

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

**ΤΜΗΜΑΤΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ**

**ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ**

Διπλωματική Εργασία

**«Στρατηγική, Ικανότητες και Περιορισμοί στην
Ελληνική Πολεμική Αεροπορία και η Προοπτική της
Διεθνοποίησης: Μια Κριτική Αποτίμηση»**

Σύνταξη: Δημήτριος Παπαγεωργίου

**Επίβλεψη: Ρεβέκκα Παιδή
Επίκουρος Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Μακεδονίας**

Δεκέμβριος 2019

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Υπεύθυνη Δήλωση

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.»

Δημήτριος Παπαγεωργίου

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΣΥΝΟΨΗ

Η Ελληνική Πολεμική Αεροπορία αποτελεί βασική συνιστώσα στρατιωτικής ισχύος της χώρας και συνδράμει αποφασιστικά στην επίτευξη των τεθέντων εθνικών αντικειμενικών σκοπών. Οι προκλήσεις των καιρών είναι πολυάριθμες και πολύ-επίπεδες, ειδικά για την Ελλάδα που τα ειδικά χαρακτηριστικά της την κατατάσσουν στα μικρά κράτη του Διεθνούς Συστήματος. Προσεγγίζοντας, αρχικά, την συμπεριφορά των μικρών κρατών και τον τρόπο που οι ένοπλες δυνάμεις τους εξελίσσονται, οργανώνονται και χρησιμοποιούνται, στην παρούσα εργασία γίνεται αναφορά στην στρατηγική που ακολουθεί η Ελληνική Πολεμική Αεροπορία, τόσο σε εθνικό πλαίσιο, όσο και ως μέλος συμμαχιών στις οποίες συμμετέχει, προεξέχοντος του NATO. Ταυτόχρονα, η κριτική αποτίμηση των δυνατοτήτων και ικανοτήτων που διαθέτει, σε συνάρτηση με τους περιορισμούς που τη χαρακτηρίζουν και την ολοένα αυξανόμενη τάση προς διεθνοποίηση των δραστηριοτήτων της, συνδράμουν στην εξαγωγή συμπερασμάτων ως προς την αποτελεσματικότητα και συνάφεια της ακολουθούμενης στρατηγικής σε συνάρτηση με τα εθνικά συμφέροντα. Τέλος, αναδεικνύονται και τα οφέλη που δύνανται να προκύψουν από την συνεχιζόμενη και στοχευμένη πολιτική εξωστρέφειας και συνεργασίας με άλλα κράτη, σχετιζόμενα με τον απαιτούμενο μετασχηματισμό της Πολεμικής Αεροπορίας προκειμένου να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του μέλλοντος.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Αφιερώνεται

στην Αθηνά

και το Χρήστο-Γαβριήλ

που αποτέλεσαν τη βασική πηγή έμπνευσής μου

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	- 1 -
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	- 1 -
ΓΕΝΙΚΑ	- 1 -
ΣΚΟΠΟΣ	- 2 -
ΔΟΜΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	- 3 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : ΜΙΚΡΑ ΚΡΑΤΗ – ΠΟΛΕΜΙΚΕΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΕΣ ΜΙΚΡΩΝ ΚΡΑΤΩΝ	- 5 -
1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ	- 5 -
1.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ	- 6 -
1.2 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΜΙΚΡΩΝ ΚΡΑΤΩΝ	- 9 -
1.3 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΜΙΚΡΩΝ, ΕΞΥΠΝΩΝ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΩΝ ΚΡΑΤΩΝ.....	- 13 -
1.4 ΜΙΚΡΕΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ – ΠΟΛΕΜΙΚΕΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΕΣ ΜΙΚΡΩΝ ΚΡΑΤΩΝ	- 16 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ.....	- 21 -
2.1 ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ.....	- 22 -
2.2. ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ Π.Α	- 27 -
2.3 ΕΥΘΥΝΕΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΗΣ ΠΑ.....	- 30 -
2.4 ΕΚΤΕΛΟΥΜΕΝΕΣ ΑΠΟΣΤΟΛΕΣ.....	- 34 -
2.5 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ	- 38 -
2.6 ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑ.....	- 42 -
2.6 ΔΙΑΦΑΙΝΟΜΕΝΟΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ.....	- 44 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : ΜΕΣΑ - ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ – ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ.....	- 48 -

3.1 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΗΣ ΙΣΧΥΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΜΥΝΑ.....	- 48 -
3.2 ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΟΥ ΟΠΛΟΥ	- 49 -
3.3 ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΟΠΛΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑ.	- 53 -
3.4. ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	- 59 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ Π.Α	- 63 -
4.1 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΡΩΤΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΗΣ ΙΣΧΥΟΣ.....	- 63 -
4.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ – ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ	- 65 -
4.3 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ	- 70 -
4.4 ΜΗ ΕΠΑΝΔΡΩΜΕΝΑ ΟΧΗΜΑΤΑ (UAV – DRONES)	- 71 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο : ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ.....	- 73 -
5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ	- 73 -
5.2 ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΕΣ – ΕΙΡΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	- 74 -
5.3 ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΗΣ ΙΣΧΥΟΣ	- 76 -
5.4 TACTICAL LEADERSHIP PROGRAMME (TLP) – ALBACETE AB	- 77 -
5.5 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ	- 79 -
5.5.1 ΑΣΚΗΣΗ RED FLAG – NELLIS AIR FORCE BASE, NEVADA, U.S.A	- 79 -
5.5.2 ΑΣΚΗΣΗ BLUE FLAG – OVDA AIR FORCE BASE, ISRAEL.....	- 80 -
5.5.3 ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ «ΗΝΙΟΧΟΣ»	- 81 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ^ο : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	- 84 -
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	- 89 -
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	- 90 -

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

<u>Α/Α</u>	<u>ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ</u>	<u>ΣΕΛ.</u>
Εικ. 1.1	Πολιτικές Επιλογές του Κράτους	11
Εικ. 1.2	Η Συμπεριφορά του Μικρού αλλά Έξυπνου Κράτους	14
Εικ. 1.3	Το Πλαίσιο Καινοτόμου Στρατηγικής Των Μικρών Κρατών	16
Εικ. 1.4	Κατάταξη Αεροπορικών Δυνάμεων	18
Εικ. 2.1	Οι Ρόλοι-Αποστολές της Αεροπορικής Ισχύος	32
Εικ. 2.2	Βασικές Απαιτήσεις-Ικανότητες ΠΑ	34
Εικ. 3.1	Η χρήση του Link-16 στο μελλοντικό δικτυοκεντρικό περιβάλλον	50
Εικ. 3.2	Αεροσκάφη της Ελληνικής ΠΑ	52
Εικ. 3.3	Οπλοστάσιο της Ελληνικής ΠΑ	53
Εικ. 3.4	Πλήθος Αεροσκαφών ανά Τύπο Αποστολής	54
Εικ. 4.1	Κατευθυντήρια Οδηγία του 2% επί του ΑΕΠ	68
Εικ. 4.2	Κατευθυντήρια Οδηγία του 20% επί των Αμυντικών Δαπανών	68
Εικ. 4.3	Αμυντικές Δαπάνες ΠΑ	69
Εικ. 5.1	Ειρηνευτικές Αποστολές	75
Εικ. 5.2	Ομιλητές 7 ^{ου} Συνεδρίου Αεροπορικής Ισχύος	76

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΓΕΝΙΚΑ

Η άμυνα και η ασφάλεια των κρατών είναι συνισταμένη πολλών μεταβλητών. Αυτές εξαρτώνται αφενός από τις δικές τους πολιτικές δυνατότητες και τις προσπάθειες που κάνουν για να τις βελτιώσουν και αφετέρου από τον τρόπο συμπεριφοράς των κρατών, πάντα σε συσχετισμό με τον ευρύτερο διεθνή περίγυρο. Η Ελλάδα, η οποία χαρακτηρίζεται ως ένα από τα μικρά κράτη του Διεθνούς Συστήματος, βρίσκεται πάρα πολύ κοντά σε ζώνες αυξανόμενης ρευστότητας. Οι κρίσεις και είναι οι συσχετισμοί ισχύος στα Βαλκάνια, την Ανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή επηρεάζουν άμεσα την διεθνή πορεία της Χώρας.

Παραδοσιακά, τα μικρά κράτη αντιμετωπίζουν ένα Δίλημμα Ασφαλείας μεταξύ της απόκτησης επιρροής και εξασφάλισης της ανεξαρτησίας τους. Αυτές οι επιλογές ασφαλείας ενσωματώνονται τόσο στη στρατηγική της σύναψης συμμαχιών, όσο και στην πολιτική της ουδετερότητας. Στο σημερινό κόσμο η πολιτική ασφάλειας των μικρών κρατών μπορεί να είναι πολιτική συνεργασίας, είτε με τη μορφή συμπίεσης με έναν διεθνή οργανισμό ασφαλείας ή μιας ad hoc συμμαχίας, το οποίο επηρεάζει την στρατιωτική πολιτική του Κράτους. (Rickli, 2008: 307)

Είναι γεγονός ότι στο νέο διαμορφούμενο περιβάλλον το θέμα της ασφάλειας των κρατών τοποθετείται σε πολύ υψηλό επίπεδο, καθώς οι εξωτερικές προκλήσεις, το εσωτερικό έγκλημα και η τρομοκρατία με την παγκόσμια πλέον οικονομική κρίση δημιουργούν ανάγκη εξορθολογισμού των στρατιωτικών δαπανών. Στόχος είναι να επιτευχθεί το μέγιστο όφελος ανά δαπανηθείσα μονάδα, ώστε να υπάρχει μία ανώτερου επιπέδου ασφάλεια του πληθυσμού των υποδομών. Επιπλέον, η δημοσιονομική κατάσταση και οι οικονομικοί περιορισμοί σε όλα τα επίπεδα και σε όλες σχεδόν τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του NATO, με τη συνεχώς αυξανόμενη απαίτηση εμπλοκής στρατιωτικών δυνάμεων σε θέματα οργανωμένης ή μη τρομοκρατίας, σε ανθρωπιστικές και ειρηνευτικές

αποστολές, θέτουν σε νέα βάση τον τρόπο σκέψης και λειτουργίας των Ενόπλων Δυνάμεων όλων των χωρών. Ταυτόχρονα, οι οικονομικές περικοπές που τέθηκαν δημιουργούν ένα νέο πλαίσιο επιχειρησιακής ανάπτυξης και λειτουργίας των όπλων και των σχηματισμών που συνθέτουν τις Ένοπλες Δυνάμεις το οποίο επηρεάζει άμεσα τη σύνθεση, τους αριθμούς, την εκπαίδευση και την ποιότητα, που στη αεροπορική ορολογία αναφέρεται ως επιχειρησιακή ικανότητα.¹

Η στρατιωτική, καθαρά, ισχύς ενός κράτους εξαρτάται από το μέγεθος και – κυρίως - την οργάνωση των ενόπλων του δυνάμεων, που είναι μια σύνθεση στελεχών και εξοπλισμών (Κουσκουβέλης,2004:166). Επομένως, το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση της Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας η οποία αποτελεί το νεότερο χρονολογικά κλάδο των Ενόπλων Δυνάμεων της χώρας. Η οργάνωσή της, η ακολουθούμενη στρατηγική αξιοποίησης των διατιθέμενων μέσων παρά τους ισχύοντες περιορισμούς και η μελλοντική προοπτική μέσω της διεθνούς συνεργασίας είναι το θέμα που πραγματεύεται η παρούσα εργασία.

Στον ευρωπαϊκό χώρο παρατηρούμε διαφορές στις Πολεμικές Αεροπορίες των κρατών, η καθεμία από τις οποίες έχει αναπτύξει διαφορετικές ικανότητες και αντιμετωπίζει διαφορετικούς περιορισμούς. Υποστηρίζεται η ιδέα ότι καθώς χρειάζονται πόροι οικονομικοί, οι οποίοι μπορεί να μην είναι διαθέσιμοι στα εθνικά πλαίσια και σε συνδυασμό με την συρρίκνωση των αμυντικών δαπανών και της αύξησης του κόστους απόκτησης της νέας τεχνολογίας, η διεθνοποίηση των στρατιωτικών δυνατοτήτων των χωρών αποτελεί έναν τρόπο επίλυσης των προβλημάτων αυτών. (Burczynska, 2019: 1).

ΣΚΟΠΟΣ

Αντικειμενικός σκοπός της εργασίας είναι η μελέτη της στρατηγικής που ακολουθεί η Ελληνική Πολεμική Αεροπορία, τόσο σε εθνικό πλαίσιο, όσο και ως μέλος συμμαχιών, με γνώμονα τη συμπεριφορά των μικρών κρατών και σε συνδυασμό με τις δυνατότητες και ικανότητες που διαθέτει, τους υπάρχοντες περιορισμούς και την ολοένα αυξανόμενη τάση προς διεθνοποίηση των δραστηριοτήτων της. Επιδιώκεται, δε, η εξαγωγή συμπερασμάτων ως προς την

---

¹ Σημειώσεις του γράφοντος από την εισήγηση του Αρχηγού Γενικού Επιτελείου Αεροπορίας, Αντιπετάρχου Ιπταμένου Γεωργίου Μπλιούμη στην ΑΔΙΣΠΟ (20/05/2019) με θέμα: «Προκλήσεις – Επιλογές – Προοπτικές της Πολεμικής Αεροπορίας». Πηγή: Επίσημη Ιστοσελίδα ΓΕΑ (www.haf.gr).

αποτελεσματικότητα και συνάφεια της ακολουθούμενης στρατηγικής σε συνάρτηση με τα εθνικά συμφέροντα, τα οφέλη που δύνανται να προκύψουν από την συνεχιζόμενη και στοχευμένη πολιτική εξωστρέφειας και συνεργασίας με άλλα κράτη, σχετιζόμενα με τον απαιτούμενο μετασχηματισμό της Πολεμικής Αεροπορίας προκειμένου να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του μέλλοντος.

ΔΟΜΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Προκειμένου, λοιπόν, για την ολοκληρωμένη προσέγγιση του θέματος και των ερωτημάτων που προκύπτουν, η εργασία διακρίνεται σε κεφάλαια που καθένα πραγματεύεται μια διαφορετική πτυχή του. Η προσπάθεια επικεντρώνεται όχι απλά στην καταγραφή γεγονότων και απόψεων, αλλά με κριτική θεώρηση, ώστε να αναδειχθούν συμπεράσματα που θα οδηγήσουν την Ελληνική Πολεμική Αεροπορία στην απρόσκοπτη και επιτυχή συνέχιση της αποστολής της.

Αρχικά, γίνεται μια ανάλυση της έννοιας του μικρού κράτους, βασισμένη στη σχετική βιβλιογραφία των μικρών κρατών, ώστε να παρουσιαστούν τα χαρακτηριστικά που εντάσσουν την Ελλάδα σε αυτή την κατηγορία κρατών. Γίνεται αναφορά σε τρόπους συμπεριφοράς των μικρών κρατών στο Διεθνές Σύστημα και σε στρατηγικές που δύνανται να ακολουθήσουν τα μικρά κράτη με αναφορές σε παραδείγματα που οι στρατηγικές αυτές αποδείχθηκαν επιτυχείς, ενώ γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στην έννοια των «μικρών» αεροπορικών δυνάμεων και των χαρακτηριστικών που τις διέπουν.

Στη συνέχεια, αναλύεται η στρατηγική χρησιμοποίηση της Πολεμικής Αεροπορίας της Ελλάδας την τρέχουσα χρονική περίοδο (η ιστορική αναδρομή δεν αποτελεί σκοπό της εργασίας). Γνώμονας της ανάλυσης είναι κατά κύριο λόγο το Βασικό Δόγμα της Πολεμικής Αεροπορίας (2014), όπου αναφέρονται και οι αποστολές στις οποίες καλείται να ανταπεξέλθει η Πολεμική Αεροπορία, τόσο ως συντελεστής ισχύος του κράτους, όσο και ως μέλος συμμαχιών και – κυρίως – της μεγαλύτερης από αυτές όσον αφορά στο στρατιωτικό κομμάτι, του ΝΑΤΟ. Αναλύονται, κατόπιν, οι δυνατότητες και ικανότητες που διαθέτει η αεροπορία προς εφαρμογή της στρατηγικής της, δίνοντας τη δυνατότητα να διαφανούν και οι περιορισμοί που αντιμετωπίζει η χρήση της αεροπορικής μας ισχύος.

Παράλληλα, στο κεφάλαιο της Διεθνοποίησης γίνεται αναφορά στις κυριότερες εκφάνσεις εξωστρέφειας της Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας και των στόχων που επιζητά μέσω αυτής. Με τρόπο αυτό, προκύπτουν τα συμπεράσματα όσον αφορά στους τομείς λειτουργίας της αεροπορίας που μπορούν να βελτιωθούν μέσω της διεθνοποίησης σε όλο το φάσμα αυτής.

Για την εκπόνηση της εργασίας χρησιμοποιήθηκαν πρωτογενείς πηγές όπως στρατιωτικά δόγματα χωρών, δευτερογενείς πηγές όπως βιβλιογραφία των διεθνών σχέσεων, ακαδημαϊκές μελέτες, επιστημονικά άρθρα και αξιόπιστες διαδικτυακές πηγές. Επίσης, προσωπικές συνεντεύξεις από εν ενεργεία υψηλόβαθμα στελέχη της Πολεμικής Αεροπορίας και αναφορές με βάση την προσωπική πείρα του γράφοντος.

ΠΑΡΑΔΟΧΕΣ

Ο εκπονών την παρούσα εργασία είναι εν ενεργεία Ιπτάμενος Αξιωματικός της Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας. Επομένως, μέρος των στοιχείων που παρατίθενται σχετικά με τις δυνατότητες της Πολεμικής Αεροπορίας αλλά και τη γενικότερη στρατηγική της, αποτελούν και προϊόν συνδυασμού προσωπικής γνώσης και εμπειρίας, λόγω υπηρετήσης τόσο σε πολεμικές μονάδες, όσο και στο Αρχηγείο Τακτικής Αεροπορίας.

Ταυτόχρονα, οι αναφορές στις δυνατότητες της Πολεμικής Αεροπορίας στηρίζονται σε στοιχεία τα οποία βρίσκονται ελεύθερα στο διαδίκτυο, καθώς δεν υφίσταται η δυνατότητα για αποδέσμευση απόρρητων στρατιωτικών πληροφοριών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΜΙΚΡΑ ΚΡΑΤΗ – ΠΟΛΕΜΙΚΕΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΕΣ ΜΙΚΡΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

1.1 Εισαγωγικά

Η μελέτη των μικρών κρατών από ακαδημαϊκούς των Διεθνών Σχέσεων τα τελευταία χρόνια έχει ενταθεί (Pedi,2016). Σε αυτό συνετέλεσε ένα πολύ σημαντικό χαρακτηριστικό του ευρωπαϊκού και παγκόσμιου στρατηγικού περιβάλλοντος όπως διαμορφώθηκε ιδιαίτερα αμέσως μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, το οποίο είναι η πολυπληθής παρουσία και εξάπλωση των λεγόμενων μικρών κρατών, τα οποία κατέχουν την πλειοψηφία στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και στο ΝΑΤΟ.

Από διάφορους μελετητές (Pedi,2017;Thorhallsson,2006) η Ελλάδα κατατάσσεται στα μικρά κράτη. Λαμβάνοντας υπόψη αυτή τη γενική παραδοχή-θεώρηση, εξάγεται το συμπέρασμα ότι η αναφορά στην έννοια και τη συμπεριφορά των μικρών κρατών, με περαιτέρω προσδιορισμό των θεωρούμενων “μικρών” αεροπορικών δυνάμεων, θα συνδράμει στην καλύτερη κατανόηση των παραμέτρων που θα αναλυθούν στη συνέχεια της εργασίας και αφορούν στην Ελληνική Πολεμική Αεροπορία.

Σύμφωνα με τα ποσοτικά κριτήρια κατάταξης των χωρών, όπως είναι ο πληθυσμός, το ΑΕΠ, η έκταση, η Ελλάδα είναι ένα μικρό κράτος. Όσον αφορά την Πολεμική Αεροπορία θα μπορούσε να καταταγεί στις μικρές αεροπορικές δυνάμεις (οι οποίες διακρίνονται από τις “εξειδικευμένες”, η οποίες είναι ακόμα πιο περιορισμένες) (Kainikara,2009)². ενώ σύμφωνα με άλλα θα μπορούσε να καταταχθεί και στις μεσαίες δυνάμεις. Η τρωτότητα όμως που επέδειξε κυρίως κατά την πρόσφατη οικονομική κρίση, που οδήγησε σε αύξηση της εξάρτησης από μεγαλύτερες χώρες και από ξένα κέντρα αποφάσεων, μάλλον συνηγορούν στο να καταταγεί η χώρα μας στην κατηγορία των μικρών κρατών. Επιπλέον, η αντίληψη που έχει η Ελλάδα για τις ικανότητές της και η αδυναμία της πολλές φορές να αναδειχθεί σε σημαντικό τοπικό ή περιφερειακό παράγοντα, παρά την μεγαλύτερη σχετική ισχύ της στο Βαλκανικό πλαίσιο και παρά τη ρητορική που μερικές φορές

---

² Ακολουθεί ανάλυση των αεροπορικών δυνάμεων στην Παράγραφο 1.4 του παρόντος.

αναπτύσσει, συνηγορούν στο να καταταγεί η χώρα στα μικρά μάλλον και όχι στα μεσαία κράτη.

1.1 Η έννοια του Μικρού Κράτους

Ανατρέχοντας στο ιστορικό παρελθόν και με βάση τη βιβλιογραφία και τη φιλολογία των Διεθνών Σχέσεων, η Padi (2016:12) αναφέρει ότι «μετά από το περὶς οποιουδήποτε διεθνούς γεγονότος, όπως ο Πρώτος και ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος και η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, η αρχή κάθε νέας εποχής χαρακτηρίστηκε από αύξηση στον αριθμό των μικρών κρατών στο Διεθνές Σύστημα». Επρόκειτο για τα κράτη τα οποία σύμφωνα με τους Keohane & Nye (1971) ήταν αυτά τα οποία προσπαθούσαν να βελτιώσουν τη θέση τους στο Διεθνές σύστημα, έτσι ώστε να κεντρίσουν την προσοχή της Μεγάλης δύναμης ή των Δυνάμεων του Συστήματος.

Ο Maass (2014:709) υποστηρίζει ότι η επιβίωση και ανέλιξη των Μικρών Κρατών είναι συνάρτηση παραγόντων που μεταλλάσσονται στο Διεθνές Σύστημα. Παρόλο, λοιπόν, που η επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων ασχολείται πρωτίστως με τις Μεγάλες Δυνάμεις, παρουσιάζεται όλο και περισσότερο η άποψη ότι η μελέτη των Μεγάλων Δυνάμεων μπορεί να καταστεί ευχερέστερη και πληρέστερη, εφόσον κατανοήσουμε την επίδραση του Διεθνούς Συστήματος στα Μικρά Κράτη.

Από την Padi (2016) βρίσκουμε αναφορά στην Fox (1965) που προτείνει ότι παρόλο που οι μικρές δυνάμεις δεν επενεργούν στο Διεθνές Σύστημα με τον ίδιο τρόπο που το κάνουν οι μεγάλες δυνάμεις, παρόλα αυτά το σύστημα θα ήταν πολύ διαφορετικό χωρίς αυτές, για αυτό ακριβώς χρῆζουν της προσοχής μας. Ενώ, επίσης, είναι δυνατόν να υποβοηθήσουν την κατανόηση της πολυπλοκότητας του Διεθνούς Συστήματος και ακόμα και των μεγάλων δυνάμεων από μία διαφορετική προοπτική, αυτή του ασθενέστερου παίκτη του Συστήματος η οποία σε καμία περίπτωση δεν θεωρείται λιγότερο ενδιαφέρουσα. Η άποψη αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι παρακολουθώντας τη διεθνή πρακτική παρατηρούμε ότι στα πλαίσια του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών τα μικρά κράτη έχουν αποκτήσει νέες ευκαιρίες για να αναδείξουν τις ικανότητες και να προασπίσουν τα συμφέροντά τους, ενώ και στην Ευρωπαϊκή Ένωση τα μικρά

κράτη έχουν αποκτήσει μεγάλη ελευθερία να επηρεάζουν τα τεκταινόμενα σε διεθνές επίπεδο.

Οι μελετητές των διεθνών σχέσεων θεωρούν σχεδόν ακατόρθωτο να συμφωνήσουν σε έναν κοινό ορισμό της έννοιας του μικρού κράτους, ούτε επίσης και στα κριτήρια που θα χρησιμοποιηθούν για να χαρακτηρίζουν ένα κράτος ως μικρό. Ωστόσο, ο ορισμός του μικρού κράτους είναι σημαντικός προκειμένου να εντοπιστούν οι κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζει και να εξηγηθεί η εξωτερική του πολιτική.

Στα πλαίσια του Διεθνούς Συστήματος και του τρόπου με τον οποίο είναι δομημένο, παρατηρούνται πολλές και διαφορετικές ερμηνείες σχετικά με την έννοια του μικρού κράτους. Αυτό που χαρακτηρίζει τα μικρά κράτη σε συστημικό επίπεδο δεν είναι το μέγεθός τους, αλλά η σχεδόν αμελητέα τους επιρροή στη δομή του συστήματος, η οποία σχηματίζεται από τις Μεγάλες Δυνάμεις. Τα μικρά κράτη, επομένως, είναι μονάδες του Διεθνούς Συστήματος, οι οποίες ξεχωριστά η καθεμία δεν παίζουν ρόλο στη δημιουργία της δομής του, αλλά η παρουσία τους δικαιολογείται από το γεγονός ότι λειτουργούν ως μονάδες του (Maass,2014:711).

Ιστορικά, μικρά κράτη θεωρούνταν εκείνα τα κράτη που δεν ανήκαν στις μεγάλες δυνάμεις, με άλλα λόγια, ήταν πολύ αδύναμα για να προκαλέσουν μεταβολές στη Διεθνές Σύστημα ή να αλλάξουν τους κανόνες του (Vaicekauskaitė:2017). Μια τέτοια «αδυναμία» ενός μικρού κράτους αποδίδεται στα ποσοτικά χαρακτηριστικά του, δηλαδή στο μικρό μέγεθος της επικράτειας, του πληθυσμού, της οικονομίας ή της πολύ περιορισμένης στρατιωτικής ικανότητας. Στον (Vaicekauskaitė,2017:8) υπάρχει αναφορά στον Jaquet (1971), ο οποίος σημείωσε ότι «μικρό είναι ένα κράτος που δεν είναι ούτε σε παγκόσμια ούτε σε περιφερειακή κλίμακα ικανό να επιβάλει την πολιτική του βούληση ούτε να προστατεύσει τους υπηκόους του συμφέροντα ασκώντας πολιτική εξουσία». Με άλλα λόγια, ένα μικρό κράτος δεν είναι σε θέση να το υπερασπιστεί εθνικά συμφέροντα με τα δικά του πολιτικά ή στρατιωτικά μέσα.

Οι διαφωνίες σχετικά με τον ορισμό του Μικρού Κράτους, που υπάρχουν κατά καιρούς, μπορούν να αποδοθούν σε τέσσερις γενιές μελετητών (Pedi,2016)

οι οποίοι ασχολήθηκαν με το θέμα: η πρώτη γενιά υιοθέτησε τον ορισμό που βασίζεται σε γεωγραφικά και δημογραφικά μεγέθη, όπως ο πληθυσμός, η έκταση ή το ακαθάριστο εθνικό προϊόν. Η δεύτερη γενιά εστίασε στο ρόλο και στην επιρροή των Μικρών Κρατών στο Διεθνές Σύστημα, ενώ η τρίτη πρέσβευε την άποψη ότι ο χαρακτηρισμός ενός κράτους ως μικρό είναι θέμα αντίληψης των ηγετών τους. Η τέταρτη γενιά μελετητών υιοθετεί έναν διαχωρισμό αρκετά δυναμικό, συσχετίζοντας το μέγεθος ενός κράτους με την ισχύ του (Wivel,2005). Σύμφωνα με αυτή, μικρό είναι το κράτος που παρουσιάζει μειονέκτημα ισχύος εξαιτίας της μειωμένης ικανότητας του να παράγει και να εκμεταλλεύεται τους πόρους του. Η ισχύς αυτή μπορεί να είναι κανονιστική, υλική ή να αφορά στις σχέσεις του με άλλα κράτη. Μέσω αυτής της ισχύος έχει την ικανότητα να παραμένει αυτόνομο, ενώ την ίδια στιγμή δύναται να ασκεί επιρροή σε άλλα κράτη (Rickli,2008:309).

Στην πραγματικότητα, υπάρχει διαφωνία ακόμα και ως προς τα κριτήρια, ποιοτικά ή ποσοτικά, είναι τα περισσότερο κατάλληλα για να χαρακτηρίζουν τα κράτη ως μικρά. Ωστόσο, ο Maass (2019:65) θεωρεί ότι μία τόσο βασική διαφωνία σχετικά με το τι προσδιορίζει ένα κράτος ως μικρό, στην ουσία εξυπηρετεί τη μελέτη των μικρών κρατών, καθώς τους προσδίδουν μία ευελιξία. Σε γενικές γραμμές, στη θεωρία των Διεθνών Σχέσεων υπάρχει και πρέπει να υπάρχει περισσότερη από μία ερμηνεία της έννοιας του Μικρού Κράτους.

Συνδέοντας την έννοια του μικρού κράτους με αυτήν της ισχύος, η κατανόηση του όρου Μικρό Κράτος περνάει σε ένα διαφορετικό επίπεδο από την απλή θεώρηση με βάση φυσικά χαρακτηριστικά (όπως το μέγεθος ή ο πληθυσμός) και ικανότητες. (Maass,2009:72). Εξάλλου, ο τρόπος που η έννοια της ισχύος εφαρμόζεται στη συζήτηση σχετικά με τα μικρά κράτη επικεντρώνεται στην πεποίθηση ότι αυτό που χαρακτηρίζει τα μικρά κράτη από τα “μεγαλύτερα” είναι η μειωμένη τους ικανότητα να επιβάλουν τη θέλησή τους στα άλλα κράτη, αλλά και να αντισταθούν στην επιβολή της θέλησης των άλλων κρατών σε αυτά (Maass,2009:72).

Ταυτόχρονα, αποτελεί κοινή διαπίστωση σχετικά με τα μικρά κράτη είναι ότι το σημαντικότερο – ίσως - χαρακτηριστικό τους είναι η αυξημένη τρωτότητα, σε σχέση με τις μεγάλες δυνάμεις. Για το λόγο αυτό, η προσοχή τους εστιάζεται στην

τρωτότητα, στις ευκαιρίες που μπορούν να έχουν για βελτίωση της θέσης τους και στην επιρροή που δύνανται να ασκούν. Με βάση την Pedi (2016:120) η τρωτότητα σχετίζεται με τις πιέσεις του Διεθνούς Συστήματος και με τα χαρακτηριστικά του μικρού κράτους. Οι ευκαιρίες προέρχονται από το Διεθνές Σύστημα και η εκμετάλλευσή τους εξαρτάται από τα ειδικά χαρακτηριστικά του κράτους. Τα χαρακτηριστικά αυτά, σε τελική ανάλυση, προσδιορίζουν την ικανότητα του κράτους να είναι ανθεκτικό, να ελαττώσει την τρωτότητα του και να αυξήσει την επιρροή του, στα πλαίσια πάντα των περιορισμών που επιβάλλει το Διεθνές Σύστημα.

Επεκτείνοντας τα ανωτέρω επιχειρήματα στο γεγονός ότι τα μικρά κράτη είναι αδύναμα και στον τομέα της ασφάλειας, ο Maass (2009:73) προσθέτει μία διάσταση εξωτερικής πολιτικής στην κατηγοριοποίηση, καθώς υποστηρίζει ότι τα μικρά κράτη εξ ορισμού πρέπει να εφαρμόσουν μία συγκεκριμένη συμπεριφορά όσον αφορά στην εξωτερική τους πολιτική: να επικεντρωθούν στην αναζήτηση της επιβίωσής τους.

Από τις απόψεις οι οποίες έχουν αναλυθεί κατά καιρούς από τους μελετητές, ο γράφων τείνει να συμφωνήσει με την Παιδή (Pedi,2016), σύμφωνα με την οποία μικρό κράτος είναι «αυτό το οποίο δεν αποτελεί Μεγάλη Δύναμη». Η εν λόγω ερμηνεία είναι αυτή που, λόγω της απλότητας και της μεταβλητότητας η οποία την χαρακτηρίζει, δύναται να περιγράψει πειστικότερα την έννοια του μικρού κράτους.

1.2 Χαρακτηριστικά Συμπεριφοράς Μικρών Κρατών

Όλα τα μικρά κράτη που ενεργούν στο Διεθνές Σύστημα δεν ανταποκρίνονται-αντιδρούν στις προκλήσεις με τον ίδιο τρόπο. Το έλλειμμα ισχύος τα αναγκάζει να ενεργούν με διαφορετικό τρόπο προκειμένου να ικανοποιήσουν τα συμφέροντά τους. Οι επιλογές τους θα πρέπει να είναι ορθές, καθώς σύμφωνα με τον Waltz (2011:404), « τα αδύναμα κράτη κινούνται σε στενά περιθώρια. Άκαιρες πράξεις, λανθασμένες πολιτικές και κινήσεις την ακατάλληλη στιγμή μπορεί να έχουν μοιραία αποτελέσματα.»

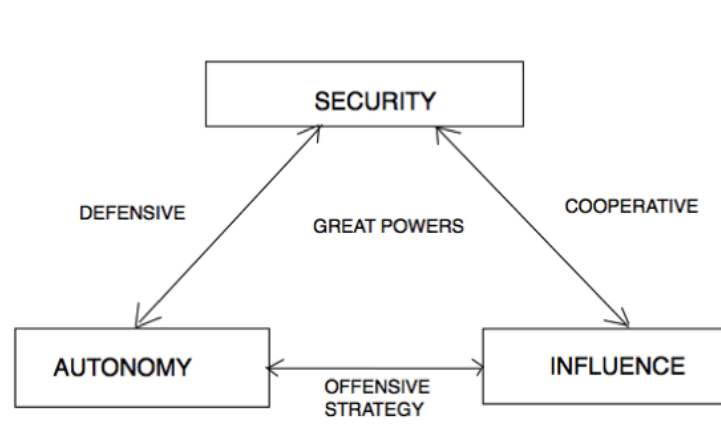
Στο σημερινό Διεθνές Σύστημα τα μικρά κράτη παρατηρούν την επιρροή τους να μειώνεται και τα ενδιαφέροντά τους να αγνοούνται. Τα μικρά κράτη στην

Ευρώπη και στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) μπορεί να βρεθούν ενώπιον ενός τέτοιου τετελεσμένου και προκειμένου να ανακάμψουν χρειάζονται ευέλικτες και αποτελεσματικές στρατηγικές. Η βιβλιογραφία σχετικά με τις Διεθνείς Σχέσεις των μικρών κρατών προτείνει ότι τα μικρά κράτη είναι σε θέση - παρά τους περιορισμούς τους - να επιδιώξουν την επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών και να επιτύχουν. Οι μελέτες των μικρών κρατών χρησιμοποιούν την προοπτική του μικρού αλλά έξυπνου κράτους, εννοώντας το κράτος το οποίο μπορεί να μεγιστοποιήσει την επιρροή του. Παράλληλα, αποτελεί γεγονός αναμφισβήτητο ότι η ασυμμετρία ισχύος παίζει σημαντικό ρόλο καθώς τα μικρότερα κράτη έχουν λιγότερους πόρους και δυνατότητες και χρειάζεται να χρησιμοποιήσουν αποτελεσματικές και καινοτόμες στρατηγικές έτσι ώστε να "χτυπήσουν πάνω από τις δυνάμεις τους" (punch above their weight) (Pedi & Sarri,2019:4).

Το σημερινό στρατηγικό περιβάλλον στην περιοχή ενδιαφέροντος της Ελλάδας είναι πολύ διαφορετικό από αυτό που υπήρχε πριν από 20 περίπου χρόνια. Η συνεργασία μεταξύ κρατών στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει ενταθεί, ενώ επίσης οι επιχειρήσεις που διεξάγει το ΝΑΤΟ συνεχώς καλύπτουν μεγαλύτερη έκταση. Ο Rickli (2008:308) αναφέρει ότι τα μικρά κράτη έχουν επενδύσει πάρα πολλούς από τους πόρους και τις δυνάμεις τους για την εξασφάλιση της περιφερειακής τους άμυνας. Από τη στιγμή που -εξ ορισμού- οι μικρές δυνάμεις πάσχουν από έλλειψη πόρων, ενώ ταυτόχρονα ο ανασχηματισμός των στρατιωτικών δυνάμεων είναι αρκετά δαπανηρός, προκύπτει το ερώτημα σχετικά με το ποιες είναι οι επιλογές πολιτικής (και στρατιωτικής πολιτικής) που έχουν τα κράτη αυτά στο σύγχρονο τοπίο (Rickli,2008:308).

Υπάρχουν διάφορες στρατηγικές που χρησιμοποιούν τα μικρά κράτη για να επιτύχουν μεγαλύτερη σταθερότητα και ασφάλεια και να δημιουργήσουν μεγαλύτερη επιρροή σε σχέση με άλλους παράγοντες. Σύμφωνα με τον Vaicekauskaitė (2017:12), τα μικρά κράτη μπορούν είτε να συμμαχήσουν με μεγάλες δυνάμεις, να εξισορροπήσουν πιθανές απειλές, να αναπτύξουν στρατηγικές αντιστάθμισης ή να παραμείνουν ουδέτερα. Τα μικρά κράτη μπορούν επίσης να αναζητήσουν καταφύγιο (shelter alliance theory) (Bailes,Thayer, Bradley & Thorhallsson, 2016) . Καθεμία από τις στρατηγικές αυτές ακολουθεί τον ίδιο στόχο για μεγαλύτερη ασφάλεια και αντανακλούν διαφορετικές συνθήκες και τρωτά σημεία των μικρών κρατών.

Περιορίζοντας και κάνοντας πιο συγκεκριμένη την ανωτέρω διαπίστωση, ο Rickli (2008:308) αναφέρει ότι οι επιλογές που έχουν τα μικρά κράτη σήμερα έχουν περιοριστεί, αφενός στην υιοθέτηση στρατηγικών συνεργασίας και αφετέρου στη συμμετοχή σε συμμαχίες συγκεκριμένων σκοπών ή σε θεσμούς που προάγουν την ασφάλεια. Εξαιτίας της έλλειψης πόρων, τα μικρά κράτη έχουν να επιλέξουν ανάμεσα σε δύο πολιτικές ασφαλείας: είτε να ασχοληθούν με την αύξηση της επιρροής τους ή με το να παραμείνουν αυτόνομα. Χαρακτηριστικά, παρατίθεται το σχήμα:

Εικόνα 1.1 Πολιτικές Επιλογές του Κράτους (Rickli,2008)

Εάν το Μικρό Κράτος αποφασίσει να αυξήσει την επιρροή του, τότε αρχίζει η μία πολιτική συνεργασίας που συνάδει με την εισχώρηση σε μία συμμαχία. Οι επιλογές πολιτικής ασφαλείας για ένα Μικρό Κράτος που θέλει να ασκήσει επιρροή είναι είτε να εξισοροπήσει τη δύναμη των αντιπάλων, είτε να συμπορευτεί (Waltz,1979).

Στα πλαίσια της συγκεκριμένης διαμορφούμενης κατάστασης, το μικρό κράτος μπορεί να επωφεληθεί από την προστασία που θα του παρέχουν οι μεγάλες δυνάμεις, έχοντας όμως απολέσει ένα μέρος της αυτονομίας του. Ο Rickli (2008:311) κάνει αναφορά στον Wiberg (1996), σύμφωνα με τον οποίο «ένα Μικρό Κράτος ρισκάρει να εγκλωβιστεί στην πολιτική των ισχυρότερων συμμάχων του και να συμμετέχει σε πολέμους οι οποίοι δεν εξυπηρετούν τα συμφέροντά του. Ταυτόχρονα, πάντα θα υπάρχει η αμφιβολία για το εάν οι ισχυρότεροι σύμμαχοι θα τους συνδράμουν σε περίπτωση εμπλοκής του κράτους σε δικές του αντιδικίες».

Από την άλλη πλευρά, ένα Μικρό Κράτος μπορεί να επιλέξει να προστατέψει την αυτονομία του. Στην περίπτωση αυτή εφαρμόζει μία αμυντική πολιτική. Η πολιτική αυτή εξασφαλίζει την ανεξαρτησία του Μικρού Κράτος, το οποίο δεν περιμένει βοήθεια από Μεγάλες Δυνάμεις. Ως συνέπεια, μένει έξω από μελλοντικούς πολέμους. Βέβαια, πάντα ελλοχεύει ο κίνδυνος το Μικρό Κράτος να εγκαταλειφθεί από τις Μεγάλες Δυνάμεις του συστήματος (Rickli,2008:312).

Σε κάθε περίπτωση, εξαιτίας της έλλειψης πόρων και δυνατοτήτων, τα Μικρά Κράτη δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις μιας επιθετικής στρατηγικής. Αυτή θα απαιτούσε αυξημένες δυνάμεις, ώστε να έχουν τη δυνατότητα και να διατηρήσουν την αυτονομία τους, αλλά και να εξασκήσουν επιρροή για την προώθηση των συμφερόντων τους. (Rickli,2008:310). Αυτό θα μπορούσε να συμβεί μόνο εναντίον ομοίως μικρών κρατών.

Επίσης, αποτελεί παραδοχή το γεγονός ότι τα μικρά κράτη (Evans & Newnham,1998,:500-501) δείχνουν περιορισμένη συμμετοχή στις διεθνείς υποθέσεις, υποστηρίζουν τους διεθνείς κυβερνητικούς οργανισμούς, είναι ισχυροί υποστηρικτές του Διεθνούς Δικαίου, αποφεύγουν τη χρήση στρατιωτικής δύναμης και, γενικότερα, έχουν περιορισμένες, κυρίως περιφερειακές, προτεραιότητες εξωτερικής πολιτικής. Το ευρύ φάσμα προκλήσεων που αντιμετωπίζουν απαιτεί αυξημένες ικανότητες για να αντιμετωπιστεί, τις οποίες τα μικρά κράτη συνήθως δεν κατέχουν σε απόλυτο βαθμό. Έχουν μικρότερες οικονομίες και στρατεύματα, περιορισμένους διπλωματικούς πόρους, είναι δέσμια διάφορων οικονομικών ή πολιτικών εξαρτήσεων και έχουν λιγότερα μέσα αντιμετώπισης από τα ισχυρότερα κράτη.

Ακόμα μία σημαντική συνιστώσα στρατηγικής για το μικρό κράτος, είναι να λαμβάνει υπόψη την παρούσα ισορροπία δυνάμεων και την εφαρμογή της μεταξύ ισχυρών και μικρών δυνάμεων. Σύμφωνα με τις Pedi & Sarri (2019) για το μικρό κράτος, το μέγεθος είναι δεδομένο, αλλά όχι ένα αδιαπέραστο εμπόδιο. Με δεδομένη την ύπαρξη λιγότερων πόρων και μικρότερης επιρροής από τις μεγάλες δυνάμεις, τα μικρά κράτη πρέπει να προσφύγουν σε στρατηγικές ώστε να υπερνικήσουν τους περιορισμούς τους. Σύμφωνα με αυτό, τα μικρά και έξυπνα κράτη λειτουργούν με ευελιξία, προνοητικότητα και αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες μεταξύ των συμμάχων τους, των διεθνών οργανισμών, της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

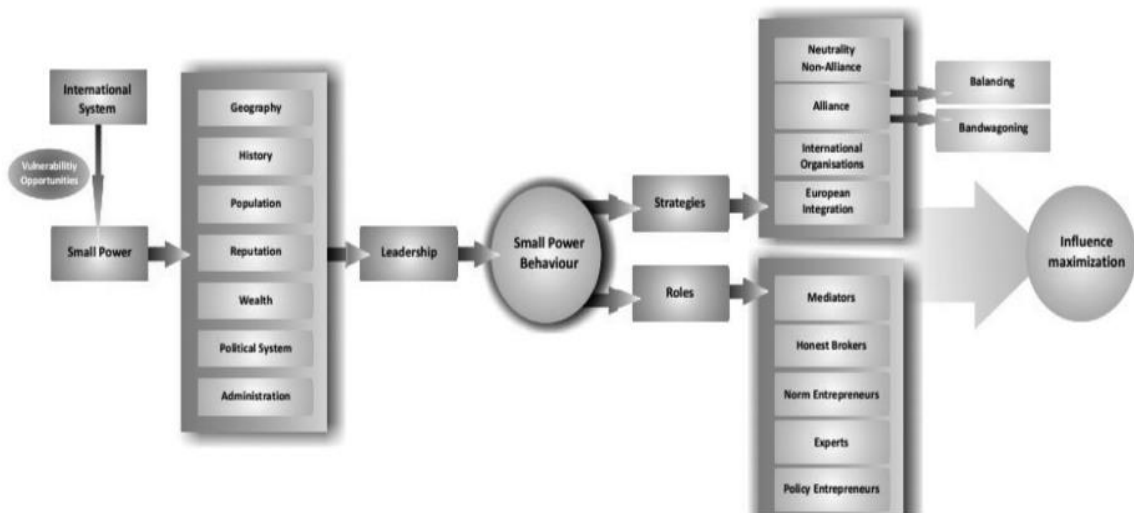
του NATO αλλά και των διμερών τους σχέσεων, ώστε να βελτιώσουν τη θέση τους και την επιρροή που ασκούν.

Συμπερασματικά, λοιπόν, τα μικρά κράτη εκτίθενται σε μια σειρά προκλήσεων ασφάλειας και επιρροών που καθορίζουν τη συμπεριφορά τους και τις στρατηγικές ασφαλείας που ακολουθούν στην εξωτερική τους πολιτική. Λόγω του μικρού τους μεγέθους και περιορισμένων ικανοτήτων για να προστατευθούν στρατιωτικά ή οικονομικά, τα μικρά κράτη είναι πολύ πιο ευάλωτα σε σύγκριση με τις μεγάλες δυνάμεις. Προκειμένου να αποκτήσουν μεγαλύτερη ασφάλεια και σταθερότητα, τα μικρά κράτη είτε αναζητούν εταίρους και συμμάχους ή παραμένουν ουδέτερα. Κάθε μία από τις στρατηγικές ασφαλείας των μικρών κρατών σκοπεύει να αυξήσει τις πιθανότητες επιβίωσης, αλλά έχει και ορισμένους κινδύνους. Επιπλέον, τα μικρά κράτη διαφέρουν όχι μόνο από τις μεγαλύτερες δυνάμεις, αλλά και μεταξύ τους. Αν και μοιράζονται παρόμοια χαρακτηριστικά της έννοιας "μικρό κράτος", τα κράτη έχουν την τάση να ακολουθούν διαφορετικές στρατηγικές ασφαλείας. Ανάλογα με τη γεωγραφία, τα ιστορικά τους πλαίσια και τους υφιστάμενους περιορισμούς ως προς τις ικανότητες και τις αντιλήψεις, επιλέγουν διαφορετικά πρότυπα συμπεριφοράς στην διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής.

1.3 Η περίπτωση των μικρών, έξυπνων και καινοτόμων κρατών

Στην επιστήμη των διεθνών σχέσεων ο χαρακτηρισμός ως "έξυπνο" κράτος συνήθως χρησιμοποιείται σε συνάρτηση-σύνδεση με την "έξυπνη" ισχύ του Nye (2008), η οποία περιλαμβάνει μία μίξη σκληρής και ήπιας ισχύος και μία σειρά άλλων μέσων τα οποία θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν ανάλογα με την δεδομένη περίσταση. Από τις Pedi & Sarri (2019:7) διαφαίνεται ότι «οι μελετητές των μικρών κρατών έχουν χρησιμοποιήσει μία διαφορετική προσέγγιση. [...] Στη συνέχεια οι περισσότερες από τις μελέτες των μικρών κρατών που χρησιμοποίησαν την προοπτική της έξυπνης πολιτικής κάνουνε μία σύνδεση μεταξύ του όρου "έξυπνος" και της επιρροής. [...]». Επομένως γίνεται αντιληπτό ότι η έννοια του μικρού αλλά έξυπνο κράτους παραμένει ρευστή και συνδέεται με το περιεχόμενο της κάθε ανάλυσης.

Συνεχίζοντας, η έννοια "έξυπνος" δεν αναφέρεται απλώς στη μεγιστοποίηση της επιρροής. Ενσωματώνει τα μέσα και τους σκοπούς και λαμβάνει υπόψη τις παρούσες συνθήκες. Η έννοια "έξυπνος", λοιπόν, αναφέρεται ισομερώς στον απόλυτο σκοπό και στα βήματα που ένα μικρό κράτος κάνει για να τον φτάσει, δεδομένων των περιορισμένων πόρων και της θέσης του χαμηλά στην ιεραρχία του Διεθνούς Συστήματος. Για το λόγο αυτό, οι Pedi & Sarri (2019:7) λένε ότι «η αναφορά ενός κράτους ως έξυπνου, αναφέρεται σε μία αποτελεσματική χρήση των μέσων για την επίτευξη ενός συγκεκριμένου σκοπού, ο οποίος δεν είναι άλλος από τη μεγιστοποίηση της επιρροής που αυτό ασκεί, χωρίς φυσικά να αποτελεί αυτοσκοπό, καθώς η έννοια του μικρού αλλά έξυπνου κράτους χρησιμοποιείται έτσι ώστε να ενισχύσει τη θέση του στο σύστημα και να διασφαλίσει τα εθνικά του συμφέροντα.»

Εικ. 1.2 Η Συμπεριφορά του Μικρού και Έξυπνου Κράτους (Pedi,2016)

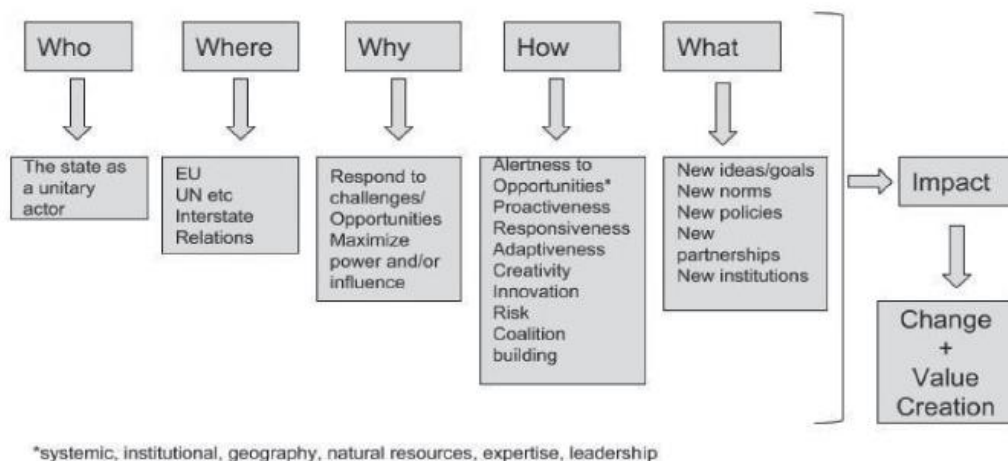
Στην ανωτέρω εικόνα, η Pedi (2016) παρουσιάζει την ολοκληρωμένη συμπεριφορά και τις επιλογές του μικρού και έξυπνου κράτους, ξεκινώντας από τους παράγοντες ισχύος και καταλήγοντας - με σύνθεση των στρατηγικών που χρησιμοποιεί το κράτος και των ρόλων που δύναται να παίξει -, στο να χαρακτηριστεί "έξυπνο", ενισχύοντας την επιρροή του στο Διεθνές Σύστημα.

Ανακεφαλαιώνοντας, ένα μικρό αλλά έξυπνο κράτος είναι αυτό το οποίο χρησιμοποιεί αποτελεσματικά στους περιορισμένους του πόρους, εκμεταλλεύεται ευνοϊκές περιστάσεις, δημιουργεί χώρο για ενέργεια, συνεργάζεται με άλλους

προκειμένου να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα του, προωθεί τις αλλαγές και δράσης με τρόπο που να είναι αποτελεσματικός και προσοδοφόρος τόσο για το ίδιο όσο και για τους άλλους (Pedi,2016;Pedi & Sarri,2019). Η δημιουργικότητα, η προνοητικότητα, η ευελιξία, η προσαρμοστικότητα και η εξειδίκευση, καθώς επίσης και μία καλή φήμη είναι τα απαραίτητα ποιοτικά χαρακτηριστικά που απαιτείται να έχουν. Με βάση αυτά, ένα κράτος μπορεί να "χτυπήσει πάνω από τις δυνάμεις του" λειτουργώντας ως διαμεσολαβητής, ως ένας εγγυητής καλής λειτουργίας, ως ένας ειδικός της πολιτικής, ως κάποιος που εξειδικεύεται σε συγκεκριμένους τομείς (Pedi & Sarri,2019).

Συνεχίζοντας, στις μελέτες για τα μικρά κράτη παρατηρείται το φαινόμενο ορισμένα από αυτά να λειτουργούν με τρόπο που βελτιστοποιεί την ικανότητα τους να επηρεάζουν το Διεθνές Σύστημα. Αυτό γίνεται εμφανές από τη συμπεριφορά των μικρών κρατών σε ,συμμαχίες διεθνείς οργανισμούς και την Ευρωπαϊκή Ένωση, όπου χρησιμοποιούν συγκεκριμένες στρατηγικές και παίζουν ρόλους οι οποίοι φαίνεται να είναι κοινοί για όλα τα κράτη. Η συμπεριφορά τους συνήθως χαρακτηρίζεται ως συμπεριφορά μικρού αλλά έξυπνου κράτους. Η έννοια του έξυπνου κράτους στις Διεθνείς Σχέσεις έχει λάβει αρκετές σημασίες, Μία από τις οποίες προτείνεται από την Παιδή (Pedi,2016:192) είναι η καινοτόμα (entrepreneurial) συμπεριφορά, καθώς υπάρχουν συγκριτικά αρκετές ομοιότητες μεταξύ μιας καινοτόμας στρατηγικής σκηνής αθλητής που ακολουθεί συμπεριφορά ακολουθεί ένα μικρό αλλά έξυπνο κράτος.

Σύμφωνα με τις Pedi & Sarri (2019), ένα τέτοιο μικρό κράτος χρησιμοποιεί καινοτόμες στρατηγικές. Το κύριο χαρακτηριστικό μιας τέτοιας στρατηγικής στις Διεθνείς Σχέσεις είναι ότι σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον, το οποίο χαρακτηρίζεται από αναρχία και ανισότητα και όπου οι μεγάλοι δυνάμεις έχουν κεντρικό ρόλο, τα μικρά κράτη δρουν ως δυνάμεις καινοτομίας: επιδιώκουν τις ευκαιρίες τους, χρησιμοποιούν στο μέγιστο δυνατό βαθμό τους περιορισμένους πόρους τους έτσι ώστε να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντά τους και – κυρίως - για να μεγιστοποιήσουν την επιρροή σχετικά με ζητήματα που τα αφορούν και βελτιώνουν τη θέση τους το Σύστημα. Ταυτόχρονα, προκαλούν αλλαγές οι οποίες συνήθως είναι εθνικής κλίμακας και σχετίζονται με ζητήματα χαμηλής πολιτικής.

Εικόνα 2.4 Το Πλαίσιο Καινοτόμου Στρατηγικής Των Μικρών Κρατών (Pedi & Sarri, 2019:13)

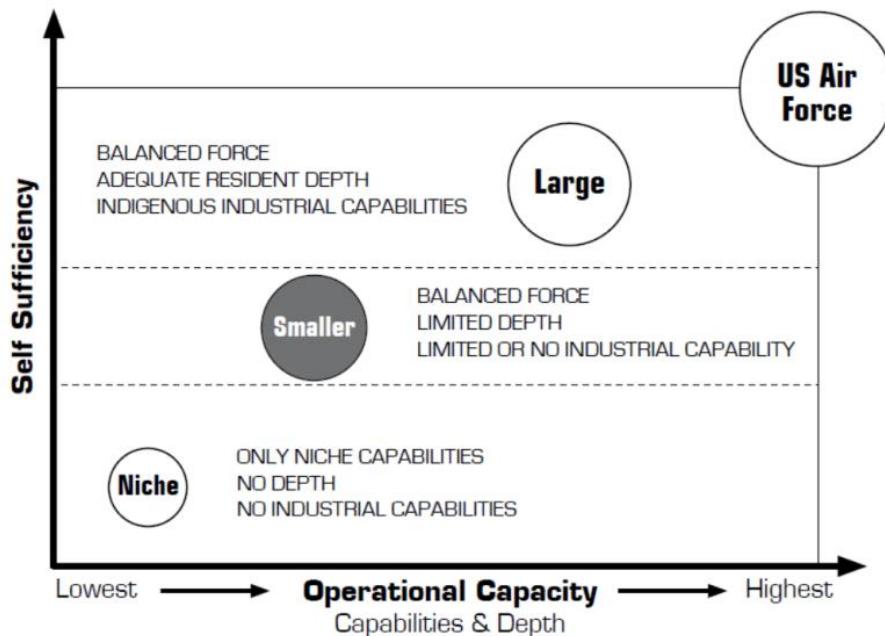
1.4 Μικρές Αεροπορικές Δυνάμεις – Πολεμικές Αεροπορίες Μικρών Κρατών

Σύμφωνα με τον Hanjje (2014:54-62), θέλοντας να εξειδικεύσουμε τη θεωρία σχετικά με τα μικρά κράτη στον προς εξέταση τομέα της παρούσας εργασίας δηλαδή στην Πολεμική Αεροπορία, χρειάζεται να δούμε η στρατηγική αξία που η χρήση της αεροπορικής δύναμης προσφέρει σε ένα κατά τεκμήριο ευάλωτο μικρό κράτος. Η παραπάνω παραδοχή αναδεικνύεται από την ανάγκη των μικρών κρατών να διαφυλάξουν την ανεξαρτησία τους και υποδεικνύει τη χρήση στρατιωτικής ισχύος και – ειδικότερα - αεροπορικής ισχύος ως μία αποτελεσματική μέθοδο επίτευξης ενός τέτοιου σκοπού.

Ο όρος μικρή αεροπορική δύναμη ή μικρή αεροπορία δεν έχει συγκεκριμένο ορισμό και οφείλουμε να το εξετάσουμε από διάφορες προοπτικές. Για παράδειγμα, με βάση τον Mackenzie (1994:1) αποκαλώντας μία αεροπορία ως μικρή αναφερόμαστε σε εκείνη που για κάποιο βασικό λόγο όπως οικονομία, γεωγραφία, κοινωνία ή πολιτική, έχει αποφασίσει να μην αναπτύξει, είτε να μην ασχοληθεί με την ανέλιξη ορισμένων παραμέτρων του ολοκληρωμένου φάσματος αεροπορικής ισχύος. Μία τέτοια προσέγγιση δείχνει ότι το μέγεθος της αεροπορίας, ο αριθμός των αεροσκαφών που διαθέτει και το νούμερο του εν ενεργεία προσωπικού δεν επηρεάζει τον χαρακτηρισμό ως «μικρή αεροπορία» σε καμία περίπτωση. Αυτό που έχει σημασία είναι οι ικανότητες που θα αναπτύξει ώστε να ανταποκριθεί στους τέσσερις κύριους ρόλους που καλείται να φέρει εις

πέρας μία Πολεμική Αεροπορία: τον έλεγχο του αέρα, την πληροφορία, την αεροπορική έρευνα και αναγνώριση, την επίθεση και την δυνατότητα μεταφοράς των δυνάμεων (Burczynska,2019:3).

Στο σημείο αυτό είναι ανάγκη να προσδιορίσουμε τον όρο «μικρή αεροπορία». Το πραγματικό μέτρο σύγκρισης των αεροποριών είναι περισσότερο η ικανότητα τους να εφαρμόσουν την αεροπορική τους ικανότητα, και όχι το μέγεθός τους μετρούμενο σε νούμερα όπως παραδοσιακά γίνεται (Kainikara,2009:3). Για το λόγο αυτό οι αεροπορίες πρέπει να κατατάσσονται ανάλογα, όπως φαίνεται και στο παρακάτω σχήμα:

Εικόνα 3.4 Κατάταξη Αεροπορικών Δυνάμεων (Kainikara,2009: 4)

Σε αυτού του είδους την ταξινόμηση θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι η πρώτη διάκριση είναι μεταξύ των αεροπορικών δυνάμεων των Ηνωμένων Πολιτειών και αυτών του υπολοίπου κόσμου. Ανάμεσα στο πλήθος των λοιπών αεροποριών για ακόμη μία φορά γίνονται διακρίσεις σχετικά με τις ικανότητες και δυνατότητες που διαθέτουν και πολύ λίγες από αυτές μπορούν να θεωρηθούν ότι αποτελούν μεγάλες αεροπορικές δυνάμεις. Υπάρχουν πολεμικές αεροπορίες οι οποίες διαθέτουν ολόκληρο το εύρος αεροπορικών ικανοτήτων σε ικανοποιητικό βαθμό. Διατηρούν ακόμα και τη δυνατότητα να έχουν εφεδρείες ώστε να διεξάγουν

εκτεταμένες και παρατεταμένες επιχειρήσεις δρώντας αυτόνομα, χωρίς να υφίσταται η ανάγκη για βοήθεια από συμμαχικές δυνάμεις. Τα κράτη με μεγαλύτερες αεροπορίες προφανώς διαθέτουν και αμυντική βιομηχανία αλλά και υποδομή υποστήριξης έτσι ώστε να είναι επαρκώς αυτάρκης.

Συνεχίζοντας, οι αεροπορίες που δεν κατέχουν όλο το φάσμα των αεροπορικών ικανοτήτων και μπορούν να διαδραματίσουν μόνο συγκεκριμένους ρόλους και να επιτελέσουν περιορισμένης κλίμακας λειτουργίες, μπορούν να χαρακτηριστούν ως εξειδικευμένες αεροπορίες (niche). Στην κατηγορία αυτή ανήκουν όσες κατέχουν μόνο περιορισμένο αριθμό συστημάτων (καθώς ταλανίζονται από έλλειψη πόρων) ενώ και η οικονομική τους δυνατότητα δεν τους επιτρέπει να αποκτήσουν και να διατηρήσουν μεγαλύτερους αριθμούς εξελιγμένων ιπτάμενων και μη συστημάτων.

Από την άλλη πλευρά, μία μικρή αεροπορία είναι αυτή η οποία κατατάσσεται ανάμεσα στις μεγάλες και στις εξειδικευμένες για δυο κυρίως λόγους: ο πρώτος και βασικός είναι ότι διαθέτουν τις απαραίτητες ικανότητες ώστε να επιχειρήσουν αυτόνομα σε όλο το φάσμα των αεροπορικών επιχειρήσεων. Αυτό σημαίνει ότι έχουν συστήματα και διαδικασίες για να ολοκληρώσουν αυτόνομα αποστολές και ρόλους στο πεδίο της μάχης και έτσι χαρακτηρίζονται ισορροπημένες δυνάμεις. Δεύτερος λόγος είναι ότι αν και διαθέτουν όλων των ειδών τα μέσα, η διαθεσιμότητα και η ικανότητα συντήρησης αυτών είναι περιορισμένη, όσον αφορά στο χρόνο, την έκταση στην οποία μπορεί να επιχειρήσει. Ωστόσο, ο Sanikara (2011:75-76) διατείνεται ότι με βάση τη δυνατότητα υποστήριξης υποδομών την οποία διαθέτουν, οι αεροπορίες αυτές μπορούν να δημιουργήσουν συμμαχικούς δεσμούς με ικανούς «συμπαίκτες», ώστε να βελτιώσουν τις δυνάμεις τους και να προάγουν την ισχύ τους.

Απαντώντας στο ερώτημα «με ποιο τρόπο οι αεροπορίες των μικρών κρατών μπορούν να χτίσουν και να διατηρήσουν τις ικανότητές τους μέσω της διεθνούς συνεργασίας», διαπιστώνουμε ότι υπάρχουν δύο οδοί που μπορούν να ακολουθηθούν: αρχικά να χρησιμοποιηθούν συλλογικές δυνάμεις στις οποίες θα έχουν πρόσβαση οι χώρες της Συμμαχίας, συμμετέχοντας με ένα ανάλογο κόστος, αποκτώντας με τον τρόπο αυτό τη δυνατότητα χρήσης εξοπλισμού και μέσων τα οποία δεν διαθέτουν, ενώ ταυτόχρονα μέσω της συνεργασίας τα συμμετέχοντα

στελέχη αυξάνουν την εμπειρία τους αλλά και τις ευκαιρίες εκπαίδευσης, βελτιώνοντας τις επαγγελματικές τους ικανότητες (Burczynska,2019).

Η Burczynska (2019) παρατηρεί [εύστοχα] ότι στο διεθνές προσκήνιο παρουσιάζονται Πολεμικές Αεροπορίες οι οποίες διαθέτουν διαφορετικά οπλικά συστήματα και δυνατότητες, ενώ ταυτόχρονα αντιμετωπίζουν διαφορετικούς μεταξύ τους περιορισμούς. Η βελτίωση και ανάπτυξη των δυνατοτήτων και ο περιορισμός των δυσχερειών που αντιμετωπίζουν απαιτούν πόρους και οικονομικά μεγέθη δυσανάλογα του μεγέθους των κρατών. Παρατηρείται ότι είναι αρκετά δύσκολο για τις Πολεμικές Αεροπορίες των μικρότερων κρατών να ακολουθήσουν την τεχνολογική πρόοδο. Ειδικότερα στις μέρες μας υπάρχει τάση για συρρίκνωση του προϋπολογισμού εξοπλισμών³, αλλά και αύξηση του κόστους απόκτησης τους λόγω κυρίως της τεχνολογικής προόδου.

Μία από τις λύσεις που προωθούνται είναι η συνεργασία μεταξύ περισσότερων κρατών, είτε στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είτε ευρύτερων συμμαχιών όπως το NATO, ακόμα και με τη μορφή δημιουργίας συλλογικών δυνάμεων, από όπου οι Αεροπορίες θα έχουν τη δυνατότητα να αντλούν πόρους ώστε να ανταπεξέρχονται στην οποιαδήποτε αποστολή τους⁴.

Συμπερασματικά, η χρήση αεροπορικής ισχύος προσφέρει στρατηγική αξία στα ευάλωτα μικρά κράτη. Τα εγγενή χαρακτηριστικά της αεροπορικής ισχύος σε συνδυασμό με την πρόσφατη τεχνολογική αναβάθμιση μέσων και δυνατοτήτων, επιτρέπει στα μικρά κράτη να εφαρμόσουν την αεροπορική ισχύ στρατηγικά έτσι ώστε να επιτύχουν γρήγορες και αποφασιστικές νίκες στον αγώνα για την επίτευξη των σκοπών τους. Η δυνατότητα αυτή ενισχύεται από την ικανότητα των μικρών κρατών να προβλέπουν της ανάγκες μεταβολής τους στο άμεσο και απώτερο μέλλον και να επιδιώκουν άμεσα τον εκσυγχρονισμό τους. Είναι επιτακτικό για τις μικρότερες πολεμικές αεροπορίες να μετασχηματιστούν. Από το να είναι εξαιρετικές σε τακτικό επίπεδο στο να γίνουν αεροπορίες με στρατηγική επιρροή, βασισμένη στα θεμέλια του επαγγελματισμού και έτσι, εξοπλισμένες επαρκώς και με ορθή δομή να σχηματιστούν και να επηρεάσουν το περιβάλλον ασφάλειας προς την κατεύθυνση που επιθυμεί η Κυβέρνηση, δηλαδή προς την ειρήνη και τη

---

³ Περαιτέρω ανάλυση στο Κεφάλαιο 4: Περιορισμοί.

⁴ Βλέπε και ανωτέρω αναφορά δημιουργίας συλλογικών δυνάμεων (Burczynska,2019)

σταθερότητα. Ως έξυπνες, ευέλικτες και με δυνατότητες προσαρμογής, οι πολεμικές αεροπορίες είναι ικανές να παίξουν πρωτεύοντα ρόλο στη δημιουργία υγιών προτύπων στο περιβάλλον ασφάλειας. Ωστόσο, οι μικρές αεροπορίες πολλές φορές δεν διαθέτουν τους πόρους και τις δυνατότητες να επιχειρήσουν για μεγάλα χρονικά διαστήματα και για το λόγο αυτό χρειάζεται να προβάλλουν και μη θανάσιμη ισχύ (NON LETHAL POWER) έτσι ώστε αρχικά να διατηρήσουν την ειρήνη. Ταυτόχρονα, σύμφωνα με τον Kainikara (2008), ακόμα και σε περιπτώσεις οι οποίες βρίσκονται πολύ κοντά σε συνθήκες πολέμου η στρατηγική χρησιμοποίηση της αεροπορικής δύναμης έχει αποδειχθεί ότι μπορεί να αποτελέσει παράγοντα αποτροπής όλων των σεναρίων πολέμου. Αυτές είναι οι προκλήσεις στις οποίες πρέπει να ανταποκριθούν για τις επόμενες δεκαετίες, ώστε να συνεχίζουν να θεωρούνται πυλώνες εθνικής ισχύος (Kainikara,2009:15).

Από τις παραπάνω αναφορές διαφαίνεται ότι η Ελληνική Πολεμική Αεροπορία - πριν ακόμα προχωρήσω στην ανάλυση στρατηγικής, μέσω και περιορισμών της - κατατάσσεται στην μεσαία κατηγορία των «μικρότερων» δυνάμεων. Ακολουθώντας τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που αναφέρονται στο Σχήμα, παρατηρείται ότι η έλλειψη βάθους (λόγω μεγέθους και γεωγραφικών χαρακτηριστικών) και η περιορισμένη εργοστασιακή δυνατότητα, τοποθετείται σε αυτήν την κατηγορία, διατηρώντας, όμως, τη δυνατότητα να εφαρμόσει στρατηγικές και της χαμηλότερης κατηγορίας, αυτής των εξειδικευμένων αεροποριών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ

« Το αεροπλάνο ενδείκνυται ως το όπλον των αδυνάτων.

Η ριψοκίνδυνος μάλιστα καί τολμηρά φύσις του Έλληνος θά καταστήση τούτο λαμπρόν εν πολέμω όπλον, μέλλον νά προσφέρη μεγάλας υπηρεσίας »

Ελευθέριος Βενιζέλος, 09/02/1912

Η ανωτέρω φράση, ειπωμένη από τον Πρωθυπουργό της χώρας και οραματιστή πολιτικό Ελευθέριο Βενιζέλο, αποτελεί την πρώτη απόδειξη ότι η πολιτική ηγεσία της Ελλάδας είχε αντιληφθεί τη στρατηγική σημασία που έμελε να διαδραματίσει το αεροσκάφος ως πολεμική μηχανή για τη χώρα. Παράλληλα, σαφώς δεν υπήρχε την εποχή εκείνη ολοκληρωμένη εικόνα για τη συνολική χρησιμότητα που θα είχε η Πολεμική Αεροπορία (ΠΑ) ως κλάδος των Ενόπλων Δυνάμεων (ΕΔ) στα επόμενα χρόνια και τις σελίδες ένδοξης ιστορίας που έμελε να γράψει με τη συμμετοχή της στους Παγκόσμιους Πολέμους, τη δράση της στη διάρκεια του Μεσοπολέμου, τις επιχειρήσεις των επόμενων ετών και συνεχίζεται ως τις μέρες μας. Το σύνθημα της Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας είναι «Αίεν Υψικρατείν», το οποίο σημαίνει «πάντοτε να κυριαρχείς στα ύψη», φράση που αποδίδεται στον Αντισμήναρχο (αργότερα Υποπτέραρχο) Σπύρο Παπασπύρο, διοικητή του Κέντρου Κατάταξης στη Βάση της Γάζας, ο οποίος με τη φράση αυτή, στην Ημερήσια Διαταγή της 5ης Οκτωβρίου 1941, καλωσόρισε στην Αίγυπτο το προσωπικό της 335 Μοίρας, της πρώτης ελληνικής Μοίρας μαχητικών αεροσκαφών στη Μέση Ανατολή⁵.

Προκειμένου για την κατανόηση των λειτουργιών της ΠΑ και της στρατηγικής που αυτή ακολουθεί, χρειάζεται να γίνει μια μικρή εισαγωγή σχετικά με τον ορισμό της στρατηγικής, της στρατιωτικής στρατηγικής και του στρατιωτικού δόγματος (στην περίπτωση της παρούσας εργασίας του Βασικού Δόγματος της ΠΑ (ΠΑ,2014). Στο σημείο αυτό, αξίζει να σημειωθεί, εισαγωγικά, ότι οι στόχοι της ΠΑ απορρέουν από τις κατευθύνσεις αμυντικής σχεδίασης του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας (ΓΕΕΘΑ), οι οποίες περιλαμβάνουν και τους στόχους Εθνικής

---

⁵ Από το ιστορικό αρχείο της 335Μ που φυλάσσεται στο μουσείο της Μοίρας στην 116ΠΜ, στην οποία υπηρέτησα το διάστημα 2009-2015.

Άμυνας. Οι στόχοι Εθνικής Άμυνας διακρίνονται σε στρατηγικούς και επιχειρησιακούς αντίστοιχα. Λαμβάνοντας υπόψη το διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον, τις νέες τεχνολογίες και τις δυνατότητες που αυτές παρέχουν, γίνεται αντιληπτό ότι η ΠΑ είναι δυνατόν να θέτει ειδικότερους στόχους

Η διάκριση των στόχων της ΠΑ ακολουθεί, σε γενικές γραμμές, αυτήν του ΓΕΕΘΑ. Συγκεκριμένα, οι στόχοι διακρίνονται σε στρατηγικούς, επιχειρησιακούς και τακτικούς. Κάθε ένας στρατηγικός στόχος υλοποιείται μέσω ενός ή περισσότερων επιχειρησιακών στόχων. Κάθε επιχειρησιακό στόχος υλοποιείται μέσω ενός ή περισσότερων τακτικών στόχων. Αντίστοιχα ένας τακτικός στόχος υλοποιείται με την πραγμάτωση έργων στο εσωτερικού της ΠΑ, ενώ είναι πιθανό ένας επιχειρησιακός στόχος να ταυτίζεται με έναν τακτικό.

2.1 Βασικές Έννοιες της Στρατηγικής

Στον Κολιόπουλο (2008: 128) βρίσκουμε αναφορά στον μεγάλο θεωρητικό του πολέμου Clausewitz και το έργο του «On War», στο οποίο ορίζει τη στρατηγική ως τη χρήση των συμπλοκών για την επίτευξη του σκοπού του πολέμου και την τακτική ως τη χρήση των ΕΔ στη συμπλοκή. Είναι μια αρχική προσέγγιση της έννοιας της στρατηγικής, δοσμένης με πολύ απλό τρόπο, ενώ ταυτόχρονα διαχωρίζει την έννοια της τακτικής ώστε να αποφεύγεται η σύγχυση.

Στο ίδιο πλαίσιο, ο Κ. Κολιόπουλος (Κολιόπουλος,2008:44) χαρακτηρίζει τη Στρατηγική ως εξής:

«Στρατηγική είναι η σύζευξη μέσων και σκοπών υπό το πρίσμα πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης. Με άλλα λόγια, η στρατηγική συνίσταται στο τρίπτυχο "μέσα – σκοποί – αντίπαλος". Εφαρμόζοντας τα παραπάνω στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής, μπορεί να ειπωθεί ότι η στρατηγική συνίσταται στη σύζευξη μέσων και σκοπών ενός κράτους υπό την επίδραση του διεθνούς ανταγωνισμού τόσο στην ειρήνη, όσο και στον πόλεμο. Όταν χρησιμοποιούνται όλα τα διαθέσιμα μέσα ενός κράτους (στρατιωτικά, διπλωματικά, οικονομικά κλπ.) για την επίτευξη των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών του ενόψει πραγματικής ή

ενδεχόμενης σύγκρουσης, τότε μιλάμε για υψηλή στρατηγική (GRAND STRATEGY).»

Για τον Σπυρίδων Λίτσα (2010), «Στρατηγική είναι η δυνατότητα των οργανικών συνισταμένων του διεθνούς συστήματος, τα έθνη-κράτη, να θέτουν σε οργανωμένη και συνδυαστική λειτουργία τα πολιτικοδιοικητικά, οικονομικά, κοινωνικά και στρατιωτικά μέσα που έχουν στη διάθεσή τους με σκοπό την προβολή ενός αμυντικού ή επιθετικού πλαισίου ανάπτυξης προς άλλες οργανωμένες μονάδες του διεθνούς συστήματος, με σκοπό την προάσπιση αλλά και διεύρυνση των συμφερόντων τους.» (Λίτσας,2010:226).

Ως κλασική στρατηγική, λοιπόν, ορίζονται τα θεωρητικά πορίσματα που αφορούν τη διεξαγωγή μιας μάχης ή ευρύτερα ενός πολέμου (Λίτσας,2010:228). Σύμφωνα με τον ίδιο, «η κλασική στρατηγική υπόκειται στους περιορισμούς και στην αφαιρετική απλότητα που επέβαλε στην όλη η εξελικτική διαδικασία η τεχνολογική διάσταση των οργάνων διεξαγωγής ενός πολέμου, τα οπλικά συστήματα δηλαδή παρελθόν χρονικών περιόδων.»

Ο Π. Ήφαιστος (2008:117), έχοντας υπόψη το γενικό όρο στρατηγική, προχωρά στον ορισμό της Εθνικής Στρατηγικής. Χαρακτηριστικά αναφέρει:

«Εθνική Στρατηγική ορίζεται ως η χρήση των μέσων που διαθέτει ένα κράτος για την εκπλήρωση των εθνικών συμφερόντων. Τα Εθνικά συμφέροντα οριοθετούν το σκοπό της εθνικής στρατηγικής και προσφέρουν ένα διαρκή, θεμελιώδη προσανατολισμό των τακτικών επιλογών των κρατικών θεσμών που εμπλέκονται στην ανάλυση, εκτίμηση, σχεδιασμό και εφαρμογή της εθνικής στρατηγικής [...]. Οι εθνικοί σκοποί οριοθετούν το πεδίο δράσης της εθνικής στρατηγικής, επιτρέπουν την πολιτική ηγεσία να οριοθετεί τον ρόλο και τη δράση των Ενόπλων Δυνάμεων και αποτελούν τη βάση τόσο ειρηνικών συναλλαγών με άλλα κράτη όσο και του περιεχομένου μιας αποτελεσματικής στρατηγικής. [...] Για το λόγο αυτό, μία ορθά σχεδιασμένη Εθνική Στρατηγική απαιτεί επαρκή γνώση των δικών μας εθνικών συμφερόντων και αφετέρου των σκοπών, των δυνατοτήτων και των στρατηγικών του αντιπάλου.»

Από την ανωτέρω αναφορά εξάγεται το συμπέρασμα ότι η στρατιωτική στρατηγική προέρχεται από τον ορισμό της εθνικής, εφόσον αντικαταστήσουμε τον όρο "εθνικός" με τον όρο "στρατιωτικός", ώστε να γίνεται αναφορά στη χρήση στρατιωτικών δυνάμεων όλων των κλάδων για την επίτευξη των τεθέντων αντικειμενικών σκοπών των ΕΔ και της πολιτικής ηγεσίας της χώρας κατ'επέκταση.

Σύμφωνα με τον Cohen (2017:3), η αεροπορία μιας χώρας ως υπηρεσία δεν είναι υποχρεωμένη νομικά να παράγει στρατηγική, ενώ για μεγάλο μέρος της ιστορίας δεν υπήρχε συγκεκριμένος όρος "αεροπορική στρατηγική". Στη θεωρία, η στρατηγική θα πρέπει να περιλαμβάνει σκοπούς (απαντώντας στο ερώτημα ποιοί είναι οι αντικειμενικοί σκοποί), τρόπους (απαντώντας στο ερώτημα πώς θα φτάσουμε εκεί) και μέσα (ποιοί πόρους θα χρησιμοποιήσουμε για την επίτευξη των σκοπών), για ολόκληρο τον κλάδο. Στην πράξη, ωστόσο, πάλι σύμφωνα με τον ίδιο, η πολεμική αεροπορία πολύ σπάνια προσπάθησε να συνδυάσει τα παραπάνω τρία στοιχεία σε μία απλή, κατανοητή και δημοσιευμένη στρατηγική. Στον αντίποδα, συνήθως διέκρινε ξεχωριστά τα τρία στοιχεία και χρησιμοποιούσε διαφορετικά εγχειρίδια, διαταγές και δημοσιεύματα για να τα προσδιορίσει και να τα περιγράψει.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τον Kainikara (2009), η στρατιωτική στρατηγική είναι «ο σύνδεσμος μεταξύ των πολιτικών σκοπών που πρέπει να επιτευχθούν και των διατιθέμενων στρατιωτικών μέσων, τα οποία εκπονούν και εκτελούν ένα λογικό και συνεκτικό σχέδιο δράσης.» Επομένως, μια αεροπορία που επιθυμεί να διαδραματίσει στρατηγικό ρόλο, οφείλει να δημιουργεί στοχευμένες στρατηγικές χρήσης των μέσων της με σκοπό την εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων που εκφράζονται από την κυβέρνηση. Μια τέτοια αεροπορία θα μπορεί να ασκεί επιρροή ακόμα και στις κυβερνητικές αποφάσεις και θα έχει την ικανότητα, την επιδεξιότητα και το ειδικό βάρος να εμπνεύσει εμπιστοσύνη σε όλο το σύνθετο περιβάλλον στο οποίο καλείται να επιχειρήσει.

Προκειμένου η αεροπορική στρατηγική να εκφραστεί ως ολότητα, η πιο συνηθισμένη πρακτική που ακολουθήθηκε ήταν η εκπόνηση ενός δόγματος, γεγονός το οποίο ακολούθησε και η Ελληνική ΠΑ. Παρόλο που υπάρχει ο αντίλογος ότι το δόγμα δεν μπορεί να περιγράψει τη στρατηγική καθώς περιέχει

λεπτομέρειες σχετικά με το πως ένας οργανισμός επιχειρεί σήμερα και όχι το πώς θα έπρεπε να επιχειρεί στο μέλλον, το βασικό δόγμα της Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας (ΠΑ,2014), όπως αναφέρει στην εισαγωγή του ο τέως αρχηγός Γενικού Επιτελείου Αεροπορίας (ΓΕΑ) Αντιπύραρχος Τουρνάς :

«το Βασικό Δόγμα, παρουσιάζει τις θεμελιώδεις αρχές λειτουργίας του αεροπορικού όπλου, τον τρόπο ενεργείας κατά τη διεξαγωγή αεροπορικών επιχειρήσεων καθώς και την προοπτική της Πολεμικής Αεροπορίας για το μέλλον. Καθορίζει τις γενικές αρχές και τη φιλοσοφία της αεροπορικής ισχύος με τρόπο σαφή και επιπλέον δίνει τα εφόδια για την αντιμετώπιση κρίσεων – προκλήσεων ώστε να διασφαλιστεί η ειρήνη. Σε περίπτωση που το τελευταίο αποτύχει, εμπεριέχει τον τρόπο με τον οποίο η Πολεμική Αεροπορία μπορεί να διεξάγει πολεμικές επιχειρήσεις υποστηρίζοντας ανά πάσα στιγμή τις χερσαίες και ναυτικές δυνάμεις.»

Στην ανωτέρω παραπομπή, διαφαίνεται ότι το Βασικό Δόγμα της ΠΑ περιέχει και την προοπτική του μέλλοντος, άρα τον τρόπο με τον οποίο η ΠΑ θα δομηθεί, θα εκπαιδευτεί και θα επιχειρήσει στο μέλλον. Επομένως, το Βασικό Δόγμα εκφράζει σε μεγάλο βαθμό τα στρατηγική της ΠΑ. Επίσης, η εξέχουσα σημασία του δόγματος διαφαίνεται και από τον Hoiback (2016:187) που λέει ότι «τα δόγματα είναι το λογισμικό (SOFTWARE) της αεροπορικής ισχύος».

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, σχετικά με την εκπόνηση δογμάτων από μια μικρή χώρα, παρουσιάζει η άποψη των Bjerga & Haaland (2010). Σύμφωνα με αυτούς και σχετικά με τη δημιουργία των στρατιωτικών δογμάτων, παρατηρείται το φαινόμενο τα περισσότερα από αυτά να εστιάζουν την προσοχή τους στην πολεμική εμπειρία των μεγάλων δυνάμεων ή οργανισμών (π.χ. NATO), και πρωτίστως στο δόγμα των Η.Π.Α. Συνεχίζοντας τη σκέψη τους, αναφέρουν επίσης ότι (2010:506), «τα μικρά κράτη έχουν πολύ περιορισμένες δυνατότητες και ελευθερία να αναπτύξουν έναν δικό τους διαφορετικό τρόπο σκέψης σχετικά με τη χρήση των στρατιωτικών μέσων, λόγω της αυξημένης εξάρτησης από τους ισχυρότερους συμμάχους τους». Η διαπίστωση αυτή οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τα μικρά κράτη δεν έχουν και την απαιτούμενη "θεσμική ισχύ" ως οντότητες ώστε να αναπτύξουν στρατιωτικά δόγματα που να αντικατοπτρίζουν αποκλειστικά τα

εθνικά τους ζητήματα ασφαλείας, καθώς επηρεάζονται άμεσα από τα ισχυρότερα. Επομένως, χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή στη χάραξη στρατηγικής, ώστε να καλύπτει την εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων, παρά την αναπόφευκτη επιρροή του τρόπου σκέψης και ενέργειας των μεγάλων δυνάμεων.

Σύμφωνα με τους Kronvall & Petersson (2016:286), το δόγμα έχει μεγάλο αντίκτυπο στον τρόπο με τον οποίο οι ένοπλες δυνάμεις εξοπλίζονται, εκπαιδεύονται και εξασκούνται, ενώ από αυτά εξαρτάται και η έκβαση των επιχειρήσεων. Παράλληλα, με βάση τον Hoiback (2016:192-193) το δόγμα για να είναι πετυχημένο οφείλει να διακρίνεται από συγκεκριμένη δομή (anatomy), ένα από τα χαρακτηριστικά της οποίας είναι η πρακτική εμπειρία που αποκτάται σε πραγματικές πολεμικές επιχειρήσεις.

Από τη στιγμή που η χώρα μας στερείται εμπειρίας επιχειρήσεων πολέμου, παρά μόνο διαθέτει εμπειρίες από συμμετοχή σε ειρηνευτικές αποστολές, αποτελεί μονόδρομο το γεγονός ότι το δόγμα της έχει επιρροές από συμμαχικές χώρες που διαθέτουν την προαναφερόμενη εμπειρία. Η βασική επιρροή είναι από το δόγμα της USAF (USAF,2015), που στο προηγούμενο κεφάλαιο ανέφερα ως μια δύναμη που έχει δημιουργήσει τη δική της κατηγορία, χωρίς – βέβαια - να υιοθετεί όρους όπως η Παγκόσμια Επαγρύπνηση, Παρουσία, Δύναμη (Global Vigilance, Global Reach, Global Power) που μόνο μια μεγάλη δύναμη μπορεί να επιδιώκει. Επίσης, το Βασικό Δόγμα Αεροπορίας και Διαστήματος του Ηνωμένου Βασιλείου (UK Air and Space Doctrine, JDP 0-30,2017) επηρέασε σε θέματα δομής και απόψεων το Βασικό Δόγμα της ΠΑ, ενώ, ως μέλος του NATO, η Ελλάδα συντάσσεται και με το Δόγμα Διακλαδικών Αεροπορικών Επιχειρήσεων του NATO (Joint Air Operations, JP 3-30, 2019) και το εγχειρίδιο Διακλαδικής Στρατηγικής των Αεροποριών του NATO (NATO Joint Air Power Strategy JAP, 2018). Οι επιρροές αυτές συνδράμουν και σε έναν ακόμη σκοπό έμμεσα, καθώς σύμφωνα με τους Kronvall & Petersson (2016:286), «είναι λογικό μεταξύ συμμάχων να χρησιμοποιούνται παρόμοια δόγματα και να μην έρχονται σε αντίθεση, καθώς έτσι μειώνεται ο κίνδυνος τριβών μεταξύ τους.»

Σε αυτό το σημείο έχει σημασία να υπενθυμίσουμε τρεις θεωρητικές έννοιες που έχουν μεγάλη σημασία για την κατανόηση της αεροπορικής στρατηγικής. Με βάση τον Κολιόπουλο (2008:226), η πρώτη είναι η έννοια του κυρίαρχου όπλου,

δηλαδή του όπλου με το μεγαλύτερο βεληνεκές. Λόγω του μεγαλύτερου βεληνεκούς του το όπλο αυτό είναι το πρώτο που αναλαμβάνει δράση, με αποτέλεσμα το στρατηγικό δόγμα μιας δύναμης να οικοδομείται γύρω από αυτό. Η δεύτερη έννοια είναι αυτή του COUNTERVALUE, δηλαδή η δράση που στρέφεται εναντίον των αστικών κέντρων και της οικονομικής ζωής του αντιπάλου, σε αντίθεση προς το COUNTERFORCE, δηλαδή την πολεμική δράση που στρέφεται εναντίον των ενόπλων δυνάμεων. Ολοκληρώνοντας, η τρίτη βασική έννοια είναι αυτή του «ελιγμού», δηλαδή του πολέμου όπου τελικός σκοπός δεν είναι η φυσική καταστροφή του αντιπάλου, αλλά η συστημική του αποδυνάμωση με την προσβολή και καταστροφή κάποιων κέντρων βάρους του.

2.2. Αποστολή της Ελληνικής Π.Α

Στην μεγάλη πλειοψηφία των συγγραμμάτων που περιγράφουν τις αρχές πολέμου, ο κοινός τόπος είναι ότι η πρώτη αρχή είναι η επιλογή του σκοπού. Αποτελεί την απαρχή για την εκδήλωση οποιονδήποτε ενεργειών σε στρατηγικό, επιχειρησιακό ή τακτικό επίπεδο. Επομένως, η απαρχή για την εξέταση της στρατηγικής της Ελληνικής ΠΑ οφείλει να γίνει απαντώντας στο ερώτημα «ποια είναι η αποστολή της».

Χρησιμοποιώντας, λοιπόν, ως βάση το Βασικό Δόγμα της ΠΑ (ΠΑ,2015: 1) έχουμε την αποστολή της ΠΑ, εκφρασμένη με επίσημο τρόπο από την ηγεσία της:

«Η αποστολή της ΠΑ είναι η άρτια οργάνωση, στελέχωση, εξοπλισμός, εκπαίδευση, αξιολόγηση και προπαρασκευή του προσωπικού της με σκοπό την ανάπτυξη αεροπορικής ισχύος, ικανής να προασπίσει τα εθνικά συμφέροντα, πρωταρχικά μέσω της «ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ» και αν αυτό δεν καταστεί δυνατό να διεξάγει άμεσα εντατικές και παρατεταμένες αεροπορικές επιχειρήσεις για την απόκτηση και διατήρηση του μέγιστου δυνατού βαθμού αεροπορικού ελέγχου, να διασφαλίσει την αεράμυνα της χώρας, να παρέξει αεροπορική προστασία και υποστήριξη στις επιχειρήσεις των άλλων Κλάδων των ΕΔ και να συμβάλλει στην επίτευξη των εθνικών στόχων.»

Εκτός της βασικής αποστολής, στη συνέχεια γίνεται αναφορά και σε επιπλέον έργα που η ΠΑ καλείται να φέρει εις πέρας. Η ΠΑ, λοιπόν, κατά την περίοδο της ειρήνης συμμετέχει:

α. Στην Πολιτική Σχεδίαση για αντιμετώπιση Εκτάκτων Αναγκών και εκτελεί σημαντικό έργο επ' ωφελεία του κοινωνικού συνόλου (όπως αεροπυροσβέσεις, έρευνα διάσωση, αεροδιακομιδές ασθενών κ.ά.).

β. Σε πολυεθνικές επιχειρήσεις και αποστολές ανθρωπιστικής βοήθειας στα πλαίσια αποφάσεων του ΟΗΕ με σκοπό τη συμβολή στη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας.

Ταυτόχρονα, η Ελλάδα, ως μέλος του NATO έχει ως στόχο την εκπλήρωση των συμβατικών της υποχρεώσεων. Ειδικότερα, η ΠΑ με βάση το JAP(2018) οφείλει να συνεισφέρει ώστε να επιτευχθούν οι τρεις (3) στρατηγικοί σκοποί του NATO, που είναι: Συλλογική Άμυνα (COLLECTIVE DEFENCE), Διαχείριση Κρίσεων (CRISIS MANAGEMENT) και Ασφάλεια μέσω της Συνεργασίας (COOPERATIVE SECURITY). Για όλα τα παραπάνω, το NATO ενισχύει οικονομικά και στρατιωτικά τις χώρες που έχουν ανάγκη, ενώ ταυτόχρονα οργανώνει επιχειρήσεις στις οποίες ζητά τη συνδρομή των χωρών-μελών της συμμαχίας.

Ο καθηγητής Κουσκουβέλης (2004:177-178) αναλύοντας τους συντελεστές ισχύος του κράτους, διακρίνει την ηγεσία ως έναν από τους δύο υποκειμενικούς συντελεστές (μαζί με το κύρος του κράτους). Ο ηγέτης ενός κράτους, οργανισμού, κλάδου των ενόπλων δυνάμεων κλπ είναι αυτός ο οποίος, αναμφισβήτητα μπορεί να εμπνεύσει τους υφισταμένους, να τους καθοδηγήσει και σε κάθε περίπτωση να υποδείξει τη στρατηγική που πρέπει να ακολουθηθεί. Από τη στιγμή που το Βασικό Δόγμα της ΠΑ χρονολογείται στο 2014 και προκειμένου να έχουμε μια πιο ολοκληρωμένη άποψη για τη στρατηγική του κλάδου της ΠΑ, θα χρησιμοποιήσω το όραμα του Αρχηγού του Γενικού Επιτελείου Αεροπορίας (Α/ΓΕΑ) Αντιπτεράρχου (Ι) Γεωργίου Μπλιούμη. Με βάση αυτό⁶, ο Α/ΓΕΑ αναφέρει :

«Όραμά μου, είναι μια ισχυρή και ευέλικτη Πολεμική Αεροπορία, που θα λειτουργεί ως δύναμη αποτροπής, ικανή να αντιμετωπίζει τις

⁶ Πηγή: Επίσημη Ιστοσελίδα ΓΕΑ www.haf.gr

προκλήσεις και να προσαρμόζεται αποτελεσματικά, στις απαιτήσεις του επιχειρησιακού περιβάλλοντος, με παράλληλη προσφορά στο κοινωνικό σύνολο.

Βασικοί στόχοι, για την επίτευξη του οράματος, θα είναι:

α. Η υψηλή επιχειρησιακή ετοιμότητα, παράλληλα με την αύξηση της διαθεσιμότητας των οπλικών μας συστημάτων και όλων των μέσων και την ανάπτυξη ενός σύγχρονου τεχνικό – εφοδιαστικού συστήματος υποστήριξης, προσαρμοσμένο στα διεθνή πρότυπα.

β. Η αναβάθμιση της εκπαίδευσης στο έδαφος και στον αέρα, στις Παραγωγικές Σχολές, με τη δημιουργία σύγχρονων εκπαιδευτικών Κέντρων, ώστε να χτίσουμε την Πολεμική Αεροπορία του αύριο.

γ. Η συνεχής προσφορά στο κοινωνικό έργο, με τις αποστολές Αεροπυρόσβεσης, τις Αεροδιακομιδές και την Έρευνα – Διάσωση.

δ. Η ασφάλεια πτήσεων και εδάφους, η οποία είναι αδιαπραγμάτευτη ως προς τα όριά της, καθώς εφησυχασμός, χαλαρότητα και αδιαφορία είναι έννοιες που δεν συνάδουν με τον χώρο μας.

ε. Η βελτίωση των χώρων και των συνθηκών διαβίωσης του προσωπικού και των οικογενειών τους.

στ. Τέλος, η προετοιμασία της Πολεμικής Αεροπορίας, για τη μετάβαση στο μελλοντικό επιχειρησιακό περιβάλλον, το οποίο θα καθορίζεται από τη φιλοσοφία Δικτυοκεντρικών Επιχειρήσεων (NETWORK ENABLED CAPABILITY), την κυριαρχία επί της Πληροφορίας (INFORMATION SUPERIORITY) και την Ασφάλεια (SECURITY), όπου θα κυριαρχούν οπτικά συστήματα και αεροσκάφη 5ης γενιάς, σε αρμονία με το προσωπικό που θα έχει αναπτύξει αντίστοιχη επιστημονική γνώση και τρόπο σκέψης, έτσι ώστε να οδηγήσουμε την Πολεμική μας Αεροπορία ακόμη υψηλότερα, να γίνουμε καλύτεροι και αποτελεσματικότεροι, σύμφωνα με τις επιταγές του «Αίεν Υψικρατείν».

Από τα προαναφερόμενα παρατηρούμε ότι στο όραμα του ΑΓΕΑ εμπεριέχονται ορισμένες διαπιστώσεις που αναλύθηκαν στο κεφάλαιο των μικρών κρατών. Διαφαίνεται η προσπάθεια για ενίσχυση των δυνάμεων της αεροπορίας προς προστασία της αυτονομίας του κράτους και η υιοθέτηση μιας αμυντικής πολιτικής (Rickli,2008). Ταυτόχρονα, μια προσπάθεια υιοθέτησης στρατηγικών που θα προετοιμάσουν την ΠΑ για να ανταποκριθεί στις προκλήσεις του μέλλοντος (Burczynska,2019; Kainikara,2009), που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν πρωτοπόρες και με τάσεις εξειδίκευσης (Pedi & Sarri,2019). Ωστόσο, δεν έχουμε αναφορές σε οφέλη που δύνανται να προκύψουν μέσω της διεθνοποίησης.

2.3 Ευθύνες και Λειτουργίες της ΠΑ

Η περιοχή ευθύνης της Πολεμικής Αεροπορίας, με βάση το Βασικό Δόγμα ΠΑ (2014), ταυτίζεται με το ενιαίο θέατρο πολέμου για την προάσπιση των Εθνικών Συμφερόντων. Με τον όρο Εθνικά Συμφέροντα, εννοούμε τη διασφάλιση της εθνικής κυριαρχίας και ανεξαρτησίας της χώρας, τη διασφάλιση άσκησης των κυριαρχικών δικαιωμάτων καθώς και αυτών που προκύπτουν από τις διεθνείς συνθήκες, τη συμβολή στη διασφάλιση της Εθνικής ανεξαρτησίας της Κύπρου και την προάσπιση της ζωής ή και των συμφερόντων του εκτός Ελλάδος ελληνισμού στην έκταση που απαιτείται και είναι εφικτό. Η ΠΑ αποτελεί το όργανο με το οποίο η Πολιτεία εξασφαλίζει ασφάλεια, από εξωτερικές συμβατικές ή/και ασύμμετρες απειλές, στους πολίτες για να επιδοθούν απερίσπαστοι στα έργα τους και κατά συνέπεια στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Η επίτευξη και διατήρηση αυτού του κλίματος ασφάλειας, απαιτεί από τις στρατιωτικές δυνάμεις συνεχή επαγρύπνηση, δημιουργία αποτροπής λόγω της ισχύος και της ετοιμότητας, αλλά και ικανότητα έγκαιρης και αποτελεσματικής εμπλοκής σε πολεμικές επιχειρήσεις, όταν και όπου αυτό είναι αναγκαίο. Ειδικότερα, η ΠΑ αποτελεί πρωταρχικό παράγοντα εμπλοκής και επίδειξης ισχύος λόγω της ταχύτητας αντίδρασής της και εξαιτίας της εξαιρετικής ιδιομορφίας της ελληνικής επικράτειας.

Οι βασικές λειτουργίες της ΠΑ⁷ διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Σε αυτές που η Αεροπορία είναι αποκλειστικά και μόνη υπεύθυνη για την υλοποίησή τους και σε εκείνες που εκτελούνται σε συνεργασία με τους άλλους Κλάδους των Ενόπλων Δυνάμεων. Οι λειτουργίες για τις οποίες η ΠΑ είναι αποκλειστικά υπεύθυνη, κατανέμονται σε τρεις περιόδους ανάλογα με το χρόνο που πραγματοποιούνται, όπως αναλύονται κατωτέρω:

Περίοδος Ειρήνης

Θέσπιση κανονισμών και κριτηρίων με σκοπό την πρόσληψη, την ανάπτυξη, την αξιολόγηση και την επιλογή του κατάλληλου ανθρώπινου δυναμικού για την ΠΑ. Ανάπτυξη των στελεχών και καλλιέργεια αυτών, σύμφωνα με τις θεμελιώδεις αξίες της ΠΑ. Ανάπτυξη των ηγετών και επιλογή της μελλοντικής ηγεσίας της ΠΑ σε όλα τα επίπεδα και σε όλες τις δραστηριότητες αυτής.

Εκπόνηση απλών, ρεαλιστικών, σταδιακά αυξανόμενης δυσκολίας προγραμμάτων εκπαίδευσης. Προσεκτική επιλογή των εκπαιδευτών ανά ειδικότητα και δραστηριότητα. Αντικειμενική αξιολόγηση των ατόμων, αλλά και των ομάδων, Σμηνών, Μοιρών, Μονάδων, επιτελικών ομάδων.

Εκπόνηση επιχειρησιακών σχεδίων απλών και κατανοητών, τα οποία να ενσωματώνουν την εμπειρία όλων των πολέμων, με ιδιαίτερη έμφαση στις αεροπορικές επιχειρήσεις από τις αρχές δημιουργίας του αεροπορικού όπλου. Τα επιχειρησιακά σχέδια πρέπει να στοχεύουν στην καταστροφή του εχθρού μέσω παραπλάνησης, ευέλικτης χρησιμοποίησης των δυνάμεών μας, προστασίας αυτών και διατήρησης υψηλού ηθικού του προσωπικού μας, με ταυτόχρονη ραγδαία πτώση του ηθικού του αντιπάλου.

Εκπόνηση Δογμάτων, τα οποία πρέπει να αποτελούν ένα σύνολο βασικών κατευθύνσεων και αρχών, τόσο γενικά ώστε να έχουν διαχρονική ισχύ και ταυτόχρονα τόσο ειδικά, ώστε να πηγάζουν συγκεκριμένες ενέργειες για την υλοποίηση αυτών. Η ανάπτυξη των απαιτούμενων δυνάμεων, καθώς και οι προμήθειες μέσων και υλικών της ΠΑ, πρέπει να υλοποιούνται μετά από ανάλυση πολλών μέσο - μακροπρόθεσμων παραγόντων, οι οποίοι περιλαμβάνουν το

---

⁷ Πηγή : Επιχειρησιακό Δόγμα ΠΑ 2019 (δεν διατίθεται σαν ελεύθερη πηγή λόγω διαβάθμισης)

οικονομικό, κοινωνικό, δημογραφικό, πολιτικό, γεωγραφικό περιβάλλον και τις γεωπολιτικές εξελίξεις στην εγγύς αλλά και στην ευρύτερη περιοχή της χώρας μας. Η επιδίωξη, αναλύοντας τις εσωτερικές και εξωτερικές ενδεχόμενες απειλές, είναι να βρεθεί από την περίοδο της ειρήνης ο αντίπαλος σε θέση ώστε στο στρατηγικό, επιχειρησιακό και τακτικό επίπεδο να έπεται των εξελίξεων και όχι να προηγείται.

Ιδιαίτερα κρίσιμης σημασίας είναι το γεγονός ότι οι ικανότητες που θα αναπτύξει να είναι δομημένες με τρόπο ώστε να μπορέσει η ΠΑ να ανταποκριθεί στους τέσσερις κύριους ρόλους που καλείται να φέρει εις πέρας μία οποιαδήποτε Πολεμική Αεροπορία: τον έλεγχο του αέρα, την πληροφορία, την αεροπορική έρευνα και αναγνώριση, την επίθεση και την δυνατότητα μεταφοράς των δυνάμεων (Burczynska,2019:3). Τις τέσσερις κύριες αποστολές αναδεικνύουν, επίσης, όλα τα δόγματα συμμαχιών και συμμάχων που προαναφέρθηκε ότι αποτέλεσαν επιρροή για το Βασικό Δόγμα της ΠΑ.

The four roles of air power.

- **Control of the air secures our freedom of action within the air environment.**
- **Intelligence, surveillance and reconnaissance informs the development of understanding across all environments.**
- **Attack can coerce and influence actors into changing or maintaining behaviour.**
- **Air mobility enables movement, manoeuvre and sustainment.**

Εικ. 2.1 Οι Ρόλοι-Αποστολές της Αεροπορικής Ισχύος (Πηγή: UK, JDP 0-30)

Με βάση το τελευταίο (2014:4-5), η δομή και η ανάπτυξη των αεροπορικών δυνάμεων, ως προς την ποσότητα, την ποιότητα και τη γεωγραφική τοποθέτηση σε καιρό ειρήνης, πρέπει να ικανοποιεί τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

«Ποιοτική υπεροχή και διαφοροποίηση. Εξασφάλιση του απαιτούμενου αριθμού Α/Φ και λοιπών οπλικών μέσων. Γρήγορη ανάπτυξη σε περίοδο κρίσης και πολέμου. Εξασφάλιση απρόσκοπτης

εκπαίδευσης και ασφάλειας δυνάμεων, καθώς και ασφάλειας πληροφοριών. Εξασφάλιση δημιουργίας βάσης δεδομένων στόχων του εχθρού και επικαιροποιημένης εχθρικής διάταξης με ταυτόχρονη απαγόρευση δημιουργίας της φίλιας διάταξης μάχης από τον εχθρό.

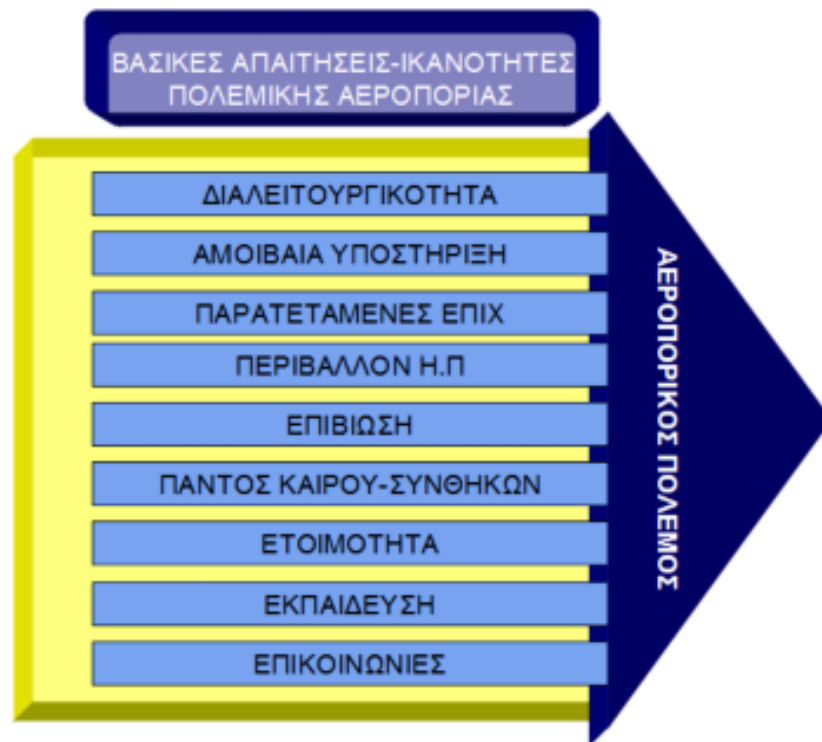
Έγκαιρη αποκάλυψη ιχνών εναερίων στόχων, συμπεριλαμβανομένων και αυτών με stealth και LPI (Low Probability of Intercept) χαρακτηριστικών, επανδρωμένων και μη επανδρωμένων, καθώς και βαλλιστικών βλημάτων μεσαίου και μεγάλου βεληνεκούς. Αποκάλυψη όλου του φάσματος ηλεκτρομαγνητικής ακτινοβολίας – συχνοτήτων, σε βάθος πέραν των συνόρων με τις γειτονικές χώρες, ώστε να παρέχεται έγκαιρη προειδοποίηση. Επαύξηση δυνατοτήτων κυβερνοάμυνας. Αποτελεσματική ανάπτυξη συστήματος Διοίκησης και Ελέγχου. Επαύξηση των μηχανισμών επίβλεψης, σε όλα τα επίπεδα Διοίκησης. Αποτελεσματική ανάπτυξη των Δυνάμεων Αεράμυνας της χώρας, με καθορισμό των απαιτούμενων οπλικών συστημάτων, για την προστασία των ζωτικών στόχων της Χώρας, των τομέων ευθύνης των εμπλεκόμενων δυνάμεων και τη θέσπιση διαδικασιών συντονισμού και ελέγχου των Δυνάμεων Αεράμυνας και των τριών Κλάδων των Ε.Δ.

Αποτελεσματική ανάπτυξη σύγχρονου συστήματος Διοικητικής Μέριμνας (ΔΜ) και υποδομών συντήρησης, με τα οποία πρέπει να εξασφαλίζεται η υψηλή διαθεσιμότητα Οπλικών Συστημάτων και Μέσων με το ελάχιστο κόστος. Επαύξηση των δυνατοτήτων εκτέλεσης αποστολών εξυπηρέτησης του κοινωνικού συνόλου, σε συνεργασία με άλλους φορείς στρατιωτικούς και μη, με τρόπο ο οποίος να εξασφαλίζει οικονομικότερη λειτουργία και παροχή υπηρεσιών από ότι εξασφαλίζουν οι αντίστοιχοι ιδιωτικοί φορείς. Σχεδίαση μέτρων και μεθόδων, που να στοχεύουν στη βελτίωση των συνθηκών του εργασιακού χώρου.»

Συνεχίζοντας, σε περιόδους έντασης χρειάζεται επαύξηση των ανωτέρω διαδικασιών και προσπάθεια για μεγιστοποίηση της επάρκειας πόρων, ώστε να υφίσταται η δυνατότητα διατήρησης των Αεροπορικών Δυνάμεων σε υψηλή ετοιμότητα.

Ταυτόχρονα, πρέπει να προβλέπει την επιτυχή αντίδραση ακόμα και σε περιπτώσεις στις οποίες ο παράγοντας χρόνος είναι ιδιαίτερα κρίσιμος (TIME SENSITIVE). Το ίδιο ισχύει και μετά την κλιμάκωση των επιχειρήσεων (Περίοδος Πολέμου) με αρχικό σκοπό την απόκτηση και διατήρηση του μέγιστου βαθμού αεροπορικού ελέγχου.

Συνοψίζοντας, προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι, οι Αεροπορικές Δυνάμεις καλύπτουν τις βασικές απαιτήσεις, τις αρχές πολέμου και τις συνθήκες παρατεταμένων αεροπορικών επιχειρήσεων, πρέπει τουλάχιστον να ικανοποιούνται τα προβαλλόμενα στο ακόλουθο σχήμα :

Εικ. 2.1 Βασικές Απαιτήσεις-Ικανότητες ΠΑ (πηγή: ΠΑ,2015)

2.4 Εκτελούμενες Αποστολές

Ο στρατηγικός προσανατολισμός της ΠΑ απαιτεί την εξέλιξη της ικανότητας για εκτέλεση μιας ποικιλίας αποστολών, προκειμένου να μπορέσει να ανταποκριθεί με επιτυχία στην πληθώρα των σύγχρονων απαιτήσεων. Το γεγονός ότι η Ελλάδα κατατάσσεται στα μικρά κράτη, με αυξημένη τρωτότητα και περιορισμένους πόρους δυσχεραίνει την εκτέλεση κάποιων από τις αποστολές

αυτές ή περιορίζει την έκτασή τους (σε χώρο ή χρόνο, ανάλογα με την εκάστοτε κατάσταση). Επιγραμματικά θα αναφερθούν στο σημείο αυτό όλα τα είδη των αποστολών που μπορεί να εκτελέσει η ΠΑ, η περαιτέρω ανάλυση των οποίων θα γίνει στα κάτωθι κεφάλαια των δυνατοτήτων και περιορισμών που παρουσιάζει η ΠΑ σήμερα.

Οι Αεροπορικές Επιχειρήσεις επιδιώκουν να επιτύχουν τον απαιτούμενο βαθμό αεροπορικού ελέγχου, που καθορίζεται από τους αντικειμενικούς σκοπούς της επιχείρησης. Η διατήρηση του απαιτούμενου βαθμού αεροπορικού ελέγχου, παρέχει τη δυνατότητα για πρωτοβουλία κατά τη διάρκεια των Στρατιωτικών Επιχειρήσεων, ενώ την αφαιρεί από τον αντίπαλο. Σε περίοδο κρίσης, έντασης ή πολέμου, οι δυνάμεις της ΠΑ δύνανται να ενεργήσουν ως υποστηρίζουσα, υποστηριζόμενη ή ανεξάρτητη δύναμη, για την επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών μιας Επιχείρησης στην οποία μπορούν να συμμετέχουν δυνάμεις του Στρατού Ξηράς και του Πολεμικού Ναυτικού.

Ο Mearsheimer (2011:206) αναερόμενος στις αποστολές της αεροπορίας τόνισε τα εξής :

«Από τη στιγμή που η αεροπορία ελέγχει τους ουρανούς μπορεί να επιδιώξει τρεις αποστολές προβολής ισχύος προς υποστήριξη μονάδων του στρατού που μάχονται το έδαφος. Σε ρόλο εγγύς αεροπορικής υποστήριξης, μια αεροπορία πετάει πάνω από το πεδίο της μάχης και παρέχει άμεση τακτική υποστήριξη σε φιλίες χερσαίες δυνάμεις που επιχειρούν από κάτω με κύριο στόχο την καταστροφή των εχθρικών στρατευμάτων από τον αέρα. Η αποστολή αυτή απαιτεί στενή συνεργασία μεταξύ αεροπορικών και χερσαίων δυνάμεων. Η απομόνωση συνίσταται σε αεροπορικά πλήγματα ενάντια στα μετόπισθεν του εχθρικού στρατού με σκοπό να καταστραφεί ή να καθυστερήσει η μεταφορά ιατρικών εφοδίων και στρατευμάτων στην πρώτη γραμμή. Η αεροπορία παρέχει επίσης αερομεταφορά, δηλαδή μεταφορά στρατευμάτων και εφοδίων στο θέατρο μάχης ή εντός αυτού.»

Συναφώς των ανωτέρω, διαφαίνεται ότι, όσον αφορά στις Πολεμικές Αεροπορίες, τόσο αυτές των μεγάλων δυνάμεων όσο και αυτές των μικρών κρατών καλούνται να εκτελέσουν ίδιες αποστολές, σε διαφορετική προφανώς έκταση. Ταυτόχρονα, με απλά λόγια, με την παραπάνω αναφορά, ο Mearsheimer κατηγοριοποίησε τα είδη των αποστολών, οι οποίες στο Βασικό Δόγμα (ΠΑ,2014) αναφέρονται συνοπτικά ως εξής:

α. Ειρηνικής Περιόδου

Περιλαμβάνουν επιχειρήσεις για την επιτήρηση και τον έλεγχο του εναερίου χώρου, καθώς και την παροχή έγκαιρης προειδοποίησης. Διεξαγωγή επιχειρήσεων Έρευνας και Διάσωσης σε όλη την περιοχή ευθύνης του FIR Αθηνών. Συμβολή στην αποτροπή λαθρομεταναστών - προσφύγων και συμβολή στην αντιμετώπιση εκτάκτων καταστάσεων, καθώς και συμμετοχή σε ειρηνευτικές αποστολές στα πλαίσια των διεθνών υποχρεώσεων της Χώρας.

β. Περιόδου Έντασης - Κρίσης

Περιλαμβάνουν επιπλέον των ανωτέρω και επιχειρήσεις επίδειξης αεροπορικής ισχύος, συμμετοχή στο χειρισμό κρίσεων, αποτελεσματική αντιμετώπιση ενδεχομένων καταστάσεων στα πλαίσια της αποτροπής, καθώς και εκκένωσης άμαχου πληθυσμού.

γ. Πολεμικές Επιχειρήσεις, οι οποίες περιλαμβάνουν⁸:

(1) Επιχειρήσεις Αεροπορικής Αντεπίθεσης (Counter-Air Operations), οι οποίες διεξάγονται εναντίον των εχθρικών αμυντικών και επιθετικών αεροπορικών δυνάμεων και των μέσων υποστήριξής τους, με σκοπό την απόκτηση και διατήρηση του επιθυμητού βαθμού ελέγχου του εναερίου χώρου. Οι Επιχειρήσεις Αντεπίθεσης διαιρούνται σε Αμυντικές Επιχειρήσεις Αντεπίθεσης [Defensive Counter - Air (DCA)] και Επιθετικές Επιχειρήσεις Αντεπίθεσης [Offensive Counter - Air (OCA)]. Οι επιχειρήσεις αεροπορικής αντεπίθεσης λόγω της φύσης τους δεν έχουν άμεση σχέση με τις επιχειρήσεις των φίλιων δυνάμεων επιφανείας, πλην όμως τα αποτελέσματά τους έχουν σημαντική επίδραση στην εξέλιξή τους. Και

---

⁸ Όμοιος ορισμός και κατηγοριοποίηση υπάρχει και στο εγχειρίδιο αεροπορικών επιχειρήσεων ATP 80-6,2017 (δεν παρατίθεται στις βιβλιογραφικές αναφορές λόγω διαβάθμισης).

τούτο διότι ευνοϊκή εξέλιξη των επιχειρήσεων αντεπίθεσης σημαίνει περιορισμό της δράσης της αντιπάλου αεροπορίας εναντίον των φίλιων δυνάμεων επιφανείας, ενώ παράλληλα αυξάνονται τα περιθώρια άμεσης υποστήριξης των επιχειρήσεών τους από τις φίλιες αεροπορικές δυνάμεις. Το αντίθετο οπωσδήποτε θα συμβεί στην περίπτωση δυσμενούς για μας εξέλιξης των επιχειρήσεων αντεπίθεσης. Με βάση τα παραπάνω, οι επιχειρήσεις αεροπορικής αντεπίθεσης έχουν προτεραιότητα έναντι όλων των αεροπορικών επιχειρήσεων.

(2) Στρατηγικές Αεροπορικές Επιχειρήσεις (Strategic Air Operations), οι οποίες σχεδιάζονται είτε στο στρατηγικό, είτε στο επιχειρησιακό επίπεδο και διαμορφώνονται από πολιτικούς αντικειμενικούς σκοπούς και περιορισμούς. Οι Στρατηγικές Επιθετικές Αεροπορικές Επιχειρήσεις διεξάγονται για να προσβάλουν τα στρατηγικά κέντρα βάρους του εχθρού ή άλλης ζωτικής σημασίας ομάδας στόχων, συμπεριλαμβανομένων Κέντρων Διοίκησης, πηγών ενέργειας και ζωτικής σημασίας εγκαταστάσεων πολεμικής παραγωγής. Επίσης στην κατηγορία αυτή εντάσσεται και η προσβολή στόχων που υποστηρίζουν την υποδομή του εχθρού και συνδέονται με το τεθέν στρατηγικό κέντρο βάρους.

(3) Αεροπορικές Επιχειρήσεις Υποστήριξης (Supporting Air Operations), είναι η κατηγορία επιχειρήσεων που ως σκοπό έχουν την παροχή της απαιτούμενης κάθε φορά υποστήριξης, ώστε να εκτελούνται με επιτυχία και να εξασφαλίζεται ο αντικειμενικός σκοπός όλων των προηγούμενων επιχειρήσεων. Εκτελούνται με αεροσκάφη και άλλα μέσα και χρησιμοποιούνται για την Υποστήριξη άλλων αεροσκαφών ή δυνάμεων κατά τη μάχη, ή συμβάλουν σε διάφορους τύπους επιχειρήσεων σε όλο το θέατρο επιχειρήσεων.

(4) Αεροπορικές Επιχειρήσεις εναντίον Δυνάμεων Επιφανείας (Anti - Surface Force Air Operations - ASFAO), οι οποίες αποσκοπούν στο να στερήσουν από τον εχθρό την ικανότητά του να καταλάβει και να διατηρήσει έδαφος ή να αποκτήσει θαλάσσιο έλεγχο, με καθυστέρηση, εξουδετέρωση ή καταστροφή των δυνάμεων επιφάνειάς του. Στο θαλάσσιο περιβάλλον, οι επιχειρήσεις ASFAO πραγματοποιούνται από αεροσκάφη (TAYNE - Τακτική Αεροπορική Υποστήριξη Ναυτικών Επιχειρήσεων / TASMO - TACTICAL AIR SUPPORT OF MARITIME OPERATIONS), για την υποστήριξη των φίλιων ναυτικών δυνάμεων, με την προσβολή εχθρικών ναυτικών δυνάμεων Επιφανείας.

Σε περιβάλλον χερσαίων επιχειρήσεων, ASFAO πραγματοποιείται με αεροσκάφη για τη υποστήριξη των δυνάμεων Στρατού Ξηράς ή των Αμφίβιων Δυνάμεων με αποστολές Αεροπορικής Απομόνωσης (AIR INTERDICTION - AI) και EAY- Εγγύς Αεροπορικής Υποστήριξης (CLOSE AIR SUPPORT - CAS). Οι επιχειρήσεις ASFAO δεν εντάσσονται στην κύρια αποστολή της ΠΑ. Αν και έχουν μικρότερη προτεραιότητα, σε ορισμένες περιπτώσεις μπορούν να είναι καθοριστικές στην εξέλιξη των διεξαγόμενων επιχειρήσεων επιφανείας, με άμεση επίδραση στην τελική έκβαση του πολέμου.

2.5 Η Έννοια του Αεροπορικού Ελέγχου

Ο Αμερικανός Σμήναρχος Mellinger (1995) διατύπωσε 10 προτάσεις-θέσεις σχετικά με την αεροπορική ισχύ. Αυτές είναι:

- «1. Όποιος ελέγχει τον αέρα ελέγχει και το έδαφος .
2. Η αεροπορική ισχύς είναι από τη φύση της στρατηγική δύναμη .
3. Η αεροπορική ισχύς είναι κατά προτεραιότητα ένα επιθετικό όπλο .
4. Στην πραγματικότητα η αεροπορική ισχύς είναι στοχοποίηση, η στοχοποίηση είναι πληροφορία, η πληροφορία είναι η ανάλυση των αποτελεσμάτων των αεροπορικών επιχειρήσεων.
5. Η αεροπορική ισχύς παράγει φυσικό και ψυχολογικό σοκ κυριαρχώντας στην τέταρτη διάσταση, τον χρόνο.
6. Η αεροπορική ισχύς μπορεί να διεξάγει παράλληλες επιχειρήσεις σε όλα τα θέατρα του πολέμου ταυτόχρονα.
7. Τα αεροπορικά όπλα ακριβείας έχουν επαναπροσδιορίσει την έννοια της μαζικότητας.
8. Τα ειδικά χαρακτηριστικά τα μοναδικά χαρακτηριστικά της αεροπορικής ισχύος προϋποθέτουν ότι θα ελέγχονται κεντρικά από αεροπόρους .
9. Η τεχνολογία και η αεροπορική ισχύς είναι έννοιες αλληλένδετες.

10. Η αεροπορική ισχύς δεν περιλαμβάνει μόνο στρατιωτικά μέσα, αλλά και αεροπορική βιομηχανία και πολιτική αεροπορία.»

Από τα γραφόμενα ανωτέρω, διαπιστώνεται μια πληθώρα στρατηγικών χαρακτηριστικών της αεροπορικής ισχύος, τα οποία, εφόσον η ΠΑ τα εκμεταλλευτεί, τότε το στρατηγικό αποτέλεσμα θα είναι το επιθυμητό. Τα πλεονεκτήματα που παρέχονται διαφαίνεται στο Βασικό Δόγμα και στο όραμα του Α/ΓΕΑ ότι, τουλάχιστον σε θεωρητικό επίπεδο, έχουν γίνει κατανοητά. Ωστόσο, χρήζει ιδιαίτερης μνείας το γεγονός ότι το πρώτο –ιεραρχικά- που αναφέρεται είναι ο έλεγχος του αέρα, που αποτελεί το σημαντικότερο είδος αποστολής που καλείται να επιτύχει η σύγχρονη ΠΑ. Από την καθημερινή πτητική δραστηριότητα στην περιοχή ευθύνης παροχής εξυπηρέτησης εναερίου ελέγχου (FIR) της χώρας μας, γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι και η Τουρκία έχει αντιληφθεί τη σημασία του ελέγχου του αέρα, καθώς με την συμπεριφορά των μαχητικών της αεροσκαφών επιχειρεί να δημιουργήσει συνθήκες αμφισβήτησης της ελληνικής παρουσίας στην περιοχή, ώστε στο μέλλον να διεκδικήσει πιθανά οφέλη που προκύπτουν από τον έλεγχο αυτό.

Ο έλεγχος του αέρα, λοιπόν, ή αλλιώς Αεροπορικός Έλεγχος σύμφωνα με το JDP 0-30 (2017:27) βρίσκει εφαρμογή σε όλες τις αεροπορικές επιχειρήσεις, καθώς εξασφαλίζει την απαιτούμενη ελευθερία δράσης στον αέρα, ενώ ταυτόχρονα περιορίζει ή απαγορεύει την χρήση του από τον αντίπαλο. Επίσης, εξασφαλίζει τα ανωτέρω ακόμα και πάνω από στεριά ή θάλασσα, προκειμένου να διεξαχθούν απρόσκοπτα οι επιχειρήσεις των άλλων κλάδων των ΕΔ. Ο Κολιόπουλος (2008:237) επισημαίνει χαρακτηριστικά ότι «Η έννοια του αεροπορικού ελέγχου (ή αλλιώς αεροπορικής υπεροχής) είναι ίσως η σημαντικότερη έννοια της αεροπορικής στρατηγικής.»

Με βάση το οικείο Δόγμα (ΠΑ,2015) «με τον όρο Αεροπορικός Έλεγχος, εννοούμε την κατάσταση επικράτησης μιας αεροπορικής δύναμης επί της αντιπάλου. Ο βαθμός επικράτησης είναι δυναμικά ευρύς και μπορεί να κυμαίνεται σε διάφορα επίπεδα.» Οι όροι που χρησιμοποιούνται για να περιγραφούν οι καταστάσεις αεροπορικού ελέγχου είναι: Αεροπορικής Κυριαρχία, Αεροπορική

Υπεροχή, Ευνοϊκή Αεροπορική Κατάσταση και Ισοδύναμη Αεροπορική Κατάσταση.

Σε αναφορά του σχετικά με τα όρια της στρατηγικής εναέριας ισχύος, ο Mearsheimer (2011:205) σημειώνει ότι :

«Η αεροπορία θα πρέπει να αποκτήσει εναέριο έλεγχο ή αεροπορική υπεροχή προτού μπορέσει να βομβαρδίσει εχθρικές δυνάμεις στο έδαφος ή να επιτεθεί στη χώρα του αντιπάλου. Αν μία αεροπορία δεν ελέγχει τους ουρανούς, οι δυνάμεις κρούσης της αναμένεται να υποστούν σημαντικές απώλειες, καθιστώντας δύσκολη αν όχι αδύνατη την εκ μέρους τους προβολή ισχύος ενάντια στον εχθρό.»

Αεροπορική Κυριαρχία είναι ο βαθμός επικράτησης των αεροπορικών δυνάμεων, όταν αυτές δύνανται να δρουν σε όλο το θέατρο επιχειρήσεων χωρίς αντίδραση, από τις αντίπαλες δυνάμεις. Αεροπορική Υπεροχή είναι η κατάσταση που δίνει βασική ελευθερία αεροπορικής δράσης σε μια περιορισμένη περιοχή για μια ορισμένη χρονική περίοδο. Επιτρέπει στις αντίστοιχες φίλιες χερσαίες, ναυτικές και αεροπορικές δυνάμεις, να διεξάγουν τις επιχειρήσεις τους σε συγκεκριμένο χρόνο και τόπο, χωρίς ο αντίπαλος να έχει δυνατότητα να παρέμβει. Ευνοϊκή Αεροπορική Κατάσταση νοείται η κατάσταση κατά την οποία οι εχθρικές αεροπορικές δυνάμεις δε δύνανται να επηρεάσουν τις φίλιες χερσαίες, ναυτικές και αεροπορικές δυνάμεις στην επιτυχή εκπλήρωση των επιχειρήσεών τους, ενώ, τέλος, Ισοδύναμη Αεροπορική Κατάσταση είναι αυτή που σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, καμία αεροπορία δεν έχει επικρατήσει επί της αντιπάλου. Στην περίπτωση της Ισοδύναμης Αεροπορικής Κατάστασης και οι δύο αεροπορίες συνεχίζουν την προσπάθεια για επίτευξη Αεροπορικής Υπεροχής ή κατ' ελάχιστο Ευνοϊκής Αεροπορικής κατάστασης.

Ολοκληρώνοντας σχετικά με την έννοια του αεροπορικού ελέγχου, θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι η επίδραση της αεροπορικής ισχύος, εκτός των περιπτώσεων που εφαρμόζεται στις περιοχές των επιχειρήσεων, δύναται να είναι έμμεση και τα αποτελέσματα να είναι ορατά μεσοπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα. Αντιδιαμετρικά, μπορούν να πετύχουν και άμεση καταστροφή των πηγών ισχύος και ελευθερίας του αντιπάλου, με τα αποτελέσματα σε αυτή την περίπτωση να είναι άμεσα.

Στην περίπτωση της Χώρας μας, σε ενδεχόμενη γενικευμένη σύρραξη η περιοχή επιχειρήσεων της ΠΑ είναι ένας ενιαίος γεωγραφικός χώρος ο οποίος εκτείνεται σε σαφώς μεγαλύτερη περιοχή από τις πιθανές περιοχές των επιχειρήσεων επιφανείας, δεδομένο το οποίο πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στη σχεδίαση, ώστε να επιτευχθεί η αποστολή της ΠΑ και ο επιθυμητός βαθμός επικράτησης, έναντι των εχθρικών αεροπορικών δυνάμεων. Ιστορικά κανένας πόλεμος, συμπεριλαμβανομένου και του Β' ΠΠ και μετά, δεν είχε νικηφόρο αποτέλεσμα, χωρίς αεροπορική υπεροχή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, δε, επιχειρήσεων που ο αεροπορικός έλεγχος δημιούργησε ευνοϊκές συνθήκες νίκης αποτελεί ο Πόλεμος των Έξι Ημερών (Γιομ Κιπούρ, 1967) (Κολιόπουλος, 2008:237). Επίσης, με βάση τον Mearsheimer (2008, 224), «ο πόλεμος που διεξήγαγε το NATO εναντίον της Γιουγκοσλαβίας φαίνεται εκ πρώτης όψεως να αποτελεί τη μοναδική περίπτωση όπου η στρατηγική εναέρια ισχύς από μόνη της εξανάγκασε έναν αντίπαλο σε υποταγή».

Οι ακόλουθοι τρεις παράγοντες μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά την προσπάθεια απόκτησης Αεροπορικής Υπεροχής: ο εξοπλισμός, το προσωπικό, και η θέση. Ο εξοπλισμός καλύπτει τα αεροσκάφη, τα όπλα εδάφους - αέρος, τις εγκαταστάσεις που τα κατασκευάζουν ή τα συντηρούν και τις προμήθειες που είναι απαραίτητες για να τα υποστηρίξουν. Περιλαμβάνει επίσης και την απαραίτητη υποδομή για την άμεση υποστήριξή τους. Το προσωπικό σημαίνει κυρίως τους πολύ καλά καταρτισμένους ανθρώπους που στελεχώνουν τα οπλικά συστήματα,

οι οποίοι έχουν ειδικές δεξιότητες από πριν, και για τους οποίους απαιτείται εκτενής εκπαίδευση πριν γίνουν χρήσιμοι στη μάχη. Η θέση συνοψίζει τη σχετική θέση και την ευπάθεια των Αεροπορικών βάσεων, των βάσεων βλημάτων αέρος – εδάφους και του συστήματος Αεροπορικού Ελέγχου, του μετώπου και της υποδομής. Όλοι αυτοί οι παράγοντες συνολικά καθορίζουν το πλαίσιο των αεροπορικών επιχειρήσεων και τις διαθέσιμες επιλογές που έχουμε για να τις διεξάγουμε. (ΠΑ,2015).

2.6 Αποτίμηση Στρατηγικής της Ελληνικής ΠΑ

Η ΠΑ προσπαθεί με μια πολυεπίπεδη στρατηγική να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του σήμερα, ενώ προετοιμάζεται για τα μελλοντικές εξελίξεις. Αυτό το επιτάσσει η μεγάλη στρατηγική αξία της Ελλάδας που προσδιορίζεται από την κεντρική της θέση στην περιοχή και επηρεάζεται τόσο από τα ιδιαίτερα πολιτικά δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά της, όσο και από την γεωγραφική της ιδιομορφία που συνίσταται στον εκτεταμένο θαλάσσιο χώρο σε πληθώρα νησιών και νησίδων τι γραμμές θαλάσσιων Επικοινωνιών.

Η υφιστάμενη απειλή είναι ορατή όσον αφορά την γείτονα χώρα στα ανατολικά σύνορα, με τις συνεχείς διεκδικήσεις και την καθημερινή παραβατική δραστηριότητα στο χώρο του Αιγαίου, το οποίο η Ελλάδα έχει την υποχρέωση όχι μόνο να υπερασπίζεται ως εθνικό χώρο, αλλά και ως χώρο παροχής οδηγιών αεροπλοΐας (FLIGHT INFORMATION REGION-FIR), αλλά και τη γενικότερη αναθεωρητική της πολιτική ώστε να αναδειχτεί σε περιφερειακή δύναμη της ΝΑ Μεσογείου. Η συγκεκριμένη απειλή δείχνει να καταναλώνει το περισσότερο από το δυναμικό της ΠΑ.

Συνακόλουθα, οι διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας και οι ανάγκες υποστήριξης επιχειρήσεων στη νήσο Κύπρο (ΠΑ,2014), (στα πλαίσια του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου) απασχολούν την ΠΑ και αποτελούν μέρος της καθημερινότητας στους τομείς της εκπαίδευσης και των εξοπλισμών, με προσπάθεια για ορθολογική

χρήση των πόρων, δεδομένης της δημοσιονομικής κατάστασης που θα αναλυθεί στο κεφάλαιο των περιορισμών.

Η βελτίωση της διαθεσιμότητας των μέσων και η έγκυρη σχεδίαση απαιτήσεων σε βάθος χρόνου (Kainikara,2005) φαίνεται το τελευταίο διάστημα να αναθερμαίνεται, με την υπογραφή της συμφωνίας αναβάθμισης του στόλου των αεροσκαφών F-16 και τις νέες συμβάσεις για παροχή κατ' εξακολούθηση υποστήριξης (FOLLOW ON SUPPORT) ορισμένων οπλικών συστημάτων, Ωστόσο, ο δρόμος που πρέπει να διανύσει είναι ακόμα μακρύς, καθώς υπήρξε μια περίοδος που το ενδιαφέρον είχε ατονήσει.

Στον τομέα της εκπαίδευσης, η επιχειρησιακή εκπαίδευση του προσωπικού με γνώμονα τη διακλαδικότητα έχει ενταθεί. Ταυτόχρονα, διαφαίνεται ότι έχει αρχίσει να γίνεται κατανοητή η σημασία της διεθνοποίησης και τα οφέλη που θα προκύψουν στον τομέα αυτό, είτε στα πλαίσια του NATO και της ΕΕ, όσο και μέσω διακρατικών συνεργασιών (πχ Ισραήλ, με συνεχείς συνεκπαιδεύσεις και ανταλλαγές Πολεμικών Μοιρών).

Στον νευραλγικό τομέα της αξιοποίησης του προσωπικού, δεν εφαρμόζονται σύγχρονες μέθοδοι διοίκησης (MANAGEMENT) και η χρήση υψηλής τεχνολογίας δεν βρίσκεται στα επιθυμητά επίπεδα (Kainikara,2005;Cohen,2017). Αυτό συνάγεται από τη διάδραση με συναδέλφους του εξωτερικού και μέσω της τριβής σε διεθνείς ασκήσεις. Χρειάζεται μια διαφορετική πολιτική χρήσης του προσωπικού βασισμένη σε προσόντα που απέκτησαν με ή χωρίς τη βοήθεια της ΠΑ και η ανάλογη χρησιμοποίησή τους. Βέβαια, τροχοπέδη αποτελεί η δημοσιονομική κατάσταση, που δεν επιτρέπει προσλήψεις με μισθούς ανταγωνιστικούς που θα αποτελούσαν κίνητρο για κάποιον να ενταχθεί στις τάξεις της ΠΑ.

Στη βάση του εξορθολογισμού εξόδων και της εξοικονόμησης πόρων, εντάσσεται η σύμπτυξη Μονάδων και Μοιρών, με γνώμονα τα επιχειρησιακά κριτήρια. Τα βήματα, ωστόσο που έχουν γίνει δεν κρίνονται απολύτως ικανοποιητικά, καθώς εξαντλούνται σε μεμονωμένες περιπτώσεις Μονάδων, που υποδεικνύουν ότι δεν υφίσταται ένα καλά δομημένο και μακρόπνοο σχέδιο που θα απέφερε τα μέγιστα αποτελέσματα σε σύντομο χρονικό διάστημα. Τα ανωτέρω

συμπεριλαμβάνονται στο πλαίσιο της γενικότερης αναδιοργάνωσης που απαιτείται σε μια μικρή αεροπορία για να επιβιώσει.

Τέλος, απομένει η αναφορά σε ορισμένους επιμέρους τομείς, όπως η δυνατότητα παρατεταμένης προβολής αποτροπής, η αύξηση της ακτίνας δράσης μέσω αποστολών αερομεταφορών και εναέριου ανεφοδιασμού, η επιτυχία των αποστολών ISR (INTELLIGENCE – SURVEILLANCE – RECONNAISSANCE) και η χρήση της ΠΑ ως όργανο του κράτους για τη δημιουργία ευνοϊκής κατάστασης στην ΝΑ Μεσόγειο, οι οποίες θα αναλυθούν στα κεφάλαια των δυνατοτήτων και των περιορισμών της ΠΑ, σε συνάρτηση με την προοπτική της διεθνοποίησης.

2.6 Διαφαινόμενοι Στρατηγικοί Στόχοι⁹

Η ΠΑ προκειμένου να αποφύγει σπασμωδικές κινήσεις και καθυστερημένη αντίδραση στις εξελίξεις, έχει θέσει ορισμένους στόχους. Το χρονοδιάγραμμα επίτευξης ποικίλουν από βραχυπρόθεσμα μέχρι και προοπτική εικοσαετίας, πάντα σε συνάρτηση με τα δημοσιονομικά δεδομένα, τη στρατιωτική κατάσταση, την απειλή, τις υποχρεώσεις προς τους συμμάχους. Οι κυριότεροι – κατά τη γνώμη μου - από αυτούς είναι οι κάτωθι:

α. Αναβάθμιση των αεροσκαφών F-16. Είναι στόχος που ήδη έχει αρχίσει να υλοποιείται στην Ελλάδα, μέσω της Ελληνικής Αεροπορικής Βιομηχανίας (ΕΑΒ). Η αναβάθμιση θα καταστήσει τα ελληνικά F-16 τα πλέον σύγχρονα στον ευρωπαϊκό χώρο και σε συνδυασμό με τα προς απόκτηση οπλικά συστήματα συνιστούν έναν πολλαπλασιαστικό ισχύος, ιδιαίτερα ενάντια σε αντιπάλους 4^{ης} γενιάς.

β. Ένταξη στο πρόγραμμα των F-35 για προμήθεια αριθμού αεροσκαφών τουλάχιστον δύο Μοιρών (30-40αεροσκάφη). Πρόκειται για μεγαλεπήβολο στόχο, μακροπρόθεσμο, που θα τοποθετήσει την αεροπορία στην εποχή της 5^{ης} γενιάς.

γ. Δημιουργία διεθνούς κέντρου πτητικής Εκπαίδευσης με σκοπό φιλοξενίας αρκετών μαθητών ανά έτος. Πρόκειται για εξαγγελία που άρχισε με αργό ρυθμό να

---

⁹ Στηρίζεται σε προσωπική συνέντευξη του γράφοντος από Ανώτατο Ιπτάμενο Αξιωματικό (εν αποστρατεία) της ΠΑ, την 20/10/2019. Ο εν λόγω αξιωματικός διετέλεσε Διευθυντής Κλάδου Επιχειρήσεων (Α΄ Κλάδος) του ΓΕΑ επί τριετία.

υλοποιείται καθώς υπήρξαν εταιρείες του εξωτερικού που ενδιαφέρθηκαν να επενδύσουν.

δ. Αναθεώρηση και ανανέωση του στόλου των μεταφορικών αεροσκαφών. Στο σημείο αυτό υπενθυμίζεται ότι οι αποστολές συγκαταλέγονται στην αρχική διάκριση αποστολών που δύνανται να αυξήσουν τις επιχειρησιακές και στρατηγικές ικανότητες του όπλου.

ε. Πλήρης αναδιοργάνωση της πολεμικής αεροπορίας βάση των επιχειρησιακών απαιτήσεων.

Οι στόχοι που αναφέρθηκαν ανωτέρω, προκειμένου να υλοποιηθούν προϋποθέτουν ότι οι πολιτικές ηγεσίες, που άμεσα εμπλέκονται με τα αντικείμενα αυτά (και στα πλαίσια των κατευθύνσεων και στόχων Εθνικής Ασφάλειας που απασχολεί όλες τις σύγχρονες κοινωνίες και οργανισμούς που βλέπουν μπροστά στο μέλλον), να δομήσουν την πολιτική τους πάνω σε ορισμένους βασικούς άξονες¹⁰:

α. Καθορισμός και παρακολούθηση των πιθανών κινδύνων Εθνικής ασφάλειας

β. Αντιμετώπιση των αιτιών αστάθειας

γ. Συνεργασία για εκμετάλλευση ευκαιριών και διαχείριση των κινδύνων

δ. Προστασία των συμφερόντων εντός και εκτός συνόρων από επιβουλές και ηλεκτρονικές απειλές

ε. Κατάλληλη προετοιμασία για όλα τα είδη εκτάκτων αναγκών προς αντιμετώπισή τους

Αφού λοιπόν προσδιοριστούν οι ανωτέρω στόχοι σε πολιτικό επίπεδο ηγεσίας, πλέον σε στρατιωτικό πλαίσιο πρέπει να καθοριστούν το είδος, η διάρκεια και η ένταση της αναμενόμενης εξωτερικής απειλής, ώστε να γίνει η

---

¹⁰ Σημειώσεις του γράφοντος από την εισήγηση του Αρχηγού Γενικού Επιτελείου Αεροπορίας, Αντιπτεράρχου Ιπταμένου Γεωργίου Μπλιούμη στην ΑΔΙΣΠΟ (20/05/2019) με θέμα: «Προκλήσεις – Επιλογές – Προοπτικές της Πολεμικής Αεροπορίας». Πηγή: Επίσημη Ιστοσελίδα ΓΕΑ (www.haf.gr).

ανάλογη προετοιμασία σε προσωπικό, εκπαίδευση, υλικά και υποδομές. Επομένως, θα προκύψουν νέα "ερωτήματα" που χρήζουν απάντησης και είναι :

α. Ποια θα είναι η μελλοντική προοπτική πολέμου.

β. Η εφαρμογή ασύμμετρων απειλών μέσα στο ευρύτερο περιβάλλον, αλλά και στον κλειστό χώρο Ελλάδας-Τουρκίας- Κύπρου.

γ. Η έκταση εμπλοκής των Ενόπλων Δυνάμεων στην αντιμετώπιση απειλών ή τρομοκρατικών ενεργειών.

δ. Οι τρόποι δράσης και αξιοποίησης των Ενόπλων Δυνάμεων σε περιπτώσεις φυσικών καταστροφών σε συνεργασία με τους υπόλοιπους κρατικούς φορείς.

ε. Το επίπεδο συνεργασίας με τους λοιπούς εμπλεκόμενους στη συλλογή πληροφοριών για την έγκαιρη αντιμετώπιση και δράση εναντίον οποιασδήποτε επιβουλής.

στ. Το επίπεδο συνεργασίας με μη πολιτικούς φορείς, (πχ πανεπιστήμια, εταιρείες, βιομηχανία κλπ), για ανταλλαγή τεχνογνωσίας και εισαγωγής νέων τεχνολογιών στην ΠΑ, με αύξηση της εγχώριας παραγωγής για υποστήριξη των Ενόπλων Δυνάμεων και των Σωμάτων Ασφαλείας.

ζ. Ανάπτυξη διμερούς συνεργασίας σε στρατιωτικό επίπεδο που θα περιλαμβάνει χώρες που είναι στενοί σύμμαχοι και αναδυόμενες οικονομικές δυνάμεις, περιφερειακά κράτη με τα οποία επιθυμούμε να εξετάσουμε κοινά συμφέροντα ασφαλείας.

θ. Τέλος, τις οικονομικές ανάγκες στο πλαίσιο των δυνατοτήτων της χώρας για την υλοποίηση των τεθέντων στόχων και προοπτικών σε βάθος χρόνου, έχοντας πάντα ως κεντρικό σημείο αναφοράς τις συνολικές ανάγκες των Ενόπλων Δυνάμεων, σε ευθεία αναφορά στις υφιστάμενες υλικοτεχνικές υποδομές και δυνατότητες συνδρομής των άλλων φορέων σε περίπτωση κρίσης η πολέμου.

Κλείνοντας, όντας μία από τις πιο διακεκριμένες φιγούρες του 20ου αιώνα, στρατιωτικά σκεφτόμενος, και ένας από τους πρωτοπόρους της αεροπορικής στρατηγικής, ο Ιταλός Ταξίαρχος Giulio Douhet ισχυρίστηκε:

«Η προσαρμογή στην μεταβαλλόμενη φύση του πολέμου είναι ένα προαπαιτούμενο για να κερδίσεις. Η τύχη ευνοεί αυτούς που προβλέπουν επιτυχώς και όχι αυτούς που περιμένουν να προσαρμοστούν αφότου προκύψουν οι αλλαγές.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΜΕΣΑ - ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ – ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ

Μετά τη μελέτη της συμπεριφοράς των Μικρών Κρατών και των «μικρών» - αντίστοιχα – αεροπορικών δυνάμεων, αλλά και της στρατηγικής της ΠΑ, χρειάζεται να γίνει μια αναφορά στις ικανότητες που υφίστανται εγγενώς στη φύση του αεροπορικού όπλου και στα μέσα που η ΠΑ έχει στη διάθεσή της προς επίτευξη των αντικειμενικών της σκοπών. Μέσω της συγκεκριμένης οδού θα καταστεί εφικτή η απάντηση στο ερώτημα που εγείρεται σχετικά με το αν τα μέσα και οι ικανότητες επαρκούν για την εκτέλεση του συνόλου των αποστολών που καλείται να φέρει εις πέρας, με βάση το Βασικό Δόγμα και την ακολουθούμενη στρατηγική. Επιπρόσθετα, θα αποτελέσει έναν ασφαλή δρόμο για την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με το πώς θα μπορέσει να βελτιώσει τις τρωτότητες, αναζητώντας λύσεις τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό της χώρας, μέσω της διεθνοποίησης και των συνεργασιών.

3.1 Η Σημασία της Αεροπορικής Ισχύος για την Άμυνα

Όπως αναλύθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, με το γενικό όρο της Αεροπορικής Ισχύος προσδιορίζουμε την προβολή των δυνατοτήτων της Πολεμικής Αεροπορίας προκειμένου να επηρεάζουν την ανθρώπινη συμπεριφορά ή τον τρόπο αντίδρασής τους. Είναι πολύ σημαντικό να γίνει κατανοητό το πλαίσιο της αεροπορικής ισχύος για τρεις λόγους: αρχικά γιατί χρησιμοποιεί το επιχειρησιακό περιβάλλον παρέχοντας τη βάση για την κυριαρχία σε ένα συμβατικό πόλεμο. Στη συνέχεια, γιατί η περιοχή ευθύνης των αεροπορικών δυνάμεων απλώνεται τόσο πάνω από ξηρά όσο και πάνω από υδάτινη επιφάνεια και με αυτό τον τρόπο η αεροπορική ισχύς έχει εφαρμογή σε όλο το φάσμα επιχειρήσεων των Ενόπλων Δυνάμεων. Τέλος, η αεροπορική ισχύς συνδράμει και ενδυναμώνει τη δυνατότητα της χώρας να κάνει επιχειρήσεις σε βάθος επηρεάζοντας συμπεριφορές αντιπάλων και επιτυγχάνοντας τους αντικειμενικούς της σκοπούς οποιαδήποτε χρονική στιγμή σε οποιοδήποτε σημείο.

Οι παραδοσιακές συνιστώσες της αεροπορικής ισχύος, η ταχύτητα, η αυξημένη εμβέλεια δράσης, η διάσταση του ύψος και η ευελιξία, επιτρέπουν τη

χρήση της αεροπορίας σε πόλεμο, με σκοπό την καταστροφή μίας μεγάλης ποικιλίας στόχων με ακρίβεια. Παράλληλα, συνδράμουν στην υποστήριξη επιχειρήσεων του Στρατού Ξηράς και του Πολεμικού Ναυτικού, διατηρώντας συνθήκες υψηλής πολεμικής έντασης εναντίον των αντιπάλων του κράτους. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τα μικρά κράτη που στερούνται πληθώρα πόρων και η διακλαδική χρήση των ΕΔ είναι τρόπος άμβλυνσης του προβλήματος. Ταυτόχρονα, είναι δυνατόν να παρατηρήσουμε ότι η ανέλιξη της τεχνολογίας έχει δώσει στις αεροπορικές δυνάμεις την ικανότητα να εμπλέκουν στόχους με ακρίβεια και αναλογικότητα. Το γεγονός αυτό είναι κάτι που τις διακρίνει από τις δυνάμεις επιφανείας, καθώς έχουν τη δυνατότητα να συνδυάζουν τα ανωτέρω και να προβάλουν την ισχύ τους άμεσα.

3.2 Ικανότητες του Αεροπορικού Όπλου

Το αεροπορικό όπλο έχει ορισμένα χαρακτηριστικά τα οποία το κάνουν να διαφέρει από τους άλλους κλάδους των ΕΔ. Η στρατιωτική βιβλιογραφία (ΠΑ,2014;JDP030,2019;NATO,2018;Cohen,2017;Jackson,2001;Kainikara,2005) αναφέρονται σε αυτά με πολύ μικρές διαφοροποιήσεις ως προς τον ορισμό, αλλά διατυπώνοντας το ίδιο νόημα. Τα χαρακτηριστικά αυτά έχουν εφαρμογή σε όλες τις πολεμικές αεροπορίες (με την προϋπόθεση ότι χρησιμοποιούν αεροσκάφη). Με βάση, λοιπόν τη βιβλιογραφία, την προσωπική μου εμπειρία και την συμβολή ανώτατου Αξιωματικού της ΠΑ, πρώην Διοικητή Πτέρυγας Μάχης αυτά είναι:

α. Αυξημένη Μαχητική Ικανότητα (Agility)

Η μαχητική ικανότητα είναι το απαύγασμα της απόδοσης, της , της οξύτητας πνεύματος. Είναι πάρα πολύ ευαίσθητη ως χαρακτηριστικό, το οποίο επιβάλλεται από την ικανότητα των περισσότερων μέσων να επιχειρούν σε πολλαπλούς ρόλους, το οποίο επιτρέπει τα εναέρια μέσα να κινούνται με ταχύτητα και αποφασιστικότητα ανάμεσα στο στρατηγικό, το επιχειρησιακό και το τακτικό επίπεδο του πολέμου.

β. Ακρίβεια

Η ακρίβεια είναι ένας συνδυασμός αξιοπιστίας και αποφασιστικού θανάσιμου χτυπήματος (Lethality). Συνεισφέρει απευθείας στην επίτευξη του επιθυμητού

αποτελέσματος. Το αεροπορικό όπλο εφόσον χρησιμοποιηθεί ορθά στο τακτικό επίπεδο, δίνει πολύ μεγάλη πιθανότητα επιτυχίας. Η τεχνολογική πρόοδος των χρησιμοποιούμενων ηλεκτρονικών συστημάτων που χρησιμοποιεί μία πολεμική αεροπορία παρέχει ακρίβεια εναντίον στόχων που η ανοχή για παράπλευρες απώλειες είναι χαμηλή και υπάρχει η απαίτηση αποφασιστικού πλήγματος.

γ. Συγκέντρωση Πυρός

Η ταχύτητα, η ακτίνα δράσης και η ευελιξία επιτρέπουν στο αεροπορικό όπλο να συγκεντρώνει μεγάλη μάζα πυρός σε χρόνο και χώρο, όταν και όποτε απαιτηθεί. Η συγκέντρωση, σε συνδυασμό με την ακρίβεια, σημαίνει ότι μπορεί να έχω το επιθυμητό αποτέλεσμα χωρίς να απαιτηθεί η σπατάλη μεγάλης μάζας πυρός, κάτι το οποίο επιφέρει και ψυχολογικά και φυσιολογικά αποτελέσματα. Αυτά είναι, επίσης, εξόχως σημαντικά για την αποκόμιση επιτυχημένων επιχειρησιακών αποτελεσμάτων.

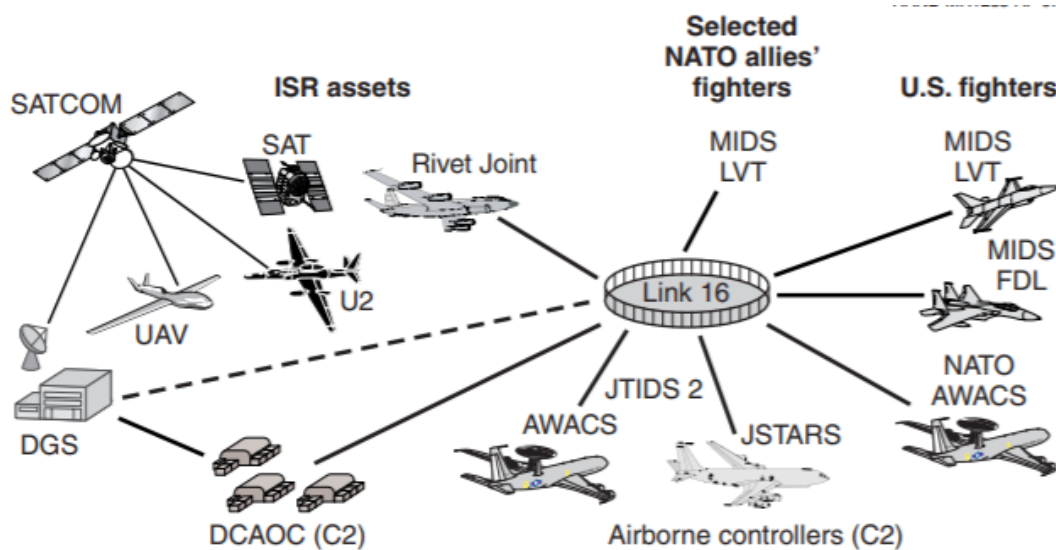
δ. Ρυθμός

Ο αυξημένος αριθμός μάχης είναι ένα χαρακτηριστικό το οποίο μπορεί να επιδείξει η ΠΑ. Η εναλλακτικότητα και ευελιξία των αεροπορικών μέσων επιτρέπει την εφαρμογή υψηλού ρυθμού, το οποίο συνδράμει στη συγκέντρωση της ισχύος στον επιθυμητό βαθμό. Επίσης, έχει εφαρμογή στη δυνατότητα υψηλής προβολής ισχύος σε όλο το φάσμα των αεροπορικών στόχων σε συνδυασμό με την ικανότητα γρήγορης ανταπόδοσης, εφόσον οι στρατηγικές και επιχειρησιακές πρακτικές συνθήκες το επιβάλλουν.

ε. Τεχνολογική εξέλιξη

Οι επιχειρήσεις στην τρίτη διάσταση δεν είναι το φυσικό περιβάλλον για έναν άνθρωπο. Αυτός πρέπει να είναι ικανός να υπερισχύσει στον αέρα μέσω της τεχνολογικής προόδου. Η αεροπορική ισχύς είναι ένα προϊόν της τεχνολογίας και θα είναι πάντοτε συνυφασμένη με αυτή. Αυτή η εξάρτηση σημαίνει ότι η αεροπορική ισχύς είναι ευαίσθητη ακόμα και σε μία μικρή εξέλιξη της τεχνολογίας, που η ΠΑ θα πρέπει να έχει την ικανότητα να την καταλάβει και να την εφαρμόσει όσο το δυνατόν γρηγορότερα και σε μεγαλύτερη έκταση, προτού ο αντίπαλος εκμεταλλευτεί το τακτικό πλεονέκτημα. Για το λόγο αυτό, πρέπει οι μικρές

αεροπορικές δυνάμεις να το λάβουν σοβαρά υπόψη καθώς είναι αρκετά ευάλωτες λόγω αυξημένου κόστους της τεχνολογίας αιχμής. Στα πλαίσια της ελληνικής ΠΑ υπάρχει η αντίληψη και η παιδεία της τεχνολογικής αναβάθμισης. Τα αποκτηθέντα αεροσκάφη και ο μελλοντικός εκσυγχρονισμός αυτών το αποδεικνύουν. Επίσης, όσον αφορά το σύστημα επικοινωνιών και συλλογής πληροφοριών, μετά τον εκσυγχρονισμό των αεροσκαφών και με την διευρυμένη χρήση του συστήματος ανταλλαγής δεδομένων LINK-16, δίνεται πλέον η δυνατότητα στην ελληνική ΠΑ να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του νέου περιβάλλοντος εικονοκεντρικού και δικτυοκεντρικού πολέμου (PICTURECENTRIC – NETCENTRIC WARFARE).

Εικόνα 3.1 Η χρήση του Link-16 στο μελλοντικό δικτυοκεντρικό περιβάλλον επιχειρήσεων (Πηγή: [www.rand.org/tactical data links](http://www.rand.org/tactical_data_links))

στ. Αναλογία κόστους αποτελέσματος

Μπορεί οι αεροπορικές δυνάμεις να είναι αρκετά ακριβές όσον αφορά στην απόκτηση τους, αλλά σε δεδομένες καταστάσεις, λόγω της δυνατότητας τους να φέρουν εις πέρας την αποστολή γρήγορα, με ακρίβεια, χρησιμοποιώντας αναλογική ισχύ, είναι αυτό που σε τελική ανάλυση βελτιστοποιεί τη σχέση κόστους αποτελέσματος.

ζ. Ευελιξία

Η αεροπορική ισχύς είναι φύση ευέλικτη καθώς: οι αεροπορικές δυνάμεις μπορούν να κατευθυνθούν προς άλλο προορισμό και να χρησιμοποιηθούν για

διαφορετικές αποστολές, ακόμα και μετά την απογείωσή τους. Τα διατιθέμενα όπλα πολλαπλών χρήσεων και τα αεροσκάφη πολλαπλών ρόλων μπορούν να επαναχρησιμοποιηθούν γρήγορα και να χρησιμοποιηθούν σε διαφορετικούς ρόλους. Παράλληλα, τα αεροσκάφη μπορούν να επιχειρούν συνεχώς επανεξοπλιζόμενα σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα και είναι έτοιμα για την επόμενη αποστολή. Επίσης, διατηρώντας μία κατάσταση αυξημένης ετοιμότητας, μπορούν πολύ γρήγορα να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της επόμενης απαίτησης. Βέβαια, στο σημείο αυτό χρειάζεται να σημειωθεί ότι δεν μπορεί να παραγνωρισθεί το γεγονός ότι είναι αρκετά κοστοβόρο όπλο. Η απόκτηση, εκπαίδευση, συντήρηση αεροπορικών μονάδων και μέσων, αλλά και το ανθρώπινο δυναμικό αυξάνουν κατακόρυφα τον προϋπολογισμό της ΠΑ, ενώ ταυτόχρονα απαιτείται και η διατήρηση δυνάμεων υποστήριξης και επιμελητείας για όλα τα προαναφερόμενα.

η. Ικανότητα διείσδυσης (Penetration)

Δεδομένης της μεγάλης ακτίνας δράσης [ειδικά των αεροσκαφών που φέρουν εξωτερικές ή/και σύμμορφες δεξαμενές καυσίμου (CONFORMAL FUEL TANKS – CFT)], και της μεγάλης ταχύτητας, τα αεροπορικά μέσα μπορούν να διεισδύουν στη εχθρική περιοχή και να χρησιμοποιούν τακτικές ελιγμών και αιφνιδιασμού σε οποιαδήποτε επίπεδο του πολέμου. Λόγω της ικανότητας αυτής του αεροπορικού όπλου, πλέον τα κράτη έχουν γίνει διαπερατά (Κουσκουβέλης,2004:114), καθώς οι δυνάμεις της ΠΑ έχουν τη δυνατότητα να προσβάλουν αποτελεσματικά τα κέντρα βάρους της εχθρικής δύναμης από αποστάσεις στις οποίες δεν απειλούνται από αντιαεροπορική άμυνα.

θ. Ικανότητα Πρόκλησης Αποτελεσματικού Πλήγματος

Αυτή η ικανότητα της αεροπορικής ισχύος μπορεί να παρατηρηθεί σε διάφορες μορφές. Η πρώτη από αυτές είναι η εμπλοκή στόχων πέρα του ορίζοντα (με τα σύγχρονα βλήματα καθοδήγησης RADAR). Δύναται να στοχοποιηθούν με ακρίβεια ακόμα και καλυμμένοι στόχοι μέσω της έρευνας και της συλλογής πληροφοριών (ISR). Έπεται η καταστροφή ακόμα και υποβρυχίων στόχων με τα αεροσκάφη ανθυποβρυχιακού πολέμου (τα οποία πρόσφατα επανήλθαν στην ενεργό υπηρεσία και αναβαθμίστηκαν).

3.3 Μέσα και οπλικά συστήματα της Ελληνικής ΠΑ.

Σχετικά με τα διατιθέμενα οπλικά συστήματα και μέσα της ΠΑ, το Βασικό Δόγμα ΠΑ (2014) αναφέρει χαρακτηριστικά:

«πρέπει να είναι τέτοια ώστε να μπορούν να υποστηρίξουν αποτελεσματικά την κύρια αποστολή της ΠΑ. Αυτό σημαίνει ότι απαιτείται, χρησιμοποιούμενα κατάλληλα, να διατηρούν την αποτροπή, να εξασφαλίζουν την ακεραιότητα της χώρας και την επικράτηση σε περίπτωση σύγκρουσης και να βοηθούν στην επίλυση κρίσεων υπέρ των εθνικών συμφερόντων. Η ικανότητα των συστημάτων πρέπει πάντοτε να συναρτάται με τις συγκεκριμένες και ορατές απειλές».

Στους κάτωθι πίνακες παρουσιάζονται επιγραμματικά τα μέσα (αεροσκάφη και όπλα) τα οποία βρίσκονται σήμερα στο οπλοστάσιο της ΠΑ.

Αεροσκάφη	
Μαχητικά	Πυροσβεστικά
<ul style="list-style-type: none"> • F-16C/D Blk30, 50 Fighting Falcon • F-16C/D Blk52+ Fighting Falcon • F-16C/D Blk52+adv Fighting Falcon • Mirage 2000E/BGM • Mirage 2000-5 • F-4E Phantom II	<ul style="list-style-type: none"> • CL-215 • CL-415 • PZL
Υποστήριξης	Εκπαιδευτικά
<ul style="list-style-type: none"> • C-130H/B Hercules • C-27J Spartan • EMB-145H AEW&C • EMB-135 • Gulfstream V • P-3B Orion	<ul style="list-style-type: none"> • T-41D • T-6A Texan II • T-2E Buckeye
	Ελικόπτερα
	<ul style="list-style-type: none"> • AS-332C1 Super Puma • A-109E Power • B-212 • AB-205

Εικόνα 3.2 Αεροσκάφη της Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας (Πηγή: www.haf.gr).

Όπλα

Αέρος – Αέρος

- AIM-9 J
- AIM-9 P4
- AIM-9 L/I, L/I-1, M
- AIM-120 B, C-5, C-7 AMRAAM
- AIM-2000 IRIS-T
- MAGIC-II
- MICA EM
- MICA IIR

Αέρος – Εδάφους

- AFDS
- CBU 58 & 71
- Βόμβες Γενικής Χρήσης
- GBU-50 EP II
- GBU-24 PW III
- AGM-65 A/B
- AGM-65 G
- AGM-88 HARM
- AGM-154 JSOW
- AM-39 EXOCET
- BLU-109/B
- GBU-8A/B HOBOS
- GBU-10-12-16
- GBU-31 JDAM
- MK-20 ROCKEYE
- Βόμβα Mk 36 Destructor
- SCALP-EG

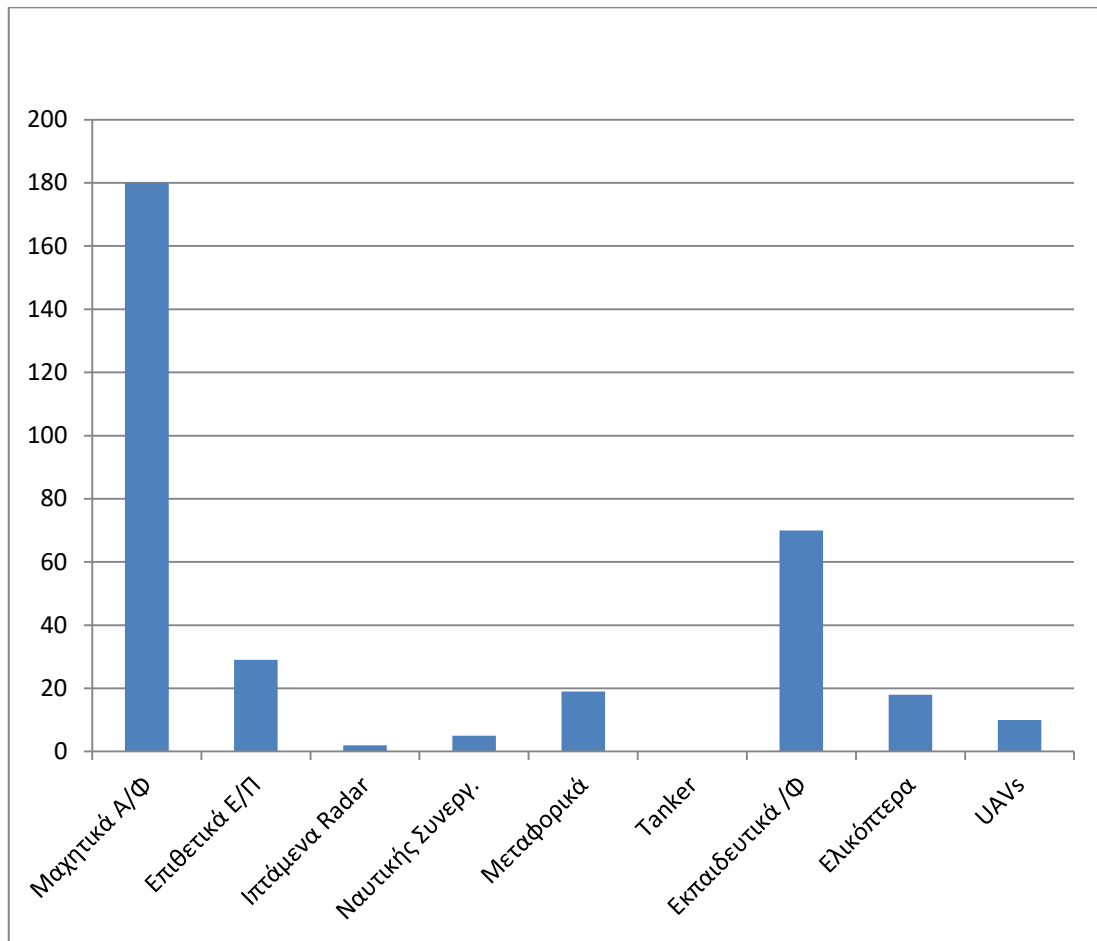
Αντιαεροπορικά Συστήματα

- PATRIOT
- S-300 PMU1
- ΒΕΛΟΣ
- Crotale NG/GR
- TOR M1
- Stinger
- Άρτεμις 30
- Rheinmetall

Εικόνα 4.3 Οπλοστάσιο Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας (Πηγή: www.haf.gr)

Παράλληλα, είναι γνωστό ότι η οικονομική δυνατότητα της χώρας, είναι μία από τις πηγές εθνικής ισχύος και λαμβάνεται υπόψη στον αμυντικό σχεδιασμό. Η απώλεια εθνικής κυριαρχίας, δικαιωμάτων ή και εδάφους είναι ανυπολόγιστης

αξίας και ως εκ τούτου πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στις πιθανές εκπτώσεις αμυντικής επάρκειας κυρίως σε ότι αφορά στην ΠΑ.

Εικ. 3.4 Πλήθος Αεροσκαφών ανά Τύπο Αποστολής

(Πηγή: https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=greece)

Στην παραπάνω εικόνα, παρουσιάζεται μια ποσοτική –περισσότερο- ανάλυση του πλήθους των αεροσκαφών της ΠΑ. Από τη γραφική απεικόνιση του πλήθους των Α/Φ ανά τύπο αποστολής και χρησιμοποίησης είναι αρκετά εύκολο να κατανοηθούν οι τομείς στους οποίους τα μέσα επαρκούν για την κάλυψη των αναγκών και την εκπλήρωση των αντικειμενικών σκοπών, αλλά και οι τομείς που παρουσιάζουν προβλήματα και χρήζουν στελέχωσης.

Ο αριθμός των μαχητικών αεροσκαφών της Ελλάδας σε σχέση με το μέγεθός της και το γεγονός ότι δεν παρουσιάζει βάθος λόγω ιδιαίτερης γεωγραφίας, κρίνεται αρκετά ικανοποιητικός. Το γεγονός ότι τα αεροσκάφη είναι διπλού ρόλου

δίνει την ευελιξία να χρησιμοποιούνται σε διαφορετικά ήδη αποστολών και να υπάρχει δυνατότητα εκτέλεσης περισσότερων ειδών αποστολών από ένα τύπο αεροσκάφους, καλύπτοντας και τακτικά ζητήματα, όπως για παράδειγμα η δυνατότητα να εκτελεστούν αποστολές από άλλο αεροδρόμιο λόγω καιρικών συνθηκών κλπ. Το σημαντικότερο, ίσως, σημείο που πρέπει να τονιστεί είναι ότι η ΠΑ είναι ικανή να εκτελέσει όλες τις αποστολές που περιγράφηκαν στο κεφάλαιο της στρατηγικής. Ωστόσο, λόγω διαβάθμισης, δεν είναι δυνατόν στην παρούσα εργασία να προσδιορίσω τη χρονική διάρκεια και το μέγεθος του θεάτρου/ων επιχειρήσεων που μπορούν να καλυφθούν ταυτόχρονα.

Τα εκπαιδευτικά αεροσκάφη, λόγω παλαιότητας και έλλειψης ανταλλακτικών λόγω λήξης ορίου ζωής, είναι ένα από τα προβλήματα, καθώς η εκπαίδευση απαιτεί μέσα και εφόσον καθυστερεί, συμπαρασύρει την μειωμένη στελέχωση με ανθρώπινο δυναμικό των Πολεμικών Μοιρών.

Όσον αφορά στα Ελικόπτερα, αυτά που ανήκουν αποκλειστικά στην ΠΑ είναι μεταφορικά, έρευνας-διάσωσης (SEARCH AND RESCUE) και έρευνας-διάσωσης σε συνθήκες μάχης (COMBAT SAR). Τα επιθετικά ελικόπτερα ανήκουν αποκλειστικά στο Στρατό Ξηράς και κατόπιν αίτησης μέσω του ΓΕΕΘΑ είναι δυνατή η συνεκμετάλλευση.

Επίσης, τα μεταφορικά αεροσκάφη επαρκούν για τις καθημερινές ανάγκες μεταφορών της ΠΑ. Ωστόσο, από αρκετούς φορείς εγείρονται ερωτήματα αν η χωρητικότητα (CAPACITY) επαρκεί για την εκτέλεση επιχειρήσεων. Με δεδομένο ότι τα προκεχωρημένα ελληνικά αεροδρόμια εφοδιάζονται από τον καιρό της ειρήνης και διατηρούν αποθέματα και από το γεγονός ότι μέχρι τώρα η ΠΑ δείχνει να μην επιθυμεί πολεμική εμπλοκή ως μέλος του NATO με συμμετοχή αεροσκαφών, αλλά μόνο με αποστολή προσωπικού εδάφους σε ειρηνευτικές αποστολές ή παροχή ευκολιών σε ξένες αποστολές, θεωρώ ότι αυτό που χρειάζεται να εξασφαλιστεί είναι να μπορούν να είναι επιχειρησιακά τα ήδη υπάρχοντα.

Προκειμένου η ΠΑ να θεωρήσει ότι καλύπτει με δικά της μέσα όλο το φάσμα των αποστολών, παρατηρούμε ότι οι μεγαλύτερες αδυναμίες απαντώνται στους τομείς της συλλογής πληροφοριών, έρευνας και αναγνώρισης (ISR) και στον τομέα

του εναέριου ανεφοδιασμού. Στον τομέα του ISR, η δυνατότητα λήψης εικόνων προς επεξεργασία αυτών γίνεται αποκλειστικά με εξωτερικές συσκευές αναγνώρισης που φέρονται από αεροσκάφη (RECCE PODs) και με τα UAV της ΠΑ, τα οποία προς το παρόν διαθέτουν περιορισμένες δυνατότητες (υποδεικνύοντας, ωστόσο, τη σημασία που άρχισε να δίνει η ΠΑ στον τομέα αυτό) ενώ για τον εναέριο έλεγχο υπάρχουν μόνο δύο ιπτάμενα RADAR που διαθέτουν και συστήματα ηλεκτρονικής αναγνώρισης χρησιμοποιώντας παθητικά μέσα (ESM). Ωστόσο, λόγω της ύπαρξης επίγειων σταθμών παρακολούθησης σε καίριες θέσεις της επικράτειας, σε συνδυασμό με τις δυνατότητες διασύνδεσης μεταξύ τους και με τα ιπτάμενα μέσα (αεροσκάφη και RADAR) αλλά και τα οπτικά συστήματα αεράμυνας μακρού βεληνεκούς (PATRIOT, HAWK, S-300), έχει δημιουργηθεί ένα πολύ αξιόπιστο σύστημα αεράμυνας που συνδράμει αποφασιστικά στην επιτυχή εξέλιξη των επιχειρήσεων. Μια καλή λύση θα μπορούσε να προέλθει από τον τομέα της διεθνοποίησης μέσω της μεθόδου της χρήσης κοινόχρηστων πόρων (POOLING). Όπως φαίνεται στην Burczynska (2019), η Ελλάδα συμμετέχει στο πρόγραμμα NATO AIRBORNE EARLY WARNING (AWACS), έχοντας συνεχώς και πληρώματα Ιπταμένων και Ελεγκτών Αεραμύνης υπό εκπαίδευση και μπορεί να χρησιμοποιήσει τα αεροσκάφη του NATO εφόσον το επιθυμεί. Ο αριθμός των πτήσεων είναι αναλογικός, με βάση την επί τοις εκατό (%) οικονομική συνεισφορά του κάθε κράτους. Η Ελλάδα θα μπορούσε να επωφεληθεί από το AGS, όπου 15 μέλη του NATO (NATO,2018), συμβάλλουν για την συνεκμετάλλευση 5 Αμερικανικών GLOBAL HAWK, τα οποία είναι εξελιγμένα μη επανδρωμένα οχήματα με μεγάλη εμβέλεια δράσης και πολύ καλά αποτελέσματα στον τομέα ISR.

Για τον εναέριο ανεφοδιασμό, η Ελλάδα δεν διαθέτει αεροσκάφη. Τα αεροσκάφη MIRAGE-2000 μπορούν να εκτελέσουν μεταξύ τους περιορισμένα την αποστολή χρησιμοποιώντας το ένα από τα δύο αεροσκάφη ως δεξαμενή παροχής καυσίμου (έχοντας κατά κάποιον τρόπο το ρόλο του αεροσκάφους TANKER), ενώ τα υπόλοιπα χρειάζονται ιπτάμενο TANKER αεροσκάφος. Η Ελλάδα, προκειμένου να τηρεί συμβατικές υποχρεώσεις διαθεσιμότητας των ιπταμένων της προς το NATO, μέσω διακρατικών συμφωνιών με Ισραήλ και ΗΠΑ εκτελεί τις ασκήσεις αυτές. Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η ύπαρξη πολλών προωθημένων αεροδρομίων στα ανατολικά νησιά και στην Κρήτη και η δυνατότητα ανεφοδιασμού

των αεροσκαφών χωρίς να «σβήσουν» με τη διαδικασία του HOT PIT REFUEL, μπορεί να δώσει λύση στο πρόβλημα.

Κατά τη γνώμη άλλων, με τους οποίους ο γράφων συμφωνεί, υποστηρίζουν ότι η προμήθεια εξειδικευμένων αεροσκαφών τάνκερ ευρείας ατράκτου από τη χώρα μας θα εξισορροπούσε την κατάσταση και θα αύξανε τη δύναμη της αποτροπής της ΠΑ καθώς θα μπορούσαν να εκτελεσθούν πολλών ειδών αποστολές με μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα στην ειρήνη και στον πόλεμο. Ας εξετάσουμε στη συνέχεια μερικές από αυτές.

Σε περίοδο ειρήνης τα αεροσκάφη τάνκερ μπορούν να εκτελέσουν αποστολές για υποστήριξη μετασταθμεύσεων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό ,για συμμετοχή σε στρατιωτικές αποστολές διεθνών οργανισμών και στην αντιμετώπιση των τουρκικών προκλήσεων στο Αιγαίο καθώς θα υπάρχει συνεχής παρουσία αεροσκαφών αναχαίτισης σε συντομότερο χρονικό διάστημα σε όλη την επικράτεια.

Το κυριότερο πλεονέκτημα που θα αποκτήσουν τα μαχητικά αεροσκάφη ,σε περίπτωση σύρραξης, με τον εναέριο ανεφοδιασμό θα είναι η δραματική αύξηση της ακτίνας δράσης τους Σε αποστολές βαθιάς διείσδυσης συμπληρωματικοί ανεφοδιασμοί λίγο μετά την απογείωση όπου έχουμε αυξημένη κατανάλωση καυσίμου αλλά και κατά τη φάση της επιστροφής μπορούν να αυξήσουν την ακτίνα δράσης των μαχητικών ή να τους επιτρέψουν να προσεγγίσουν το στόχο τους σε χαμηλό ύψος για αποφυγή αποκάλυψης και αιφνιδιασμό χωρίς να είναι απαραίτητη η έκθεση των τάνκερ σε εχθρικό περιβάλλον. Η ΠΑ σήμερα μπορεί να προσβάλλει αεροπορικούς στόχους μόνο στη δυτική-κεντροδυτική Τουρκία. Έτσι η μεταστάθμευση των τουρκικών μαχητικών στα κεντρικά ή ανατολικά αεροδρόμια τα καθιστά ασφαλή χωρίς όμως να τα εμποδίζει να εκτελούν όλων των ειδών τις επιχειρήσεις από εκεί. Ο εναέριος ανεφοδιασμός θα επιτρέψει την προσβολή και αυτών των στόχων με αποτέλεσμα ο αντίπαλος να μην μπορεί να συνεχίζει την πολεμική του προετοιμασία και προσπάθεια ανενόχλητος.

Ολοκληρώνοντας τις αναφορές στα μέσα της ΠΑ και έχοντας ως δεδομένο την λέξη ΑΠΟΤΡΟΠΗ που χρησιμοποιείται στο Βασικό Δόγμα ΠΑ, χρειάζεται να σημειωθεί ότι η ΠΑ διαθέτει, μεταξύ άλλων, και όπλα που δύνανται (με

προϋποθέσεις) να χαρακτηριστούν στρατηγικά. Ο Κουσκουβέλης (2004:383) αναφέρει ότι «ως στρατηγικά όπλα περιγράφονται κατ'αρχήν αυτά που μπορούν να κρίνουν αποφασιστικά ή να καθορίσουν την έκβαση ενός πολέμου». Βέβαια, συνεχίζοντας αναφέρει ότι τα κατεξοχήν στρατηγικά όπλα είναι τα πυρηνικά και τα οπτικά συστήματα που σχετίζονται με την μεταφορά και τη χρήση αυτών. Στο επίπεδο της Ελλάδος, που δεν διαθέτει πυρηνικά, η χρήση συμβατικών όπλων ακριβείας μεγάλου βεληνεκούς (SCALP) [που έχουν τη δυνατότητα να πλήξουν στρατηγικούς στόχους (πχ κέντρα επιχειρήσεων, κέντρα ενέργειας, κέντρα λήψης αποφάσεων κλπ)] αποτελούν τα κύρια όπλα που προβάλλουν την αποτροπή.

3.4. Αεροπορική Βιομηχανία στην Ελλάδα

Μέχρι σήμερα η πολιτική και στρατηγική που εφαρμόστηκε για την ανάπτυξη της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας, περιελάμβανε την ίδρυση και λειτουργία κρατικών και ημικρατικών μονάδων παραγωγής κύριου αμυντικού υλικού, την ενθάρρυνση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας να αναλάβει όσο γίνεται περισσότερο ενεργό ρόλο, στην προσπάθεια εξοπλισμού της χώρας και την συνεργασία της αρμόδιας Υπηρεσίας Πολεμικής Βιομηχανίας (ΥΕΘΑ/ΥΠΟΒΙ) με βιομηχανικές μονάδες του εξωτερικού, για την εισαγωγή ή και ανάπτυξη αμυντικής τεχνολογίας και την συμπαραγωγή αμυντικών συστημάτων, που έχουν ανάγκη οι Ένοπλες Δυνάμεις.

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια δημιουργήθηκε και αναπτύχθηκε η Ελληνική Αμυντική Βιομηχανία, με αποτέλεσμα η σημερινή της δομή, όσον αφορά στην ΠΑ, να περιλαμβάνει μία (1) κύρια μονάδα παραγωγής αμυντικού υλικού, και τρία (3) επιμέρους εργοστάσια. Πιο συγκεκριμένα, «τα εργοστάσια» που εξυπηρετούν την ΠΑ είναι τα εξής:

α. Ελληνική Αεροπορική Βιομηχανία (ΕΑΒ)¹¹

Συγκροτήθηκε το 1975 και βρίσκεται στην Τανάγρα. Οι δραστηριότητες της ΕΑΒ είναι οι κάτωθι :

---

¹¹ Πηγή : <http://www.haicorp.com/el/company-el/profile-el> (Επίσημο Site ΕΑΒ)

Συντήρηση, γενική επισκευή, τροποποίηση και δοκιμή αεροσκαφών, ελικοπτήρων και κινητήρων,

Κατασκευή και συναρμολόγηση τμημάτων αεροσκαφών και τμημάτων κινητήρων,

Κατασκευή ολοκληρωμένων ηλεκτρονικών και τηλεπικοινωνιακών προϊόντων

Εκπαίδευση σε ευρύ φάσμα ειδικοτήτων του αεροναυπηγικού τομέα και των ηλεκτρονικών.

β. Κρατικό Εργοστάσιο Αεροσκαφών (ΚΕΑ)¹²

Έχει ως αποστολή την εκτέλεση επιθεωρήσεων, επισκευών και τροποποιήσεων επιπέδου εργοστασίου σε οπλικά συστήματα και μέσα της Πολεμικής Αεροπορίας (ΠΑ), την εκπόνηση και εφαρμογή μελετών για την ανακατασκευή – κατασκευή εξαρτημάτων – συστημάτων για τις Μονάδες της ΠΑ και την παροχή τεχνικής υποστήριξης προς τις Μονάδες ή τρίτους

γ. Εργοστάσιο Τηλεπικοινωνιών και Ηλεκτρονικών Μέσων (ΕΤΗΜ)¹³

Η κύρια αποστολή του είναι η εκτέλεση επιθεωρήσεων, επισκευών και τροποποιήσεων επιπέδου Εργοστασίου στα Τηλεπικοινωνιακά και Ηλεκτρονικά Συστήματα Αέρος και Εδάφους της Πολεμικής Αεροπορίας (ΠΑ), καθώς και στο λογισμικό των επιχειρησιακών συστημάτων και δικτύων της ΠΑ. Παράλληλα, ασχολείται και με τα εξής:

Μελέτη, ανάπτυξη και υλοποίηση τεχνολογικών εφαρμογών στα οπλικά συστήματα της ΠΑ.

Κατασκευή και ενσωμάτωση ειδικών εξαρτημάτων, διατάξεων, συσκευών και συστημάτων για τα οπλικά συστήματα της ΠΑ καθώς και τη μελέτη τροποποιήσεών τους.

Μελέτη και παρακολούθηση της δομικής ακεραιότητας αεροσκαφών και αεροκινητήρων καθώς και την πιστοποίηση εξωτερικών φορτίων αεροσκαφών.

---

¹² Πηγή: www.haf.gr

¹³ Πηγή: www.haf.gr

Εργαστηριακή εξέταση υλικών και τη θεωρητική ανάλυση της λειτουργίας των οπλικών συστημάτων στο πλαίσιο της διερεύνησης αεροπορικών ατυχημάτων.

Εκπόνηση μελετών ηλεκτρομαγνητικής συμβατότητας και την εκτέλεση μετρήσεων επιπέδων ηλεκτρομαγνητικής ακτινοβολίας (ΗΜΑ).

Την παροχή τεχνικής υποστήριξης σε Μονάδες της ΠΑ και άλλους Κλάδους των ΕΔ.

δ. Εργοστάσιο Μεταφορικών Μέσων και Επίγειου Εξοπλισμού Αράξου¹⁴

Η αποστολή του Εργοστασίου είναι η εκτέλεση επιθεωρήσεων, επισκευών και τροποποιήσεων επιπέδου Εργοστασίου σε οπτικά συστήματα και μέσα της Πολεμικής Αεροπορίας (ΠΑ), η κατασκευή εξαρτημάτων – συστημάτων για τις Μονάδες της ΠΑ και η παροχή τεχνικής υποστήριξης προς τις Μονάδες ή τρίτους. Στο πλαίσιο αυτό εκτελούνται τεχνικές επιθεωρήσεις, μερικές και γενικές επισκευές σε οχήματα και κινητήρες, σε επίγεια μέσα και διακεκριμένα εξαρτήματα αεροσκαφών, σε Α/Α όπλα, καθώς και σε σωστικά μέσα. Επίσης εκτελούνται επιφανειακές και θερμικές κατεργασίες και εκπονούνται μελέτες για τροποποιήσεις και κατασκευές εξαρτημάτων και συστημάτων τόσο για επίγειο όσο και για αεροπορικό υλικό.

Παρόλη την προοπτική σε μέσα και ανθρώπινο δυναμικό που είχε η ΕΑΒ, τα τελευταία χρόνια δεν παράγει το έργο που θα επέτρεπε στην ΠΑ να είναι αυτάρκης στον τομέα της εργοστασιακής υποστήριξης. Η σύμβαση για τη συμμετοχή στην αναβάθμιση των αεροσκαφών F-16 στην έκδοση VIBER¹⁵ αποτελεί μια καλή επανεκκίνηση, ώστε η χώρα να αποκτήσει μια αξιόπιστη και δυναμική, καινοτόμα αεροπορική βιομηχανία.

Είναι δεδομένο ότι μία χώρα που φιλοδοξεί να έχει ισχυρή αμυντική θωράκιση, πρέπει να διαθέτει υγιή και αναπτυγμένη αμυντική βιομηχανία, που θα της εξασφαλίζει σε μεγάλο βαθμό αυτάρκεια. Επομένως στόχος της ηγεσίας του ΥΕΘΑ και της Γενικής Διεύθυνσης Αμυντικών Εξοπλισμών (Γ.Δ.Α.Ε.), πρέπει να είναι και είναι η εξάλειψη αυτών των αδυναμιών ώστε να καταστεί δυνατή η

---

¹⁴ Πηγή: www.haf.gr

¹⁵ Πηγή : Επίσημη ιστοσελίδα κατασκευάστριας εταιρείας Lockheed Martin (https://www.lockheedmartin.com/en-us/products/f-16/f-16-greece/f-16v-_-_-_.html)

εναρμόνιση την Ελληνικής Αμυντικής Βιομηχανίας, στα δεδομένα και στις τάσεις της σύγχρονης διεθνούς αγοράς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο : ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ Π.Α

Όπως ακριβώς στο προηγούμενο κεφάλαιο αναδείχτηκαν οι ικανότητες της ΠΑ προκειμένου να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα για την αποτελεσματικότητα του όπλου, έτσι και στο παρόν κεφάλαιο χρειάζεται να παρουσιαστούν οι περιορισμοί, οι τρωτότητες και οι παθογένειες – γενικά – της Ελληνικής ΠΑ, οδύοντας προς τον ίδιο σκοπό. Αρχικά, εξετάζονται τα εγγενή τρωτά χαρακτηριστικά δράσης μιας Πολεμικής Αεροπορίας.

4.1 Χαρακτηριστικά Τρωτότητας της Αεροπορικής Ισχύος

Η αεροπορική ισχύς παρουσιάζει πέντε χαρακτηριστικά τα οποία αποδεικνύονται τροχοπέδη στην ορθή προβολή της. Τα χαρακτηριστικά αυτά περιγράφονται (με μικρές διαφοροποιήσεις) από τους Mackenzie (1994), JDP 0-30 (2019), Jackson (2001) και Hanjie (2014) και είναι τα κάτωθι:

α. Παροδικότητα (IMPERMANENCE)

Η αεροπορική ισχύς ως υποστήριξη των δυνάμεων επιφάνειας, είναι το χαρακτηριστικό γνώρισμα πολλών ειδών επιχειρήσεων ή αποστολών. Επειδή η παρουσία των αεροπορικών δυνάμεων τείνει να καλύπτει διακοπτόμενα χρονικά διαστήματα, πολύ σπάνια επιτυγχάνεται η διατήρηση μόνιμης παρουσίας της αεροπορικής δύναμης στην τρίτη διάσταση (που επιχειρεί το αεροσκάφος ως πολεμική μηχανή). Για το λόγο αυτό, οι αεροπορικές δυνάμεις δεν κατακτούν έδαφος με την παραδοσιακή έννοια του όρου. Επίσης, η παροδικότητα μπορεί να είναι συνέπεια του κακού καιρού, είτε περιορισμών των αεροσκαφών, τα οποία δεν μπορούν να επιχειρήσουν σε μεγάλες αποστάσεις για μεγάλο χρονικό διάστημα. Προκειμένου να το επιτύχει αυτό, χρειάζεται να επαναλαμβάνονται πτήσεις αεροσκαφών οι οποίες καλύπτουν η μία στην άλλη, σε συνδυασμό με επιχειρήσεις εναέριου ανεφοδιασμού (ήδη έχει αναλυθεί η αδυναμία εκτέλεσης αποστολών εναέριου ανεφοδιασμού από την ΠΑ με δικά της μέσα).

β. Τρωτότητα

Το αεροπορικό όπλο είναι τρωτό σε επίθεση τόσο από τον αέρα όσο και από το έδαφος. Το αεροσκάφος πρέπει να επιστρέψει στο έδαφος για να ανεφοδιαστεί και να επανεξυπηρετηθεί, με αποτέλεσμα να υπάρχει μεγάλη συγκέντρωση μέσων σε μία μικρή περιοχή, όπως είναι το αεροδρόμιο. Η συγκέντρωση αεροσκαφών και εγκαταστάσεων υποστήριξης στις αεροπορικές βάσεις αυτόματα αναδεικνύει τις αεροπορικές δυνάμεις ως έναν στόχο υψηλής αξίας για τον αντίπαλο. Επίσης, σε περίπτωση που οι ευκολίες αυτές προσβληθούν, τότε απαιτείται πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα για την αντικατάσταση αεροσκαφών και εκπαιδευμένου προσωπικού που χάθηκε στη μάχη. Επομένως, το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα θα είναι υποδεέστερο, εφόσον η ΠΑ επιθυμεί να διατηρήσει σε χαμηλά επίπεδα το ρίσκο απωλειών. Ταυτόχρονα, η χρήση των αεροπορικών μέσων μπορεί να περιοριστεί ή και να ματαιωθεί, εφόσον το ρίσκο για απώλειες που αποδέχεται δεν είναι ισοδύναμο με τον επιδιωκόμενο σκοπό (Mackenzie, 1994:20). Χαρακτηριστικό παράδειγμα τρωτότητας υπήρξε στις 5 Ιουνίου 1967 όταν η Ισραηλινή Αεροπορία είχε καταστρέψει το 66% των αιγυπτιακών αεροσκαφών στο έδαφος, επιτιθέμενη τις πρώτες πρωινές ώρες, εκμεταλλευόμενη την αρχή πολέμου του αιφνιδιασμού.

γ. Κόστος

Οι απαιτήσεις του σύγχρονου αεροπορικού πολέμου και η ταυτόχρονη εξάρτηση της αεροπορίας από την τεχνολογία έχουν καταστήσει την αεροπορική ισχύ κοστοβόρα σε σύγκριση με αντίστοιχες δυνάμεις των άλλων Κλάδων των ΕΔ. Τα αεροπορικά μέσα παρουσιάζουν αυξημένο κόστος κτήσης, λειτουργίας και συντήρησης. Στο κόστος αυτό πρέπει να συνυπολογιστεί και η εκπαίδευση που χρειάζεται να έχει το προσωπικό, καθώς και η συντήρηση των υποδομών υποστήριξης των μέσων.

δ. Εξάρτηση από μονάδες βάσης

Η ΠΑ δρα πιο αποτελεσματικά από τις σταθερές μονάδες της (πχ αεροδρόμια). Τα σύγχρονα αεροσκάφη και τα λοιπά οπλικά συστήματα εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την ύπαρξη οργανωμένων αεροδρομίων και ευκολιών υποστήριξης που να πληρούν τα απαιτούμενα ποιοτικά πρότυπα και τα πρότυπα ασφαλείας, ώστε να είναι σε θέση να εκμεταλλευτούν όλη τη δύναμη

πλήρως τη δύναμη πυρός τους. Ωστόσο, αυτή η εξάρτηση από μεγάλες υποδομές είναι ένα αρνητικό χαρακτηριστικό της αεροπορικής ισχύος, καθώς τα αεροπορικά μέσα συγκεντρώνονται σε σημεία πολύ εύκολα αναγνωρίσιμα και τρωτά σε επίθεση. Ταυτόχρονα, η αποτελεσματικότητα της αεροπορικής δύναμης περιορίζεται σε ένα συγκεκριμένο θέατρο επιχειρήσεων αν τα κατάλληλα αεροδρόμια δεν είναι διαθέσιμα ή βρίσκονται πολύ μακριά από αυτό. Από την άλλη πλευρά, οι μόνιμες βάσεις είναι πολύ δύσκολο να καταστραφούν ολοσχερώς. Ο διάδρομος προσγείωσης, που αποτελούσε το βασικό επιθυμητό σημείο σκόπευσης σε παλαιότερες εποχές, πλέον μπορεί να επισκευαστεί μέσα σε λίγες ώρες. Στο σύγχρονο περιβάλλον μάχης, οι βασικοί στόχοι συνήθως είναι ευκολίες αεροδρομίων η προσβολή των οποίων στοχεύει στον περιορισμό του πτητικού έργου, όπως καύσιμα, πυρομαχικά, κέντρα διοίκησης και ελέγχου, τα οποία συνήθως είναι κατασκευασμένα με τέτοιο τρόπο ώστε να μην είναι εύκολα προσβάσιμα και αναγνωρίσιμα.

ε. Μειωμένο Οπλικό Φορτίο

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά δράσης της ΠΑ, όπως το μεγάλο ύψος, η ταχύτητα και η απόσταση μάχης, συνήθως χρειάζεται να σταθμιστεί ορθά, ανάλογα με το βάρος ή το είδος πολεμικού υλικού το οποίο πρέπει να μεταφέρει και να χρησιμοποιήσει το αεροπλάνο. Τα όπλα τα οποία δύναται να φέρει ένα αεροσκάφος είναι συγκεκριμένα και περιορισμένα (για την κατηγορία μαχητικών που διαθέτει η Ελλάδα), ενώ στη συνέχεια χρειάζεται να προσγειωθεί ώστε να επανεξοπλιστεί και να συνεχίσει την πολεμική προσπάθεια. Επίσης, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η ΠΑ συνήθως καλείται να επιχειρήσει εναντίον υψηλής αξίας στόχων που χρειάζεται να προσβληθούν σε συγκεκριμένο χρονικό σημείο, γεγονός που επιτείνει το πρόβλημα, καθώς δεσμεύει αεροσκάφη που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν σε άλλες αποστολές.

4.2 Οικονομικοί Περιορισμοί – Διαρθρωτικές Αλλαγές

Αποτελεί γεγονός αναμφισβήτητο ότι «η μεγαλύτερη αδυναμία της χώρας αυτή την περίοδο είναι αναμφίβολα η επισφαλής οικονομική της κατάσταση και το τεράστιο δημόσιο χρέος της, που, σε συνδυασμό με τα υφιστάμενα προγράμματα λιτότητας που υιοθετήθηκαν για την αντιμετώπισή του, υπονομεύει τις

αναπτυξιακές προοπτικές της» (Γκαϊδατζή,2016). Επίσης, η ίδια αναφέρει ότι «λόγω του δυσανάλογα υψηλού εξωτερικού χρέους εξ άλλου και της αδυναμίας δανεισμού με ευνοϊκούς όρους από τις αγορές, η χώρα βρίσκεται πλέον υπό ισχυρή εξωτερική εξάρτηση, έχοντας χάσει ουσιαστικά την κυριαρχία επί αρκετών τομέων της εσωτερικής, αλλά και της εξωτερικής πολιτικής της».

Σύμφωνα με τον Α/ΓΕΑ¹⁶ :

«Η δημοσιονομική κατάσταση και οι οικονομικοί περιορισμοί σε όλα τα επίπεδα πλέον και σε όλες σχεδόν τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΝΑΤΟ με τη συνεχώς αυξανόμενη απαίτηση εμπλοκής στρατιωτικών δυνάμεων σε θέματα οργανωμένης ή μη τρομοκρατίας, σε ανθρωπιστικές και ειρηνευτικές αποστολές, θέτουν σε νέα βάση τον τρόπο σκέψης και λειτουργίας των Ενόπλων Δυνάμεων όλων των χωρών. Οι οικονομικές περικοπές που τέθηκαν δημιουργούν ένα νέο πλαίσιο επιχειρησιακής ανάπτυξης και λειτουργίας των όπλων και των σχηματισμών που συνθέτουν τις Ένοπλες Δυνάμεις, το οποίο επηρεάζει άμεσα τη σύνθεση, τους αριθμούς, την εκπαίδευση και φυσικά την ποιότητα, που στην αεροπορική "γλώσσα" αναφέρεται ως επιχειρησιακή ικανότητα».

Οι πολεμικές ικανότητες ενός κράτους είναι συνάρτηση όχι μόνο της στρατιωτικής αλλά και της οικονομικής ισχύος του. Ο Παπασωτηρίου (2008:35) αναφέρει ότι:

«παράλληλα, εξαρτώνται από την εσωτερική συνοχή του καθώς και από την ικανότητα του πολιτικού συστήματος να αξιοποιεί τους εθνικούς πόρους για την επίτευξη των εθνικών σκοπών. Ωστόσο, όταν γίνονται εκτιμήσεις για τον διεθνή καταμερισμό ισχύος, συνήθως η έμφαση είναι στη στρατιωτική και στην οικονομική ισχύ που μπορούν να εκτιμηθούν ποσοτικά - τουλάχιστον κατά προσέγγιση - και επομένως επιτρέπουν ποσοτικές συγκρίσεις μεταξύ των κρατών».

Ένας ακόμα δείκτης και ίσως ο συνηθέστερος για την εκτίμηση της σχετικής στρατιωτικής ισχύος των κρατών είναι οι αμυντικές δαπάνες. Είναι το σύνολο των

---

¹⁶ Σημειώσεις από την εισήγηση του Α/ΓΕΑ Αντιπτεράρχου Γ. Μπλιούμη στην ΑΔΙΣΠΟ, 2019

δαπανών για την απόκτηση και διατήρηση στρατιωτικής ισχύος. Οι Αμυντικές Δαπάνες υποδιαιρούνται σε τρεις μείζονες κατηγορίες:

Δαπάνες για την αποζημίωση του Στρατιωτικού και Πολιτικού Προσωπικού (μισθοδοσία, επιδόματα, αποζημιώσεις, ασφαλιστικές εισφορές).

Δαπάνες για την Υποστήριξη και την Λειτουργία (λειτουργικά έξοδα, ασκήσεις, επιχειρήσεις των Ενόπλων Δυνάμεων).

Δαπάνες για την προμήθεια Εξοπλισμών και Υποδομών.

Το ΝΑΤΟ έχει θέσει δύο βασικές κατευθυντήριες γραμμές όσον αφορά τις Αμυντικές Δαπάνες:

Κατευθυντήρια Οδηγία του 2% επί του ΑΕΠ¹⁷: Τα κράτη-μέλη της Συμμαχίας συμφώνησαν το 2006 να αφιερώνουν τουλάχιστον το 2% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) σε Αμυντικές Δαπάνες. Η δέσμευση αυτή υποδηλώνει το δείκτη συνεισφοράς των κρατών-μελών στη συλλογική άμυνα, την αξιοπιστία και την πολιτική δέσμευση.

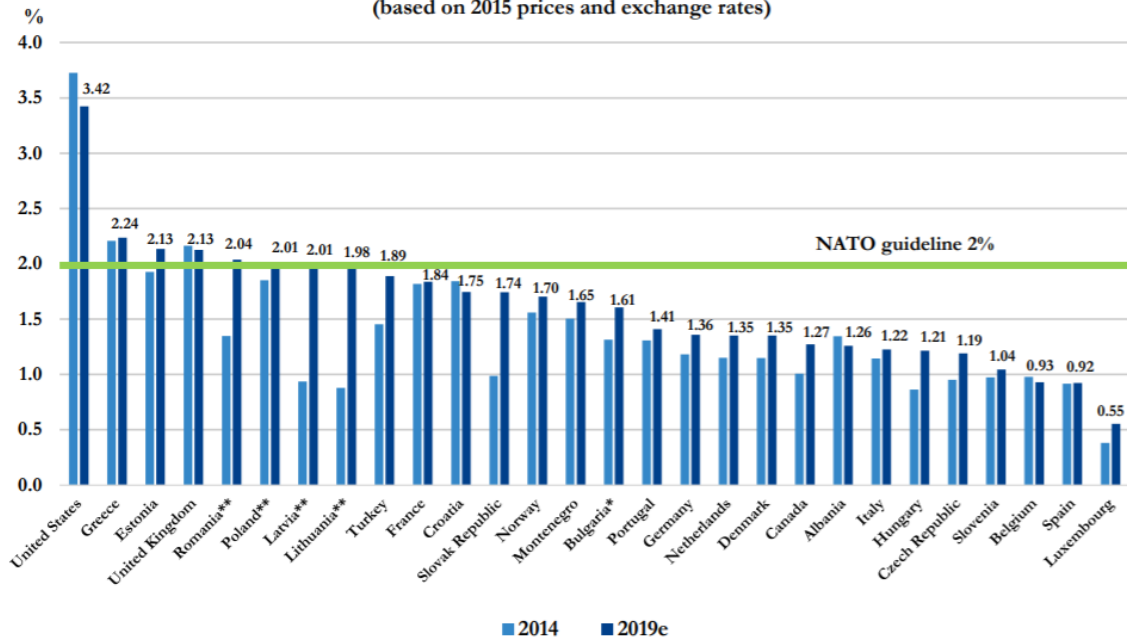
Κατευθυντήρια Οδηγία του 20% των Αμυντικών Δαπανών¹⁸: Οι δαπάνες για την απόκτηση και προμήθεια Εξοπλισμών και Υποδομών θα πρέπει να αντιστοιχούν τουλάχιστον στο 20% του συνόλου των Αμυντικών Δαπανών. Στόχος της Οδηγίας είναι η αντιμετώπιση του κινδύνου απαρχαίωσης του στρατιωτικού υλικού, η αύξηση της διαλειτουργικότητας-συμβατότητας μεταξύ των Οπλικών Συστημάτων και η διατήρηση της τεχνολογικής υπεροχής έναντι κάθε δυνητικής απειλής.

---

¹⁷ Βλέπε Εικ. 4.1

¹⁸ Βλέπε Εικ. 4.2

Graph 3 : Defence expenditure as a share of GDP (%)
(based on 2015 prices and exchange rates)

Notes: Figures for 2019 are estimates.

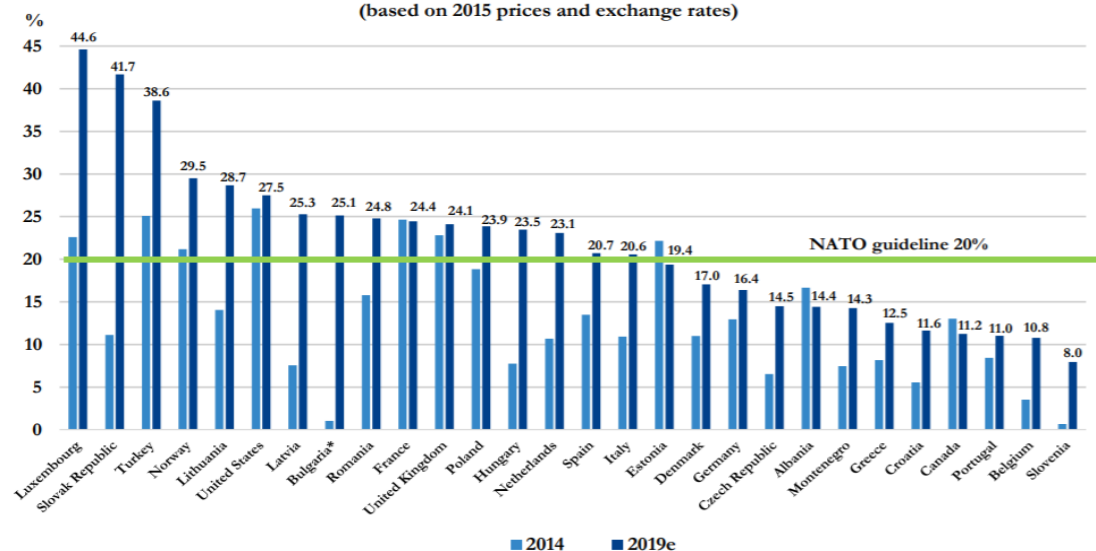
* Defence expenditure does not include pensions.

** These Allies have national laws and political agreements which call for 2% of GDP to be spent on defence annually, consequently estimates are expected to change accordingly. For the past years, Allies' defence spending was based on the then available GDP data and Allies may, therefore, have met the 2% guideline when using those figures (In 2018, Lithuania met 2% using November 2018 OECD figures).

Εικ. 4.1 Κατευθυντήρια Οδηγία του 2% επί του ΑΕΠ

(Πηγή: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_06/20190625_PR2019-069-EN.pdf)

Graph 4 : Equipment expenditure as a share of defence expenditure (%)
(based on 2015 prices and exchange rates)

Εικ. 4.2 Κατευθυντήρια Οδηγία του 20% των Αμυντικών. Δαπανών

(Πηγή: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_06/20190625_PR2019-069-EN.pdf)

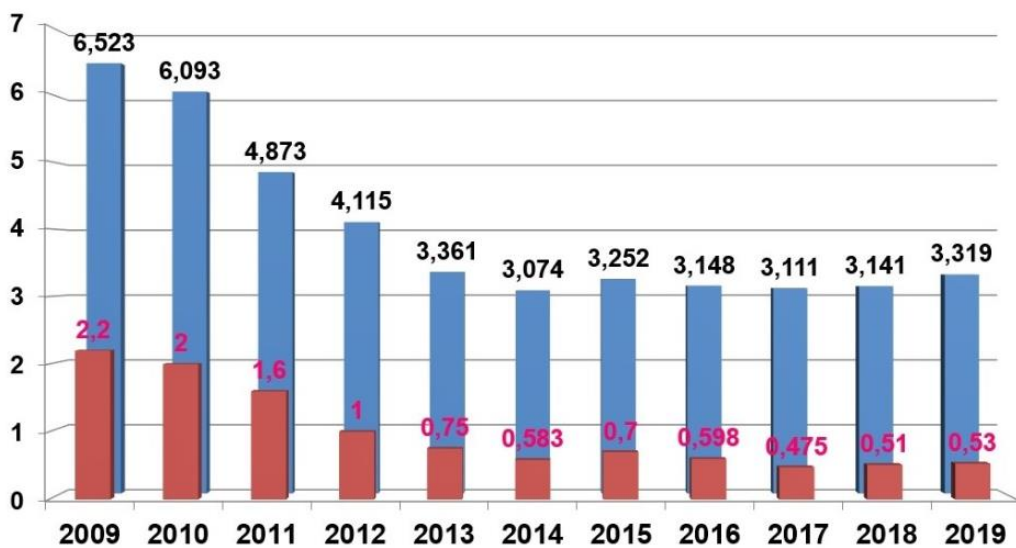

Οι εγγεγραμμένες πιστώσεις¹⁹ του ελληνικού Υπουργείου Εθνικής Άμυνας (ΥΠΕΘΑ) μειώθηκαν κατά 52,02% (ή €3,39 δισ.) την περίοδο 2009-2016, προκαλώντας προβλήματα στη λειτουργία των Ελληνικών ΕΔ και της ΠΑ ειδικότερα. Για παράδειγμα, ο προϋπολογισμός του ΥΠΕΘΑ ανήλθε για το Οικονομικό Έτος 2017 στα €3,12 δισ., ποσό που αντιστοιχεί στο 1,7% του ΑΕΠ. Η Ελλάδα καλύπτει φαινομενικά τον στόχο του 2% λόγω συνυπολογισμού από το ΝΑΤΟ της συνταξιοδοτικής δαπάνης για τους 120.000 αποστράτους ενώ υπολείπεται σημαντικά του στόχου του 20%, με ορατό πλέον τον κίνδυνο απαρχαίωσης του στρατιωτικού υλικού και κατ'επέκταση συνολικής απομείωσης της ελληνικής στρατιωτικής ισχύος.

ΑΜΥΝΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ

Γενική Διεύθυνση Αμυντικών Εξοπλισμών και Επενδύσεων

Εικ. 4.3 Αμυντικές Δαπάνες ΕΔ

(Πηγή: <https://isozygio.wordpress.com/2019/11/23/amyntikesdapanes/>)

Μακροπρόθεσμα, η στρατιωτική ισχύς είναι συνάρτηση της οικονομικής ισχύος. Η βιομηχανική και τεχνολογική εξέλιξη έχει κάνει εξαιρετικά ακριβά τα πιο προηγμένα οπλικά συστήματα με αποτέλεσμα κράτη χωρίς ανεπτυγμένη

¹⁹ Βλέπε Εικ. 4.3

οικονομία να αδυνατούν να σηκώσουν το βάρος τέτοιων προηγμένων εξοπλισμών. (Παπασωτηρίου,2008:37).

Η πτώση των χρηματοδοτήσεων για εξοπλισμούς σηματοδοτεί και την σμίκρυνση της Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας, τόσο όσον αφορά το προσωπικό όσο και τα μέσα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν η απόσυρση των αεροσκαφών F-4 που έγινε το 2003 και των A-7 που πραγματοποιήθηκε στο τέλος του 2014, ενώ η μοναδική αγορά αεροσκαφών ήταν τα F-16 BLOCK 52 ADVANCED, που παραλήφθηκαν το 2009-2010 .

Στο ίδιο χρονικό διάστημα οι διαρθρωτικές αλλαγές που έγιναν στην Πολεμική Αεροπορία δεν ήταν τόσο σημαντικές. Ωστόσο υπήρξε μία σαφής προσπάθεια ώστε το οργανωτικό πρότυπο να συμβαδίζει με διάρθρωση του NATO. Η εξέλιξη αυτή σε μεγάλο ποσοστό επιβάλλονταν από το γεγονός της συνεχούς συνεργασίας των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων με το NATO και την υπηρετήση μεγάλου αριθμού στελεχών σε Στρατηγεία και Διευθύνσεις της Συμμαχίας, που υποδείκνυε την ανάγκη για ύπαρξη τυποποίησης .

4.3 Περιορισμοί Επιχειρησιακού Επιπέδου

Στο άρθρο της Burczynska (2019) αναφέρεται ότι τα παραδείγματα των πολέμων στη Βοσνία, το Κόσοβο, και την Λιβύη ανέδειξαν την πολύ μεγάλη εξάρτηση των ευρωπαϊκών αεροποριών από αυτήν των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, ειδικά στους τομείς που παρουσιάζονται τα περισσότερα μειονεκτήματα και έλλειψη δυνάμεων στην Ευρώπη. Αυτοί είναι η διαδικασία της συλλογής πληροφοριών (ISR), οι εναέριες μεταφορές (AIRLIFT) και ο εναέριος ανεφοδιασμός (AAR). Ο συλλογισμός αυτός βρίσκει εφαρμογή περισσότερο στην περίπτωση των μικρών κρατών, όπως στην περίπτωση της Ελλάδας²⁰.

Σε μία προσπάθεια να ξεπεραστούν οι ανωτέρω δυσκολίες οι πολεμικές αεροπορίες αρκετών χωρών (ιδιαίτερα μικρών κρατών) συμμετέχουν σε πρωτοβουλίες οι οποίες τους έδωσαν τη δυνατότητα να έχουν πρόσβαση σε κοινές πηγές και δεύτερον σε εκπαίδευση σε μία πολύ ευρύτερη κλίμακα από

---

²⁰ Η ανάλυση για τα συγκεκριμένα θέματα έγινε στο Κεφ.3, όπως και για το θέμα των περιορισμών στη λειτουργία της εγχώριας αμυντικής – αεροπορικής βιομηχανίας.

αυτήν που είναι διαθέσιμη στα στενά χωρικά πλαίσια (Burczynska,2019:9). Η φιλοσοφία λειτουργίας των συγκεκριμένων πρωτοβουλιών στηρίζεται στη διατήρηση κοινόχρηστων χώρων ώστε να υπερνικηθούν οι προηγούμενοι περιορισμοί που απαντώνται στις μικρές Αεροπορίες και στην περίπτωση της Ελλάδας θεωρούνται αρκετά σημαντικοί.

Οι συγκεκριμένες αδυναμίες συναντούνται και στην καθημερινότητά της Ελληνικής πολεμικής αεροπορίας και των μικρών αεροποριών γενικότερα μπορούν να ξεπεραστούν με τη χρήση συλλογικών πόρων που προσφέρονται μέσω πρωτοβουλιών διακρατικής συνεργασίας. Επιπρόσθετα, μία τέτοια λύση θα μπορούσε φυσικά να χαρακτηριστεί ως οικονομικά συμφέρουσα καθώς τα συλλογικά προγράμματα που αναφέρθηκαν παραπάνω επιτρέπουν στα συμμετέχοντα κράτη να μοιραστούν το κόστος της δημιουργίας και ενδυνάμωσης των ικανοτήτων τους, ενώ επίσης δίνουν στο κράτος το δικαίωμα να εξοικονομήσει πόρους που θα χρησιμοποιήσει για την ενδυνάμωση των εγχώριων ένοπλων Δυνάμεων.

4.4 Μη Επανδρωμένα Οχήματα (UAV – DRONES)

Εδώ και αρκετά χρόνια, οι μεγάλοι στρατοί αναπτύσσουν και χρησιμοποιούν προηγμένα μη επανδρωμένα αεροχήματα (UAV) για τη συλλογή πληροφοριών, την αναγνώριση στόχων, την επόπτευση χώρων ή την εξαπόλυση επίθεσης. Ο Kainikara (2019) αναφέρεται και στα αεροχήματα μάχης (UCAV) με δυνατότητα προσβολής στόχων καθώς φέρουν όπλα αέρος-εδάφους.

Σχετικά με το θέμα, ο Καραγιάννης (2019) υποστηρίζει ότι:

«Η εξέλιξη της ρομποτικής και της τεχνητής νοημοσύνης είναι πλέον τόσο ραγδαία που ανατρέπει την παραδοσιακή αντίληψη περί στρατιωτικής στρατηγικής. Η χρήση των UAV αμφισβητεί επί της ουσίας τον ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα του πολέμου και οδηγεί σε νικηφόρες μάχες εναντίον συμβατικών στρατών. Είναι αλήθεια ότι η σταδιακή αυτονόμησή τους από τον ανθρώπινο έλεγχο δημιουργεί τεράστια ηθικά διλήμματα. Πάντως, αυτές οι ιπτάμενες πλατφόρμες έχουν επιφέρει μια

νέα Επανάσταση στις Στρατιωτικές Υποθέσεις (Revolution in Military Affairs) που έχει άμεσο αντίκτυπο και στην ελληνική ασφάλεια.»

Η Τουρκία φαίνεται να επενδύσει συστηματικά στην ανάπτυξη μη επανδρωμένων αεροχημάτων, τη στιγμή που – όπως ανέφερα στο προηγούμενο κεφάλαιο – η Ελλάδα δείχνει να έχει αντιληφθεί τη σημασία μεν, αλλά να έχει μείνει πίσω ,δε, στην «κούρσα» εξοπλισμού τέτοιου είδους και δυνατοτήτων. Οι επεμβάσεις στη Συρία και στη Λιβύη επιτρέπουν στη γείτονα να τα δοκιμάσει σε πραγματικές συνθήκες μάχης. Με αυτόν τον τρόπο, η τουρκική πολεμική μηχανή γίνεται αποτελεσματικότερη. Σύμφωνα με τον Καραγιάννη (2019:2) « χώρα μας θα πρέπει να επιδοθεί σε έναν αγώνα δρόμου για να καλύψει το χαμένο έδαφος. Το ερώτημα που αβίαστα προκύπτει αφορά την καθυστερημένη ελληνική αντίδραση στην τουρκική τεχνολογική υπεροχή».

Αναμφισβήτητα, η σημασία της επένδυσης και της ανάπτυξης σε εξοπλισμό UAV και DRONES. Όχι μόνο μειώνεται το κόστος εκτέλεσης αποστολών που θα απαιτούσαν πχ τη χρήση πολυάριθμων αεροσκαφών για να εκτελεστούν, αλλά ταυτόχρονα μειώνεται η τρωτότητα και το κόστος σε περίπτωση κατάρριψης ή καταστροφής τους. Παράλληλα, δείχνει αντίληψη προς εξεύρεση καινοτόμων ιδεών, στροφή προς την τεχνολογική πρόοδο και ίσως να μπορεί να αποτελέσει και εφαλτήριο για την απόκτηση τεχνογνωσίας και για την εγχώρια πολεμική βιομηχανία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο: ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ

5.1 Εισαγωγικά

Απαντώντας στο ερώτημα «με ποιο τρόπο οι αεροπορίες των μικρών κρατών μπορούν να χτίσουν και να διατηρήσουν τις ικανότητές τους μέσω της διεθνούς συνεργασίας» που τέθηκε στην αρχή της εργασίας, διαπιστώνουμε ότι υπάρχουν δύο οδοί που μπορούν να ακολουθηθούν: αρχικά να χρησιμοποιηθούν συλλεκτικές δυνάμεις, στις οποίες θα έχουν πρόσβαση οι χώρες της συμμαχίας, συμμετέχοντας με ένα αναλογικό κόστος, αποκτώντας με τον τρόπο αυτό τη δυνατότητα χρήσης εξοπλισμού και μέσων τα οποία δεν διαθέτουν, ενώ ταυτόχρονα, μέσω της συνεργασίας, τα συμμετέχοντα στελέχη αυξάνουν την εμπειρία τους αλλά και τις ευκαιρίες εκπαίδευσης, βελτιώνοντας τις επαγγελματικές τους ικανότητες (Burgzyska,2019).

Για το θέμα της συνεργασίας μέσω συμμαχιών, ο υποφαινόμενος συμφωνεί με την άποψη του Λίτσα (2010:105) που λέει ότι «η διαδικασία σύναψης συμμαχιών αποτελεί μία αναγκαία συνθήκη κοινωνικοποίησης των κρατών και μία χρήσιμη μέθοδο άθροισης της ισχύος υπό την αρχή της κοινής αντιμετώπισης των απειλών, που είναι δυνατόν να περιορίσει αλλά όχι να διαγράψει τη συνθήκη του απρόβλεπτου».

Ταυτόχρονα, ο ίδιος καθηγητής (2010:103), επεκτείνοντας στη έννοια της αύξησης ισχύος του κράτους μέσω συμμαχιών αναφέρει :

«Μία άλλη μέθοδος αναφορικά με την αύξηση ισχύος ενός κράτους είναι η ποιοτική και ποσοτική διεύρυνση του συμμαχικού του δικτύου. Αποτελεί κοινή διαπίστωση ότι ένας εθνοκρατικός παράγοντας που μετέχει ενεργητικά στις εξελίξεις του Διεθνούς Συστήματος χρειάζεται συμπαρασάτες και να αντιμετωπίσει τη συστημική ρευστότητα που παράγει η διάσταση της αναρχίας και ο διαρκής ανταγωνισμός. Μία ομάδα εγνωσμένου κύρους επιστημών των διεθνών σχέσεων της διεθνούς πολιτικής υποστηρίζουν ότι η δημιουργία στρατηγικών συμμαχιών και η προσεκτική χρήση αυτών στη διεθνή πολιτική μπορεί να

αποτρέψει τις επιθετικές διαθέσεις άλλων κρατών και να μειώσει τις πιθανότητες ενός πολέμου. (Morgenthau,2005:197-212).»

Τηρουμένων των αναλογιών και λαμβανομένων υπόψιν των ιδιαίτερων συνθηκών, η ΠΑ παρουσίασε και παρουσιάζει εξωστρέφεια. Η ανάπτυξη στρατιωτικής και πολιτικής συνεργασίας με τις χώρες της ευρύτερης περιοχής της ΝΑ Μεσογείου, η διεθνοποίηση του συνεδρίου αεροπορικής ισχύος, η συνεχής συμμετοχή σε πλήθος ασκήσεων στο εξωτερικό, είναι δράσεις διεθνοποίησης, οι κυριότερες εκ των οποίων παρατίθενται στη συνέχεια. Η κύρια αιτία που ωθεί την ΠΑ στο να παρουσιάζει αυτή την εξωστρέφεια μπορεί να αναζητηθεί στην προσπάθεια για εξάλειψη ή βελτίωση των τρωτοτήτων που παρουσιάζει ως μικρή αεροπορία (Rickli,2008;Mackenzie,1994), την κατανόηση ότι η συνεργασία όσον αφορά συνεκπαιδεύσεις (Burczynska,2019;Hanjie,2014) μπορεί να οδηγήσει σε πολλαπλά οφέλη τόσο σε απόκτηση εμπειριών όσο και σε υιοθέτηση νέων τακτικών χρήσης των οπλικών συστημάτων. Παράλληλα, η στροφή στη διεθνοποίηση μπορεί να προσδώσει τη δυναμική για μετασχηματισμό της αεροπορίας, όπως στο παράδειγμα της Σιγκαπούρης (Matthews & Yan,2017).

5.2 Πολυεθνικές – Ειρηνευτικές Επιχειρήσεις

Οι Ένοπλες Δυνάμεις, πέραν της κυρίας αποστολής τους που είναι η εξασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας και της εθνικής ανεξαρτησίας της χώρας, συμμετέχουν και σε πολυεθνικές επιχειρήσεις, με πολιτική απόφαση εκ μέρους της Κυβέρνησης, λαμβάνοντας υπόψη το εθνικό συμφέρον και τις διεθνείς συμβατικές υποχρεώσεις, ενώ ακολουθούνται οι διαδικασίες που προβλέπονται από το Σύνταγμα, τους νόμους της χώρας και το διεθνές δίκαιο.

Η ευθύνη για την οργάνωση, τη συμμετοχή και την παρακολούθηση των τμημάτων των Ενόπλων Δυνάμεων κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής μιας πολυεθνικής στρατιωτικής επιχείρησης, ανήκει στο ΓΕΕΘΑ. Η χώρα μας, στο πλαίσιο των συμβατικών της υποχρεώσεων, είναι δυνατόν να διαθέσει κάποιες από τις δυνάμεις της προκειμένου να συμμετάσχουν σε πολυεθνικές στρατιωτικές επιχειρήσεις, για μια σειρά περιπτώσεων ως ακολούθως:

α. Επιχειρήσεις υπό την αιγίδα του ΟΗΕ ή του ΟΑΣΕ.

β. Επιχειρήσεις που θα διευθύνονται από το NATO και οι οποίες θα είναι είτε άρθρου 5 (αντιμετώπιση εξωτερικής απειλής κράτους-μέλους της συμμαχίας), είτε μη άρθρου 5 (αντιμετώπιση κρίσεων), μετά από προηγούμενη απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ.

γ. Επιχειρήσεις που θα διευθύνονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Πλέον των παραπάνω περιπτώσεων η χώρα μας είναι δυνατόν να διαθέσει δυνάμεις στο εξωτερικό, υπό εθνική διοίκηση, για την παροχή στρατιωτικής βοήθειας κάποιας άλλης χώρας, μετά από διακρατική συμφωνία.

Η Ελληνική ΠΑ συμμετέχει σε όλες τις προαναφερόμενες αποστολές. Προς το παρόν δεν συμμετέχει σε πολεμικές επιθετικές επιχειρήσεις, αλλά παρέχει ευκολίες διοικητικής μέριμνας και προσωπικό εδάφους. Στον παρακάτω Πίνακα φαίνονται οι εν εξελίξει ειρηνευτικές αποστολές του ΓΕΕΘΑ, όπου παρατηρούμε και τη συμμετοχή των στελεχών της ΠΑ σε διάφορες θέσεις.

Α/Α	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ-ΜΕΣΑ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
1	(Επιχείρηση) "ENDURING FREEDOM" (ΙΡΑΚ-ΙΝΔΙΚΟΣ ΩΚΕΑΝΟΣ)	Επιτελείο USCENTCOM (TAMPA FL, US)	Επιτελής ΠΝ
2	(Επιχείρηση) "SEA GUARDIAN" (OSG) ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ	Μία (1) ΤΠΚ ή Κ/Φ και μία (1) ομάδα ΟΥΚ	ΠΝ
		Πτήσεις Αεροπορικής Επιτήρησης (1 αεροσκάφος C-130 ή C-27)	ΠΑ
		Ένα (1) Υ/Β	ΠΝ
3	Δραστηριότητα NATO στο Αιγαίο για την αντιμετώπιση της Μεταναστευτικής Κρίσης (Συμμετοχή SNMG-2)	Ναύσταθμος Κρήτης ως Προκεχωρημένη Βάση Υποστήριξης ΔΜ (FLS-Forward Logistic Site)	ΠΝ
		1 Α/Φ ΑΣΕΠΕ σε ρόλο έρευνας - επιτήρησης	ΠΑ
		1 Ε/Π Super Puma	ΠΑ
		1 ΤΠΚ	ΠΝ
		2 Ναυτ. Μονάδες (Κ/Φ ή Ν/ΘΗ)	ΠΝ
4	Δύναμη Κοσόβου (KFOR) (Επιχείρηση) "JOINT ENTERPRISE" (Φάση "DETERRENT PRESENCE" (DP PHASE)) (ΕΛΔΥΚΟ 3)	3 Κ/Φ και 6 ΠΠ υπό εθνικό έλεγχο για συναφή υποστήριξη	ΠΝ
		Ένας (1) Λόχος Ελιγμού (Στρώο Film City, Pristina)	ΣΞ
		Δια LMT's (Στρώο Novoselo, Mitrovica)	ΠΝ
		Ομάδα JRD-N	ΣΞ
		KFOR HQ	5 Επιτελείς ΣΞ
		SPOU - Sea Port Operations Unit (Θεσ/νίκη)	5 Επιτελείς ΣΞ
		Τακτική Πτήση NATO με C - 130	ΠΑ
Λόχος Γενικών Μεταφορών (Θεσ/νίκη)	ΣΞ		
5	(Σύνδεσμος) ΠΓΔΜ	Επιτελείο NLO SKOPJE (εντός Περιοχής Επιχειρήσεων Βαλκανίων - ΒJΟΑ)	Επιτελής ΣΞ
6	(Αποστολή) ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ - RESOLUTE SUPPORT MISSION (RSM)	Σύμβουλοι Συντήρησης Αεροδρόμιο KABUL (FW MAINTENANCE TAA-AIR/NKAIA)	4 Επιτελείς ΠΑ
7	(Σύνδεσμος) ΒΕΛΓΙΓΡΑΔΙ	MLO/BELGRADE (πλαίσιο ΒJΟΑ)	Επιτελής ΣΞ
8	(Επιχείρηση) ALTHEA (ΒΟΣΝΙΑ-ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ)	Επιτελείο ΒΗ OPS/JOC Σεράγεβο	Επιτελής ΣΞ
		Επιτελείο EUS OHQ (SHAPE)	Επιτελής ΠΑ
9	(Αποστολή) EUTM MALI (ΜΑΛΙ)	Τακτική Διοίκηση Συμβούλων στο Επιτελείο MHQ BAMAKO	2 Επιτελείς ΣΞ
10	(Επιχείρηση) ΑΤΑΛΑΝΤΑ (ΚΕΡΑΣ ΑΦΡΙΚΗΣ)	Επιτελείο OHQ (Northwood UK)	Επιτελής ΠΝ
11	(Επιχείρηση) EUNAVFOR MED - SORHIA (ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ)	Ένα (1) Υ/Β (εναλλάξ με OSG)	ΠΝ
		Επιτελείο OHQ (Ρώμη)	Επιτελής ΠΝ
		Επιτελείο FHQ εν πλω (Στο πλαίσιο Διοικήσεως)	Επιτελής ΠΝ
		Ναύσταθμος Κρήτης ως Προκεχωρημένη Βάση Υποστήριξης ΔΜ (FLS - Forward Logistic Site)	ΠΝ
		115 ΠΜ στη Σούδα ως Προκεχωρημένη Βάση Επιχειρήσεων (FOB - Forward Operations Base)	ΠΑ
12	(Επιχείρηση) UNIFIL (ΛΙΒΑΝΟΣ)	Κέντρο Εκπαίδευσης Ναυτικής Αποτροπής (ΚΕΝΑΠ) για παροχή εκπαίδευσης Λιβική Ακτοφυλακή/Ναυτικό	ΠΝ
		Ένα (1) ΤΠΚ ή Κ/Φ	ΠΝ
12	(Επιχείρηση) UNIFIL (ΛΙΒΑΝΟΣ)	Ένα (1) Α/Γ (κατόπιν απαίτησης)	ΠΝ
		Επιτελείο της UNIFIL (Naqura)	Επιτελής ΠΝ

Εικ. 5.1 Ειρηνευτικές Αποστολές (Πηγή:http://www.geetha.mil.gr/media/EIRINEYTIKES_DRASTIRIOTITES/pdf/pinakas/eirhneutikes-apostoles.pdf)

5.3 Διεθνές Συνέδριο Αεροπορικής Ισχύος

Η Πολεμική Αεροπορία (ΠΑ) από το 2013 διοργανώνει ετησίως το Συνέδριο Αεροπορικής Ισχύος. Ο σκοπός του συνεδρίου, όπως ανακτάται από την επίσημη ιστοσελίδα της ΠΑ (www.haf.gr) είναι η προβολή και αναβάθμιση της επιχειρησιακής ικανότητας της ΠΑ, μέσω της ανταλλαγής γνώσεων και εκμετάλλευσης καινοτόμων ιδεών. Διαφαίνεται, λοιπόν, ότι η ΠΑ έχει κατανοήσει ότι ο προβληματισμός, η ανταλλαγή απόψεων καθώς και η άντληση – εκμετάλλευση καινοτόμων ιδεών και λύσεων, μέσα στο σημερινό, ευμετάβλητο, στρατηγικό και οικονομικό περιβάλλον, αποτελούν παράγοντες που συμβάλλουν στην περαιτέρω αναβάθμιση της επιχειρησιακής ικανότητας και ετοιμότητας της ΠΑ.

Από το 2015 (3^ο Συνέδριο) και έπειτα, σταδιακά δόθηκε διεθνής χαρακτήρας στη διοργάνωση του συνεδρίου, με την παρουσία και τις εισηγήσεις διακεκριμένων προσκεκλημένων από το χώρο της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, μελών της Ακαδημαϊκής Κοινότητας, Ακόλουθους Άμυνας, Αντιπροσωπείες Συμμαχικών Χωρών και στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων. Ενδεικτικά, παρατίθεται ο κάτωθι πίνακας, που απεικονίζει τους εισηγητές του 7^{ου} και πιο πρόσφατου Συνεδρίου, που διεξήχθη στη έδρα της Σχολής Ικάρων, στο Τατόι, την 15-16 Μαΐου 2019.

Αντιπέρραρχος (Ι) Γ. Μπλιούμης Αρχηγός ΓΕΑ	Πέρραρχος Χρ. Χριστοδούλου Αρχηγός ΓΕΕΘΑ	κ. Ευάγγελος Αποστολάκης Υπουργός Εθνικής Άμυνας	H.E. Mr. Geoffrey R. Pyatt U.S. Ambassador to the Hellenic Republic
Ambassador D. Paraskevoopoulos Secretary General of Ministry of Foreign Affairs	General Jeffrey L. Harrigan Commander Allied AIRCOM	Lt. Gen. Carlos Humberto Loitely UN Military Adviser for Peacekeeping Operations	Major General Amikam Norkin Commander of Israeli Air Force
Major General Jorg Lebert Commander NAEW&C Force	Rear Admiral Gilles Humeau Deputy Chief of Staff JFC Naples	Brig. General Abdel Majid Bani Melhem Head of Training Branch of Royal Jordanian Air Force	Mr. Ilias Kouskouvelis Professor of International Relations in University of Macedonia (UoM) Ex Rector of UoM
Mr. Dirk Dubois Head of European Security and Defence College (ESDC)	Dr. Dirk Zimmer Coordinator Defence Research German Aerospace Center	Dr. Henry Farrell The Elliott School George Washington University	Lt. Gen. Zacharias Gkikas HAF,Ret. Chairman of Board of Directors Hellenic Aerospace Industry
Mr. Ioannis Papachristofilou HEAD of Marketing for Airbus Defense & Space	Mr. Jean-Claude Piccirillo Marketing & Sales Director Dassault Aviation	Υποπέρραρχος (Ι) Δ. Τσιρογιαννίδης Διευθυντή Α' Κλάδου ΓΕΑ	

Εικόνα 5.2 Ομιλητές 7ου Συνεδρίου Αεροπορικής Ισχύος (Πηγή: haf.gr)

Τα θέματα που καλούνται να αναπτύξουν οι ομιλητές του συνεδρίου είναι αυτά που συμβάλλουν στη διαμόρφωση του παρόντος και του μέλλοντος της Αεροπορικής Ισχύος, καλύπτοντας ένα ευρύ πλαίσιο θεμάτων, που εκτείνεται από ζητήματα πολιτικής και διπλωματικής προοπτικής της Αεροπορικής Ισχύος, ασφαλείας, έρευνας και προετοιμασίας της Πολεμικής Αεροπορίας στον σύγχρονο κόσμο. Σε αυτά συμπεριλαμβάνονται, επίσης, ζητήματα τεχνολογίας– συμπεριλαμβανομένων των μέσων ενημέρωσης, του κυβερνοπολέμου, των UAVs και του διαστήματος – μέχρι του ρόλου και της Ευρωπαϊκής και αντίληψης Αεροπορικής Ισχύος. Ιδιαίτερη βαρύτητα, δε, δίνεται κάθε χρόνο στην παρουσίαση θεμάτων που άπτονται της μετεξέλιξης της ΠΑ, τις αεροπορικές επιχειρήσεις σε ευρύτερο διακλαδικό περιβάλλον – εθνικό ή διεθνές (JOINT για το NATO).

Συμπερασματικά, η διεθνοποίηση του Συνεδρίου Αεροπορικής Ισχύος κρίνεται ιδιαίτερη ορθή και εποικοδομητική για την ΠΑ. Εκτός της προαγωγής της γνώσης και σκέψης σχετικά με τα εξεταζόμενα αντικείμενα, προσδίδει κύρος στη χώρα η ενεργός συμμετοχή τόσο των καλεσμένων από συμμαχικές Ένοπλες Δυνάμεις, όσο και από τον πανεπιστημιακό χώρο, καθώς διαφαίνεται η συνειδητοποίηση της ηγεσίας της ΠΑ ότι μέσω της συνεργασίας με τους προαναφερθέντες φορείς θα καταστεί εφικτή η αναβάθμιση και αναμόρφωση του Όπλου.

5.4 Tactical Leadership Programme (TLP) – Albacete AB

Το TLP είναι ένα πολυεθνικό αρχηγείο που εδρεύει στο αεροδρόμιο του Los Llanos, Albacete. Αποτελείται από στρατιωτικό και πολιτικό προσωπικό από τα 10 κράτη του NATO που συμμετέχουν στο Πρόγραμμα, ένα από τα οποία είναι και η Ελλάδα, συμμετέχοντας με χρηματοδότηση 4% επί όλων των δράσεων του TLP.. Κύριος στόχος είναι η αύξηση της αποτελεσματικότητας των αεροπορικών δυνάμεων στον τομέα της τακτικής, της ηγεσίας και των εννοιολογικών και δογματικών πρωτοβουλιών υπέρ του Ανώτατου Συμμαχικού Διοικητή Ευρώπης (SACEUR) και των Εθνικών Δυνάμεων Άμυνας.

Κατά τη διάρκεια της ιστορίας του (39 χρόνια), το TLP έχει γίνει το επίκεντρο της τακτικής εκπαίδευσης και ανάπτυξης δεξιοτήτων, γνώσης και ηγεσίας των συμμαχικών αεροπορικών δυνάμεων του NATO, που είναι απαραίτητες για την

αντιμετώπιση των σημερινών αεροπορικών τακτικών προκλήσεων. Αυτό επιτυγχάνεται με την προσπάθεια, την αφοσίωση και τον επαγγελματισμό του προσωπικού.

Το σημαντικότερο πρόγραμμα εκπαίδευσης στο TLP είναι η εκπαιδευτική σειρά Αρχηγών Σχηματισμού NATO (TLP COMAO FLYING COURSE).²¹ Στοχεύει στη βελτίωση των τακτικών δεξιοτήτων ηγεσίας και πτητικών δυνατοτήτων των αρχηγών αποστολών μαχητών πρώτης γραμμής (MISSION COMMANDERS - MC), για τη βελτίωση της τακτικής κατάρτισης και της διαλειτουργικότητας των Πολεμικών Αεροποριών του NATO. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω εκπόνησης σύγχρονων σεναρίων μάχης προσαρμοσμένα στις απαιτήσεις του σημερινού πεδίου δραστηριοτήτων των Πολεμικών Αεροποριών. Η εκπαίδευση συνεπικουρείται από μια σειρά και μέσων, τα οποία είτε προέρχονται από την Ισπανική Πολεμική Αεροπορία, είτε από τις συμμετέχουσες δυνάμεις. Διατίθενται μέσα Ηλεκτρονικού Πολέμου, Ιπτάμενα Μέσα Εναέριου Ανεφοδιασμού, υποστήριξη όσον αφορά στα πληροφοριακά σενάρια. Ταυτόχρονα, οι συμμετέχουσες αεροπορίες συνδράμουν με επιπλέον αεροσκάφη τα οποία προσομοιάζουν την εχθρική απειλή, καταστρώντας την εκπαίδευση απολύτως ρεαλιστική. Η Ελληνική Πολεμική Αεροπορία συμμετέχει ενεργά στο πρόγραμμα εναλλάσσοντας τις συμμετέχουσες Μοίρες, ώστε όλοι να έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης στην εκπαίδευση.

Το TLP παρέχει και εκπαίδευση εδάφους. Στο εκπαιδευτικό του πρόγραμμα εντάσσονται εκπαιδευτικά σχολεία υποστήριξης πτήσεων, σχεδίασης αποστολών για μελλοντικούς αρχηγούς αεροπορικών σχηματισμών αποστολών του NATO, σχολείο Ηλεκτρονικού Πολέμου (ELECTRONIC WARFARE-EW), και έρευνας-διάσωσης μάχης (COMBAT SEARCH AND RESCUE-CSAR). Η Ελληνική Πολεμική Αεροπορία επιμορφώνει στελέχη της συνεχώς σε όλα τα διατιθέμενα σχολεία και εκπαιδεύσεις, σε ετήσια βάση, προάγοντας τον επαγγελματισμό και δίνοντας τη δυνατότητα να «μιλάμε την ίδια γλώσσα» με συμμάχους στα πλαίσια του NATO, όταν πρόκειται για συμμετοχή σε κοινές επιχειρήσεις ή δράσεις.

---

²¹ Ο υποφαινόμενος είναι απόφοιτος της Εκπαιδευτικής Σειράς TLP COMAO FLYING COURSE του 2012.

5.5 Διεθνείς Ασκήσεις

Στο πλαίσιο των συμβατικών υποχρεώσεων που απορρέουν από τη συμμετοχή μας σε διεθνείς οργανισμούς, οι Ένοπλες Δυνάμεις συμμετέχουν και σε πολυεθνικές ασκήσεις (NATO, ΕΕ, διακρατικές ασκήσεις), μέσω των οποίων αποκτάται πολύτιμη εμπειρία σε πολυεθνικό περιβάλλον, αναπτύσσονται σχέσεις συνεργασίας και αμοιβαίας κατανόησης μεταξύ των κρατών, ενώ προβάλλονται και οι δυνατότητες των Ένοπλων Δυνάμεων της χώρας στο εξωτερικό. Επίσης, αυξάνεται η εμπειρία λόγω συνεκπαίδευσης με χώρες που έχουν και πολεμική εμπειρία, αποκτούνται περαιτέρω γνώσεις σχετικά με οπλικά συστήματα που η χώρα δεν κατέχει, αλλά – ίσως – να αποτελούν πολλαπλασιαστή ισχύος για το μέλλον. Οι σημαντικότερες από τις ασκήσεις αυτές αναλύονται στη συνέχεια.

5.5.1 Άσκηση RED FLAG – NELLIS AIR FORCE BASE, NEVADA, U.S.A²²

Τον Οκτώβριο του 2008, η Ελληνική Πολεμική Αεροπορία αποδέχτηκε την πρόταση της αντίστοιχης Αμερικανικής και συμμετείχε με κλιμάκιο πέντε αεροσκαφών F-16 BLK52+ στην άσκηση RED FLAG 08, που διεξήχθη στην Α.Β NELLIS των ΗΠΑ²³. Επρόκειτο για μια μεγάλη επιχείρηση μεταστάθμευσης αεροσκαφών και προσωπικού, προκειμένου η ελληνική αεροπορική ισχύς να προβληθεί στο μακρινότερο σημείο της πορείας της, συμμετέχοντας στην κατά τεκμήριο απαιτητικότερη αεροπορική άσκηση στον κόσμο.

Με τον τρόπο αυτό, αποδείχτηκε για μια ακόμη φορά ότι το κύρος που απολαμβάνει η Ελληνική Πολεμική Αεροπορία είναι μεγάλο και η φήμη της κάλλιστης χρήσης των διατιθέμενων μέσων σε τακτικό και επιχειρησιακό επίπεδο είναι υπαρκτή. Αξίζει να σημειωθεί ότι η μεταστάθμευση έγινε με ενδιάμεσους σταθμούς και όχι με τη χρήση εναέριου ανεφοδιασμού, γεγονός που έκανε το εγχείρημα ακόμα πιο απαιτητικό.

Σύμφωνα με τον επίσημο ιστοτόπο της Αεροπορικής Βάσης που φιλοξενεί την Άσκηση (<https://www.nellis.af.mil/>), πρόκειται για την πιο προηγμένη άσκηση

---

²² Λόγω της οικονομικής ύφεσης, η χώρα δεν συμμετείχε τα επόμενα έτη στην άσκηση. Ωστόσο, έχει αποστείλει αξιωματικούς ως παρατηρητές το 2017 και 2018, πράγμα που αποτελεί προαπαιτούμενο για τη συμμετοχή της χώρας το 2021-22, όπως προγραμματίζεται.

²³ Από την επίσημη ιστοσελίδα της ΠΑ . <https://www.haf.gr/2008/11/symmetoxh-sthn-askhsh-red-flag-08/> την 19/11/2008

εναέριας μάχης της Αμερικανικής Αεροπορίας, η οποία προσφέρει στα εκπαιδευόμενα πληρώματα αέρος της εμπειρία πολλαπλών, συνδυασμένων και παρατεταμένων επιχειρήσεων στα πλαίσια των συνθηκών ασφάλειας πτήσεων και εδάφους που παρέχει ένα εκπαιδευτικό περιβάλλον.

Ο αντικειμενικός σκοπός της άσκησης είναι η μεγιστοποίηση της ετοιμότητας, των ικανοτήτων και της επιβίωσης των συμμετεχουσών μονάδων, παρέχοντας ρεαλιστική εκπαίδευση πολλαπλών τομέων σε ένα συνδυασμένο περιβάλλον αέρος, εδάφους, και ηλεκτρονικής απειλής, παρέχοντας παράλληλα ευκαιρίες για μια ελεύθερη ανταλλαγή ιδεών μεταξύ των δυνάμεων. Από το 1975, 29 χώρες έχουν συμμετάσχει σε αυτές τις ασκήσεις και αρκετές άλλες χώρες έχουν συμμετάσχει ως παρατηρητές. Η RED FLAG έχει παράσχει εκπαίδευση σε περισσότερους από 506.000 στρατιωτικούς, συμπεριλαμβανομένων περισσότερων από 157.000 αεροπόρους, με πάνω από 411.000 απογειώσεις και καταγεγραμμένες πάνω από 757.000 ώρες πτήσης.²⁴ (στοιχεία μέχρι Οκτώβριο 2019, <https://www.nellis.af.mil/About/Fact-Sheets/Display/Article/284176/414th-combat-training-squadron-red-flag/>).

Το γεγονός ότι η Ελληνική ΠΑ έγινε δεκτή στην κατά τεκμήριο (για τον αεροπορικό κόσμο) απαιτητικότερη άσκηση του κόσμου, καταδεικνύει το γεγονός ότι σε επιχειρησιακό και τακτικό επίπεδο αναγνωρίζεται η αξία των Ιπταμένων και Τεχνικών της από άλλες αεροπορίες, προεξεχούσης αυτής των ΗΠΑ. Παράλληλα, η δυνατότητα να "φτάσουν" τα ελληνικά αεροσκάφη στις δυτικές ΗΠΑ δείχνει το επαγγελματικό επίπεδο που διακατέχει τα στελέχη και τη σημασία της ορθής σχεδίασης για την επιτυχή έκβαση των επιχειρήσεων. Τέλος, δημιουργεί αξία για τη χώρα, καθώς προβάλλει ισχύ στο εξωτερικό με τον καλύτερο δυνατό τρόπο και δηλώνει παρούσα στις διεθνείς εξελίξεις, εφόσον οι συμμαχίες της επιθυμήσουν την συμμετοχή της σε επιχειρήσεις στο μέλλον.

5.5.2 Άσκηση BLUE FLAG – OVDA AIR FORCE BASE, ISRAEL

Το 2019, η Πολεμική Αεροπορία (ΠΑ) για Τρίτη συνεχόμενη φορά συμμετείχε στην άσκηση «BLUE FLAG 2019», με κλιμάκιο τεσσάρων (4) αεροσκαφών F-16

---

²⁴ Στοιχεία μέχρι και Οκτώβριο 2019. <https://www.nellis.af.mil/About/Fact-Sheets/Display/Article/284176/414th-combat-training-squadron-red-flag/>

BLOCK 52+ ADVANCE και ανάλογο προσωπικό της 335M, της 116 Πτέρυγας Μάχης (ΠΜ)/ Αεροπορικής Βάση Αράξου, το οποίο μεταστάθμευσε στην Αεροπορική Βάση ΟΥΔΑ, στο Ισραήλ. Κατά τη διάρκεια της άσκησης εκτελέσθηκαν αποστολές οι οποίες κάλυψαν όλο το εύρος των αεροπορικών επιχειρήσεων, ημέρα και νύχτα, σε περιβάλλον αεροσκαφών 4ης και 5ης γενιάς. Στην άσκηση συμμετείχαν με αεροπορικές δυνάμεις, εκτός του Ισραήλ (F-15, F-16 και F-35) και της Ελλάδας, η Γερμανία (EUROFIGHTER), οι ΗΠΑ (F-16) και η Ιταλία (F-35).²⁵

Η συμμετοχή στην εν λόγω άσκηση αναδεικνύει για μια ακόμα φορά την αναγνώριση που απολαμβάνει η Ελληνική Πολεμική Αεροπορία από τις προηγμένες αεροπορικές δυνάμεις του κόσμου. Ταυτόχρονα, όμως, δείχνει και τη διάθεση για οικοδόμηση στενών σχέσεων στρατιωτικής συνεργασίας με δυνάμεις της Ανατολικής Μεσογείου. Η Ελλάδα, χρησιμοποιώντας τη συνιστώσα στρατιωτικής ισχύος που της παρέχει η Πολεμική Αεροπορία, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για αύξηση της επιρροής της στην περιοχή επιδιώκοντας να αυξήσει το στρατηγικό της βάθος, το οποίο λόγω θέσης και μορφολογίας θεωρείται μειωμένο. Παράλληλα, ενισχύει τους συμμαχικούς δεσμούς με την Ισραηλινή δύναμη που η πορεία της δείχνει ότι είναι πολύ υπολογίσιμη (δείγμα αυτού και η συμμετοχή των ΗΠΑ στην RED FLAG), αποκτώντας στρατηγικό σύμμαχο στην περιοχή. Τέλος, εμφανίζεται να παίζει το ρόλο της «γεφυροποιού» δύναμης του ΝΑΤΟ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον ευαίσθητο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου.

5.5.3 Πολυεθνική Άσκηση «ΗΝΙΟΧΟΣ»²⁶

Η Πολυεθνική Αεροπορική Διακλαδική Άσκηση Μεσαίας Κλίμακας «ΗΝΙΟΧΟΣ», η προβλέπει τη διεξαγωγή σύνθετων αεροπορικών αποστολών σε ολόκληρο το εύρος του FIR Αθηνών, με τη συμμετοχή μεγάλου αριθμού αεροπορικών και ναυτικών δυνάμεων, καθώς και μονάδων του Στρατού Ξηράς.

Στην άσκηση συμμετέχουν αεροπορικές δυνάμεις ξένων χωρών κατόπιν πρόσκλησης ή/και αίτησης, καθώς τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μεγάλο ενδιαφέρον συμμετοχής. Παραδείγματα χωρών είναι οι ΗΠΑ, το Ισραήλ, η Γαλλία,

---

²⁵ Πηγή: www.haf.gr

²⁶ Πηγή: www.haf.gr (σελίδα άσκησης ΗΝΙΟΧΟΣ)

η Ιταλία, τα ΗΑΕ, την Αίγυπτο, τη Ρουμανία και συμμετέχοντες της Εθνικής Φρουράς της Κύπρου.

Το μείγμα διαφορετικών Πολεμικών Αεροποριών έχει μεγιστοποιήσει τα κέρδη μέσω της αξίας της συνεργασίας και συνέργειας συμμαχικών χωρών. Η πολυεθνική εκπαίδευση ενισχύει τις σχέσεις, βοηθά στη διατήρηση κοινής ετοιμότητα και διαλειτουργικότητας.

Κατά τη διάρκεια της άσκησης εκτελούνται σύνθετες αεροπορικές αποστολές (προσβολές επίγειων στόχων, στόχων επιφανείας, καταστολής/καταστροφής εχθρικής Αεράμυνας, καθώς και Έρευνας και Διάσωσης σε Περιβάλλον Μάχης) σε ολόκληρο το εύρος του FIR Αθηνών, ημέρα και νύχτα, με σκοπό την ενίσχυση της συνεργασίας των συμμετεχόντων κατά τρόπο ουσιαστικό, αποτελεσματικό και ασφαλή σε έναν ρυθμό μάχης.

Το γεγονός ότι κάθε χρόνο πολλές χώρες ζητούν και ανταποκρίνονται στις προσκλήσεις της Π.Α. ώστε να λάβουν και αυτές μέρος με τις δυνάμεις τους, υπογραμμίζει την επιτυχή γραμμή όπου έχει χαραχθεί όλη η φιλοσοφία της άσκησης ΗΝΙΟΧΟΣ. Η ΠΑ, θέλει όσο είναι αυτόν δυνατό, να καθορίσει την 117 Πτέρυγα Μάχης ως Κέντρο Διεθνούς Εκπαίδευσης σε σύγχρονες αεροπορικές – και μη- επιχειρήσεις.

Ο τέως Αρχηγός ΓΕΑ Αντιπτέραρχος Βαϊτσης (2017), στην ημερήσια διαταγή παράδοσης της ηγεσίας του Κλάδου τόνισε τα κάτωθι, δείχνοντας τη σημασία που η ΠΑ δείχνει ως προς τα οφέλη που δύνανται να προκύψουν μέσω της διεθνοποίησης:

«Με γνώμονα την εξωστρέφεια, και ενέργειες όπως η ανάπτυξη στενής συνεργασίας με της χώρες της ευρύτερης περιοχής όπως το Ισραήλ και η Αίγυπτος, η διεθνοποίηση του Συνεδρίου Αεροπορικής Ισχύος, με τη συμμετοχή προσωπικοτήτων διεθνούς κύρους, η συνεχής συμμετοχή σε πλήθος ασκήσεων στο εξωτερικό, η ανάπτυξη συνεργασίας με ιδιωτικούς φορείς προς όφελος μας, αλλά και η ευρεία διεθνοποίηση της Άσκησης «Ηνίοχος», έχουν τοποθετήσει την Πολεμική Αεροπορία από την Ελλάδα της κρίσης, κοντά στο επίκεντρο του διεθνούς αεροπορικού ενδιαφέροντος».

Ολοκληρώνοντας το παρόν κεφάλαιο, είναι ανάγκη να τονιστεί η μεγάλη σημασία που έχει η προοπτική της διεθνοποίησης για τα μικρά κράτη και τις μικρές αεροπορίες κατ'επέκταση. Τα παραδείγματα συμμετοχής της ΠΑ σε διεθνείς ασκήσεις και ειρηνευτικές αποστολές, η προσπάθεια για πρόσκληση συμμετοχής ξένων δυνάμεων σε δράσεις εντός Ελλάδας - όπως Συνέδριο Αεροπορικής Ισχύος και η άσκηση "ΗΝΙΟΧΟΣ" - ανέδειξαν πλείστα πλεονεκτήματα που προκύπτουν από τη συνεκπαίδευση, την προβολή ισχύος της ΠΑ στο εσωτερικό και εξωτερικό και τις προοπτικές που δύνανται ακόμα να προκύψουν. Σαφώς, τα παραδείγματα της Κύπρου (Pedi & Kouskouvelis,2019), της Σιγκαπούρης (Matthews & Yen, 2007), της Πολωνίας και Σουηδίας (Burgzynska,2019), ωστόσο, δεικνύουν ότι η χώρα μας έχει πολλά ακόμα οφέλη να προσποριστεί από τις διεθνείς δράσεις, ώστε να καλύψει τρωτότητες, να πολλαπλασιάσει τους ελλείψεις της πόρους και να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της ηγεσίας της χώρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ανάλυση των επιμέρους συνιστωσών που συνθέτουν το θέμα, δίνει την ευκαιρία για την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων, τα οποία αναδεικνύουν και τις ενδεχόμενες λύσεις σε επιμέρους προβλήματα που χρήζουν επίλυσης. Ταυτόχρονα, δύνανται να χρησιμοποιηθούν ως προβληματισμοί για το μέλλον του όπλου και τη συνέχιση της επιτυχούς πορείας του.

Αρχικά, παρατηρούμε ότι η υψηλή πολιτική του κράτους, η στρατιωτική στρατηγική, η τακτική και το δόγμα είναι ζητήματα κοινής διαχείρισης σε διαφορετικά επίπεδα, που όμως αλληλοεπηρεάζονται, βρίσκονται υπό συνεχή αλληλεξάρτηση στην πράξη και έχουν ως αντικειμενικό σκοπό την πραγματοποίηση των στρατηγικών, επιχειρησιακών και τακτικών στόχων της εθνικής πολιτικής του κράτους.

Η στρατιωτική στρατηγική προσδιορίζει τα μέσα, τους αντικειμενικούς σκοπούς, και τον τρόπο διεξαγωγής του πολέμου σε επιχειρησιακό επίπεδο και το δόγμα προετοιμάζει το έδαφος για τον σχηματισμό μιας σύγχρονης στρατιωτικής δύναμης και, φυσικά, λειτουργεί ως μέσο για μια επαρκή και υγιή στρατιωτική διαχείριση. Η στρατιωτική στρατηγική και το δόγμα πρέπει να είναι σε θέση να παρέχουν οδηγίες για τον σχηματισμό της στρατιωτικής δύναμης και να εξασφαλίζουν στην ηγεσία του κράτους σε στρατηγικό, επιχειρησιακό και τακτικό επίπεδο τους τρόπους για την επίτευξη των προκαθορισμένων εθνικών στόχων. Επομένως, λαμβάνοντας υπόψη τα οφέλη που αναμφισβήτητα έχει η ΠΑ από τις δράσεις διεθνοποίησης, τεκμαίρεται η ανάγκη για επικαιροποίηση της Στρατηγικής και του Δόγματος, ώστε να εμπεριέχουν τις δράσεις διεθνοποίησης ως βασικούς πυλώνες. Με τον τρόπο αυτό η διεθνοποίηση θα έχει "εισχωρήσει" και στα επίσημα εγχειρίδια της ΠΑ και θα καταστεί ευχερέστερη η χρήση της για την βελτίωση των τρωτοτήτων που παρουσιάζει.

Στον τομέα των μικρών κρατών, βλέπουμε ότι αυτά εκτίθενται σε μια σειρά προκλήσεων ασφάλειας και επιρροών που καθορίζουν τη συμπεριφορά τους και τις στρατηγικές ασφαλείας της εξωτερικής πολιτικής. Λόγω του μικρού τους μεγέθους και περιορισμένων ικανοτήτων για να προστατευθούν στρατιωτικά ή οικονομικά, τα μικρά κράτη είναι πολύ πιο ευάλωτα σε σύγκριση με μεγάλες

δυνάμεις. Για να αποκτήσουν μεγαλύτερη ασφάλεια και σταθερότητα, χρειάζεται να αναζητούν εταίρους και συμμάχους μέσω της διεθνοποίησης, παρά να παραμένουν ουδέτερα. Ανάλογα με τη γεωγραφία, τα ιστορικά τους πλαίσια και τους υφιστάμενους περιορισμούς ως προς τις ικανότητες και τις αντιλήψεις, επιλέγουν διαφορετικά πρότυπα συμπεριφοράς εξωτερικής πολιτικής. Αυτά μπορεί να περιλαμβάνουν την εξισορρόπηση ή τη διεύρυνση, αναζητώντας καταφύγιο, στρατηγική αντιστάθμιση ή ουδετερότητα. (Vaicenauskaite,2017).

Οι μικρές αεροπορίες, μία από τις οποίες και η Ελληνική, χρειάζεται να δουλέψουν μεταξύ τους για τη θεμελίωση της μέγιστης δυνατής στρατιωτικής ισχύος στο κατώφλι του εικοστού πρώτου αιώνα. Η προοπτική χρησιμοποίησης των αεροπορικών δυνάμεων για κάθε στρατιωτική δύναμη θα πρέπει να είναι μία δυναμική διαδικασία που θα προσαρμόζεται στις επερχόμενες αλλαγές και καταστάσεις. Η προετοιμασία για το μέλλον θα πρέπει να βασίζεται στην πολύ προσεκτική ανάλυση του παρόντος περιβάλλοντος και έτσι ώστε να γίνει εφικτός ο προσδιορισμός των απαιτήσεων σε ικανότητες και να τεθούν προτεραιότητες ως προς τις μελλοντικές επιλογές. Η Ελληνική ΠΑ χρειάζεται να συνεχίσει τον ατέρμονο αγώνα για ανέλιξη, βελτίωση των δυνατοτήτων της και ανανέωση του εξοπλισμού και των τακτικών της, ώστε να αποτελεί πυλώνα ισχύος του Ελληνικού Κράτους και ισχυρό όργανο άσκησης εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής. Η ενίσχυση της ΠΑ μπορεί να δώσει στη χώρα ένα πραγματικό εργαλείο για τη δημιουργία αξίας στο διεθνές επίπεδο, η οποία θα συνδράμει στη βελτίωση της επιρροής της μεταξύ των συμμάχων και θα αποθαρρύνει βλέψεις και σκέψεις αντιπάλων για καταστρατήγηση των εθνικών μας συμφερόντων.

Το τέλος του ψυχρού πολέμου επέφερε σημαντικές αλλαγές στο περιβάλλον ασφάλειας ολόκληρου του κόσμου και σηματοδότησε την εκκίνηση αμυντικών και στρατιωτικών μετασχηματισμών. Δύο από τις έννοιες που άρχισαν να γίνονται γνωστές στην περίοδο αυτή είναι ο επαγγελματισμός και εξειδίκευση των Ενόπλων Δυνάμεων καθώς και η συνεχιζόμενη προσπάθεια διεθνοποίησης. Η πρώτη από τις δύο έννοιες είναι εμφανής στους συνεχώς μειούμενους αμυντικούς προϋπολογισμούς των κρατών αλλά και στην συρρίκνωσή τους, τόσο σε μέσα όσο και σε προσωπικό. Ωστόσο, η διαπίστωση αυτήν δε σημαίνει ότι ο συγκεκριμένος μετασχηματισμός γίνεται σε βάρος της αποτελεσματικότητας των Ενόπλων Δυνάμεων, καθώς ο καλός εννοούμενος επαγγελματισμός και η εξειδίκευση των

στρατιωτικών δυνάμεων ωθεί το στράτευμα στη βελτίωση της αποτελεσματικότητάς του με μικρότερο κόστος και να αποτελείται από προσωπικό που έχει ισχυρό κίνητρο να ασχοληθεί με την βελτίωση των ικανοτήτων του. Η ελληνική ΠΑ χρειάζεται όχι μόνο να αντιληφθεί η ίδια, αλλά να πείσει και τα προϊστάμενα πολιτικά κλιμάκια ότι ο προαναφερόμενος μετασχηματισμός αποτελεί το θεμέλιο για την οικοδόμηση της πορείας προς το μέλλον.

Οφείλουμε να παρατηρήσουμε ότι η πολεμική αεροπορία αποτελεί ένα από τα άρματα εισχώρησης της Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στο χώρο της νοτιοανατολικής Μεσογείου, καθώς παρατηρούμε ότι εκτός της δεδομένης συνεργασίας με τις Ένοπλες Δυνάμεις της Κυπριακής Δημοκρατίας, υπάρχουν συνεχείς κοινές ασκήσεις με μεταστάθμευση πολεμικών μοιρών ένθεν και ένθεν με το Ισραήλ και την Αίγυπτο, όπως η άσκηση «BLUE FLAG» που αναλύεται στο κεφάλαιο της διεθνοποίησης. Η οικοδόμηση αμοιβαίας εμπιστοσύνης και η ασφάλεια που μπορεί να παράξει η Ελλάδα μέσω της προβολής της Ελληνικής αεροπορικής ισχύος στους συμμάχους της νοτιοανατολικής Μεσόγειο είναι ικανή να οικοδομήσει μιας νέας μορφής εμπιστοσύνη και να προάγει τη συνεργασία στην περιοχή. Αποτελεί γεγονός αναμφισβήτητο ότι η ανακάλυψη φυσικών πηγών πλούτου και υδρογονανθράκων στην περιοχή έχει δημιουργήσει νέες προοπτικές συνεργασίας πέρα από τις ήδη υπάρχουσες στον τομέα της ενέργειας, του εμπορίου, του τουρισμού, της ναυτικής συνεργασίας της πολιτιστικής συνεργασίας και η Ελλάδα παρουσιάζεται ικανή και πρόθυμη να προάγει την ειρήνη, την ευημερία και την σταθερότητα στην περιοχή. Η εξέλιξη αυτή εξυπηρετεί και το διπλό στόχο που επιδιώκουν τα μικρά κράτη να αναβαθμίσουν το κύρος τους όσον αφορά στην εκτίμηση που τρέφουν οι μεγάλες δυνάμεις προς αυτές, επεκτείνοντας το αποτύπωμα της χώρας στο διεθνές προσκήνιο. Επιπλέον, δύναται να προάγει την ενεργειακή ασφάλεια των πλουτοπαραγωγικών πηγών της περιοχής, καθώς προβάλλεται η ισχύς μιας θεμελιώδους συνιστώσας της στρατιωτικής ισχύος, αυτήν της Πολεμικής Αεροπορίας.

Η εξέλιξη της πληροφορίας και των δικτυακών συστημάτων, τα μοντέρνα συστήματα STANDOFF αέρος-εδάφους, τα κατευθυνόμενα όπλα ακριβείας καθώς και η χρήση μη επανδρωμένων εναέριων συστημάτων έχουν προσδιορίσει μία νέα αντιστοιχία στην έννοια της αεροπορικής ισχύος. Οι όροι διαδικτυακός πόλεμος, πόλεμος με όπλα ακριβείας και πόλεμος με μη επανδρωμένα οχήματα είναι

ενδεικτικοί ότι δεν πρόκειται μόνο για νέες τεχνολογίες και πιο προηγμένα αλλά ίσως για μία νέα μορφή πολέμου που θα αλλάξει ως προς τα βασικά χαρακτηριστικά τον τρόπο η αεροπορική ισχύς συνιστάται και δύναται να επιχειρήσει. Στα πλαίσια της συγκεκριμένης εξέλιξης τα μικρά κράτη των οποίων η Αεροπορίες επιθυμούν να παίξουν στρατηγικής σημασίας ρόλο θα πρέπει να εξασφαλίσουν μία σταθερή και επίμονη πολιτική επενδύσεων στην ανάπτυξη των αεροπορικών δυνατοτήτων.

Στο πρώτο κεφάλαιο είδαμε ότι η Ελληνική ΠΑ κατατάσσεται στις μικρές αεροπορίες σύμφωνα με τον Kainikara (2009). Ένα από τα χαρακτηριστικά αυτών είναι η ύπαρξη εγχώριας αεροπορικής βιομηχανίας, η οποία στην Ελλάδα έχει περιορισμένες δυνατότητες. Σε συνέχεια αυτού, η Ελληνική Αεροπορική Βιομηχανία θα πρέπει να στηριχθεί και να αποτελέσει τομέα ανάπτυξης και ανέλιξης. Προς το σκοπό αυτό χρειάζεται ελληνοποίηση (στο μέτρο του δυνατού) των προμηθειών των Ενόπλων Δυνάμεων, ώστε η εγχώρια Αμυντική Βιομηχανία, να απορροφά όσο το δυνατό μεγαλύτερο ποσοστό των κονδυλίων, με ταυτόχρονη ενθάρρυνση συνεργασίας αμυντικών οίκων του εξωτερικού με την εγχώρια Αμυντική Βιομηχανία. Τέλος, μετατροπή της Ελληνικής Αμυντικής Βιομηχανίας σε μοχλό ανάπτυξης της Εθνικής Οικονομίας, με το να αποτελέσει πεδίο υλοποίησης ερευνητικών προγραμμάτων, με εφαρμογή και σε τομείς εκτός της εθνικής άμυνας.

Η ιδιόμορφη γεωγραφία του Αιγαίου καθιστά επιτακτικό να διατηρηθεί η εναέρια-θαλάσσια κυριαρχία στο μέγιστο ικανό επίπεδο. Η Ελληνική Πολεμική Αεροπορία πρέπει να επενδύει στην ποιότητα, ενώ προσπαθεί να κρατήσει την αριθμητική της κατωτερότητα (σε σχέση με την Τουρκία) σε λογικά πλαίσια. Συνολικά αυτό δείχνει να λειτουργεί: παρόλο που η Ελλάδα δεν αποτρέπει χαμηλής έντασης απειλές, όντως συγκρατεί επιθετικές προθέσεις και αποτρέπει έναν γενικό πόλεμο. Ωστόσο, μερικά προβλήματα μπορεί να προκύψουν στο μέλλον, αν η αριθμητική ανωτερότητα ενός στρατηγικού εχθρού αυξηθεί και τα Ελληνικά ποιοτικά πλεονεκτήματα φτάσουν σε ένα σημείο όπου η αντίρροπη αεροπορική δύναμη γίνει ακατόρθωτη. Σε ένα τέτοιο σενάριο, η Ελλάδα θα πρέπει να υποστηρίξει την αεροπορική της στρατηγική αναπτύσσοντας άλλες αξιόλογες επιλογές. Αυτές μπορεί να αντληθούν από τη θεωρία των μικρών κρατών και να εμπίπτουν στις κατηγορίες των μικρών αλλά καινοτόμων δυνάμεων (Pedi & Sarri,2019), όπου η καινοτομία και η ορθή χρήση της τεχνολογίας – όπως η

εντονότερη προσπάθεια για χρήση UAVs και DRONES – θα ωθήσουν στην προαγωγή του ρόλου της και θα δώσουν νέες προοπτικές προάσπισης των εθνικών συμφερόντων.

Ολοκληρώνοντας, η ΠΑ χρειάζεται να παραδειγματιστεί θετικά από τις περιπτώσεις μικρών και πετυχημένων κρατών, ώστε να δημιουργήσει τη δική της στρατηγική, η οποία θα την οδηγήσει στην ενδυνάμωση των τομέων στους οποίους υπολείπεται (ISR, AAR, UAV). Τα παραδείγματα αυτά είναι πολυεπίπεδα. Από τη πολιτική της Κύπρου με σκοπό την ανάδειξή της σε καλή εταίρο και γεφυροποιό δύναμη της ΝΑ Μεσογείου που αύξησε το κύρος και τη διεθνή της θέση (Pedi & Kouskouvelis,2019), τη Δανία με την εξειδίκευση στον τομέα της επιβολής ειρήνης (PEACE MAKING) (Wivel, Marriager & Mortensen,2008), τη Σιγκαπούρη με την ολιστική στρατηγική προσέγγιση της άμυνάς της, τη διαρκή διεθνή συνεκπαίδευση και την εκμετάλλευση απόκτησης εξοπλισμού ήδη υπάρχοντα από το εξωτερικό (OF THE SHELF) σε συνδυασμό με εξειδίκευση (Matthews & Yan,2007), την αναδιοργάνωση δυνάμεων της Πολωνίας και Σουηδίας με στρατηγική εκμετάλλευσης διεθνών πόρων (Burczynska,2019), ακόμα και του Ισραήλ που μέσω της καινοτομίας επιτυγχάνει να θεωρείται μεγάλη δύναμη στον αεροπορικό πόλεμο. Ευελιξία και προσαρμοστικότητα στα δεδομένα του σύγχρονου πολέμου θα είναι το εφελτήριο μιας συνεχούς εξελικτικής πορείας ώστε να παραμείνει πυλώνας εθνικής ισχύος και προάσπισης των εθνικών συμφερόντων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η Ελληνική Πολεμική Αεροπορία, ως βασικός παράγοντας προβολής στρατιωτικής ισχύος της χώρας βρίσκεται στην αυγή μιας εποχής μετασχηματισμού της μορφής των ενόπλων δυνάμεων ανά τον κόσμο. Οι προκλήσεις που είναι σε θέση να αναλύσει και να συλλογιστεί κανείς σήμερα φαίνεται ότι δεν είναι απλά ορατές στον απομακρυσμένο ορίζοντα, αλλά ήδη πρέπει να προβληματίζουν την πολιτική ηγεσία και τα στελέχη της Πολεμικής Αεροπορίας. Η δεδομένη αυτή πραγματικότητα προσφέρει την ευκαιρία για να γίνουν αντιληπτές και κατανοητές οι μελλοντικές εξελίξεις, που θα χαρακτηρίζονται από μεταβολή του τρόπου και των λειτουργιών εφαρμογής της αεροπορικής ισχύος. Οι αεροπορικές δυνάμεις, οι πρωταρχικές γεννήτριες της από αέρος ισχύος, βρίσκονται στα πρόθυρα της επερχόμενης αλλαγής.

Η τεχνολογική εξάρτηση των αεροπορικών δυνάμεων αέρα θα συνεχίσει να αυξάνεται. Οπωσδήποτε και η τεχνολογία θα αποκτήσει μεγαλύτερη εξάρτηση από τη διάθεση πόρων. Επομένως, απαιτείται από τα κράτη και τις αεροπορικές τους δυνάμεις, να καταβάλλουν τη μέγιστη δυνατή προσπάθεια για να διατηρηθεί μια ισορροπία μεταξύ της διαθεσιμότητας πόρων και της κατανομής των δυνατοτήτων που είναι απαραίτητες για την παραγωγή ισχύος. Η πρόοδος της αεροπορικής δύναμη μέσω της αποδοχής των προαναφερόμενων μεταβολών, μπορεί να μην είναι αποτελεί εξασφαλισμένη δυνατότητα για μια σειρά Πολεμικών Αεροποριών, ιδιαίτερα των μικρών κρατών όπως και η Ελλάδα.

Ωστόσο, αυτό επιτάσσει το μέλλον. Και η Πολεμική Αεροπορία, η οποία καλείται από το έθνος να παράσχει ασφάλεια, οφείλει να λειτουργήσει στοχευμένα, με όραμα και διορατικότητα, ώστε να κατορθώσει να ακολουθήσει τα μηνύματα της εποχής που έρχεται. Με τον τρόπο αυτό θα παραμείνει βασικός εκφραστής της εθνικής μας ισχύος, της αποτρεπτικής μας στρατηγικής και θα εγγυάται την εθνική ακεραιότητα, προασπίζοντας καθημερινά τον εναέριο χώρο και τα συμφέροντα της πατρίδας μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Angstrom, J., & Widen, J. J. (2016). Religion or reason? Exploring alternative ways to measure the quality of doctrine. *Journal of strategic studies*, 39(2), 198-212. doi: 10.1080/01402390.2015.1115034

Bailes, Alyson J. K., Thayer, Bradley A. & Thorhallsson, Baldur (2016). *Alliance theory and alliance 'Shelter': the complexities of small state alliance behavior*. Third World Thematics: A TWQ Journal, 1:1, 9-26. doi: 10.1080/2380.2014.2016.1189806

Bjerga, K. I., & Haaland, T. L. (2010). Development of military doctrine: The particular case of small states. *The Journal of Strategic Studies*, 33(4), 505-533. doi: 10.1080/01402390.2010.489707

Burczynska, M. E. (2019). Multinational Cooperation: Building Capabilities in Small Air Forces. *European Security*, 28(1), 85-104. doi: 10.1080/09662839.2019.1584102

Carr, E. H. (2000) *Η Εικοσαετής Κρίση 1919-1939. Εισαγωγή στη μελέτη των Διεθνών Σχέσεων (μετάφραση: Στροίκου, Ηρ)*. Αθήνα: Ποιότητα

Cohen, R. S. (2017). *Air force strategic planning: past, present, and future* (No. RR1765). RAND PROJECT AIR FORCE SANTA MONICA CA SANTA MONICA United States.

Ανάκτηση την 01/09/2019 από το:

http://www.abc10.gr/images/Odocuments/RAND_RR1765.pdf

Crowards, T. (2002). Defining the category of 'small'states. *Journal of International Development*, 14(2), 143-179. Ανάκτηση την 28/9/2019 από το: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/jid.860>

Hanjie, M. B. C. (2014). *Airpower and Small States*. The Journal of the Singapore Armed Forces, 54. Ανάκτηση την 10/9/2019 από το:

[https://www.mindef.gov.sg/oms/content/dam/imindef_media_library/graphics/pointer/PDF/2014/Vol.40%20No.2/7\)%20V40N2_Air%20Power%20and%20Small%20States.pdf](https://www.mindef.gov.sg/oms/content/dam/imindef_media_library/graphics/pointer/PDF/2014/Vol.40%20No.2/7)%20V40N2_Air%20Power%20and%20Small%20States.pdf)

Høiback, H. (2016). The anatomy of doctrine and ways to keep it fit. *Journal of strategic studies*, 39(2), 185-197. doi: 10.1080/01402390.2015.1115037

Jackson, R.V. (2001). *The Future of Small Air Forces and Combat Aircraft*. (Πτυχιακή Εργασία, U.S Air Command and Staff College Air University. Maxwell Air Force Base, Alabama)

Jaquet, L. (1971). *The Role of a Small State Within Alliance System*. In: Schou A. and Brundtland A.O., ed. *Small States in International Relations*. Wiley-InterScience.

Kainikara, S. (2005). *Future Employment of Small Air Forces*. Royal Australian Air Force - Air Power Development Centre. Ανάκτηση την 25/9/2019 από το: <http://airpower.airforce.gov.au/APDC/media/PDF-Files/Working%20Papers/WP19-Future-Employment-of-Small-Air-Forces.pdf>

Kainikara, S. (2009). *The Future Relevance of Smaller Air Forces*. Royal Australian Air Force - Air Power Development Centre. Ανάκτηση την 25/9/2019 από το: <http://airpower.airforce.gov.au/APDC/media/PDF-Files/Working%20Papers/WP29-The-Future-Relevance-of-Smaller-Air-Forces.pdf>

Keohane, R. (1969). Lilliputians' Dilemmas: Small States in International Politics. *International Organization*, 23(2), 291-310. doi: 10.1017/S002081830003160X

Keohane, R. O. & Nye, J. S (1971). Transnational relations and world politics: An introduction. *International organization*, 25(3), 329-349.

Keohane R. O. & Nye J. S. (1975). *Power and interdependence*. Boston: Little and Brown

Kronvall, O., & Petersson, M. (2016). *Doctrine and defence transformation in Norway and Sweden*. *Journal of strategic studies*, 39(2), 280-296. doi: 10.1080/01402390.2015.1115040

Litsas, S. N. (2014). Bandwagoning for profit and Turkey: Alliance formations and volatility in the Middle East. *Israel Affairs*, 20(1), 125-139. doi: 10.1080/13537121.2013.863085

Maass, M. (2009). The elusive definition of the small state. *International politics*, 46(1), 65-83. doi: 10.1057/ip.2008.37

Maass, M. (2014). Small states: Survival and proliferation. *International Politics*, 51(6), 709-728. Doi:101057/ip.2014.31

Maass, M. (2017). *Small States in World Politics: The Story of Small State Survival, 1648-2016*. Oxford University Press.

Mackenzie, S.A (1994). *Strategic Air Power Doctrine for Small Air Forces*. Canberra: Air Power Studies Center Publications, RAAF.

Ανάκτηση την 28/8/2019 από το: <http://airpower.airforce.gov.au/APDC/media/PDF-Files/Fellowship%20Papers/FELL06-Strategic-Air-Power-Doctrine-for-Small-Air-Forces.pdf>

Matthews, R. & Yan, Nellie Zhang (2007). *Small Country 'Total Defence': A Case Study of Singapore*, *Defence Studies*, 7:3, 376-395. doi: 10.180/14702430701559289

Meilinge, P.S (Colonel USAF) (1995). *10 Propositions Regarding Air Power*. School of Advanced Power Studies, Air Force History and Museums Program.

Ανάκτηση την 23/8/2019 από το :

<https://media.defense.gov/2010/May/25/2001330281/-1/-1/0/AFD-100525-026.pdf>

Mearsheimer, J. (2006). *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*. Μετάφραση Κ. Κολιόπουλος, Επιμέλεια Π. Ήφαιστος, Ηλ. Κουσκουβέλης. Αθήνα: Ποιότητα.

Mearsheimer, John. (2011). *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, μτφ. Κ. Κολιόπουλος. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.

Morgenthau, H. (1948). *Politics Among Nations. The struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A. Knopf

NATO (2018, June 18). *NATO's Joint Air Power Strategy*. Ανάκτηση από το:
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156374.htm

NATO Standardization Office (2016). *Allied Joint Doctrine For Air and Space Operations*. (AJP-3.3).

Ανάκτηση την 19/8/2019 από το:

<https://www.gov.uk/government/publications/allied-joint-doctrine-for-air-and-space-operations-ajp-33b>

Pedi R., Kouskouvelis I. (2019) *Cyprus in the Eastern Mediterranean: A Small State Seeking for Status*. In: Litsas S.N., Tziampiris A. (eds) *The New Eastern Mediterranean*. Springer, Cham. Doi:10.1007/978-3-319-90758-1_9

Pedi, R. (2016). *Theory of international relations: Small states in the international system* (Doctoral dissertation, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Σχολή Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών. Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών).

Pedi, R. (2017). *Greece in the Aftermath of the Economic Crisis Needs to Change Its Strategy in the International System: Choosing Between Melians and David*. In *The Internal Impact and External Influence of the Greek Financial Crisis* (pp. 143-160). Palgrave Macmillan, Cham.

Pedi, R., & Sarri, K. (2019). From the 'Small but Smart State' to the 'Small and Entrepreneurial State': Introducing a Framework for Effective Small State Strategies within the EU and Beyond. *Baltic Journal of European Studies*, 9(1), 3-19. Doi: 10.1515/bjes-2019-0001

Pirnuta, O. A., Boscoianu, M., Prelipceanu, G., Sumanaru, A., & Anastasiei, T. (2011). Military Transformation in the Context of Globalization. In *The 13th International Conference Scientific Research and Education in the Air Force, AFASES* (pp. 1167-1172).

Ανάκτηση την 20/09/2019 από το:

http://www.afahc.ro/ro/afases/2011/air_force/PIRNUTA_BOSCOIANU_SUMANARU_ANASTAS_Prelipceanu.pdf

Posen, B. R. (2016). Foreword: Military doctrine and the management of uncertainty. *Journal of Strategic Studies*, 39(2), 159-173. Doi: 10.180/01402390.2015.1115042

Rickli, J. M. (2008). *European small states' military policies after the Cold War: from territorial to niche strategies*. *Cambridge Review of International Affairs*, 21(3), 307-325. Doi: 10.1080/09557570802253435

Royal Australian Air Force (1998). *The Air Power Manual (AAP 1000)(3rd Edition)*. RAAF Base, Australia: Air Power Studies Center.

Thorhallsson, B. (2017). *The role of small states in the European Union*. Routledge.

Thorhallsson, B., & Wivel, A. (2006). Small states in the European Union: what do we know and what would we like to know?. *Cambridge review of international affairs*, 19(4), 651-668. doi: 10.1080/09557570601003502

U.S Air Force (2015). *U.S Air Force Basic Doctrine*. Curtis E. Lemay Center for Doctrine Development and Education.

Ανάκτηση την 20/08/2019 από το:

<https://www.doctrine.af.mil/Core-Doctrine/Vol-1-Basic-Doctrine/>

United States Joint Chiefs of Staff (2019). *Joint Air Operations (JP 3-30)*.

Ανάκτηση την 17/09/2019 από το:

https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp3_30.pdf

Vaicekauskaitė, Ž. (2017). Security Strategies of Small States in a Changing World, *Journal on Baltic Security*, 3(2), 7-15. doi: 10.1515/jobs-2017-0006

Waltz, K. N. (2011). *Θεωρία διεθνούς πολιτικής*. (Μετάφραση Κ. Κολιόπουλος, εισαγωγή στην ελληνική έκδοση Αθανάσιος Πλατιάς). Βάρη Αττικής: Ποιότητα.

Wiberg, H. (1996). Security problems of small nations. *Small states and the security challenge in the new Europe*, 21-41.

Willem Honig, J. (2016). *The tyranny of doctrine and modern strategy: Small (and large) states in a double bind*. Journal of strategic studies, 39(2), 261-279. Doi:10.1080/01402390.2015.1115036

Winnefeld, J. A., & Johnson, D. J. (1993). *Joint Air Operations*. Naval Institute Press.

Wivel, A. (2005). The security challenge of small EU member states: Interests, identity and the development of the EU as a security actor. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 43(2), 393-412. Ανάκτηση την 25/10/2019 από το: <http://ams.hi.is/wp-content/uploads/2014/03/TheSecurityChallengeWivel.pdf>

Wivel, A., Mariager, R. M., & Mortensen, C. L. K. (2018). *Denmark at War: Patterns and Developments in Denmark's Military Engagement*. (8 ed.) Reykjavik, Iceland: Institute of International Affairs, University of Iceland. Small States and the New Security (SSANSE)

Zieliński, T. (2016). *Military aviation capabilities and limitations in intervention operations*. *Zeszyty Naukowe AON*, (2 (103)), 41-56.

Ανάκτηση την 19/7/2019 από το:

<http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.baztech-f13a60b2-bfa2-4f47-8358-dd155312c43d>

Βαΐτσης, Χρ. (2017). *Ημερήσια Διαταγή Παραδίδοντος Αρχηγού Γενικού Επιτελείου Αεροπορίας Αντιπτεράρχου (I) Χρήστου Βαΐτση, της 23/1/2017*. Ανάκτηση από: www.haf.gr

Γενικό Επιτελείο Αεροπορίας. (2014, Ιανουάριος). *Βασικό Δόγμα Πολεμικής Αεροπορίας*. Αθήνα: ΓΕΑ/Α1/1. Ανάκτηση την 19/7/2019 από το: https://www.haf.gr/wp-content/uploads/2015/01/basiko_dogma_pa_2014.pdf

Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας. (2014, Σεπτέμβριος). *Δόγμα Διακλαδικών Επιχειρήσεων*. Αθήνα: ΓΕΕΘΑ/Διεύθυνση Διακλαδικού Δόγματος. (Δεν διατίθεται στο διαδίκτυο λόγω στρατιωτικής διαβάθμισης).

Γκαϊδατζή, Β. Ν. (2016). *Στρατηγική μικρών κρατών: η περίπτωση της Ελλάδας* (Master's thesis, Πανεπιστήμιο Πειραιώς). Ανάκτηση την 19/09/19 από το

:http://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/9384/Gkaidatzi_Vaiani.pdf?sequence=1

Ήφαιστος, Π. και Πλατιάς Αθ. (1992). *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*. Αθήνα: Παπαζήση

Ήφαιστος, Π. (2004). *Οι διεθνείς σχέσεις ως αντικείμενο επιστημονικής μελέτης στην Ελλάδα και στο εξωτερικό (Γ' έκδοση)*. Αθήνα: Ποιότητα.

Ήφαιστος, Π. (2008). *Ελληνική Εθνική Στρατηγική, Έννοια, Σκοποί, Προϋποθέσεις Επιτυχούς Ολοκλήρωσης: Η Περίπτωση της Ευρωπαϊκής Προοπτικής της Κύπρου*. Στο (επιμ. Αλεξάνδρου, Χ. & Μακκίδη, Θ.), *Προκλήσεις Ασφάλειας για την Ελλάδα και την Κύπρο* (σσ. 113-135). Αθήνα, Παπαζήση.

Καραγιάννης, Μ. (2018, Δεκέμβριος 8). Ένοπλες Δυνάμεις και 4^η Βιομηχανική Επανάσταση. *Η Καθημερινή*.

<https://www.kathimerini.gr/999177/opinion/epikairothta/politikh/enoples-dynameis-kai-4h-viomhchanikh-epanastash>

Καραγιάννης, Μ. (2019, Μάρτιος 18). Σκέψεις για μια Αξιόπιστη Στρατηγική Αποτροπής. *Η Καθημερινή*.

<https://www.kathimerini.gr/1014899/article/epikairothta/politikh/skeyeis-gia-mia-a3iopisth-strathgikh-apotrophs>

Καραγιάννης, Μ. (2019, Σεπτέμβριος 29). Πόλεμος και Στρατηγική Σκέψη στον 21^ο Αιώνα. *Η Καθημερινή*.

<https://www.kathimerini.gr/1044752/article/epikairothta/politikh/m-karagiannhs-polemos-kai-strathgikh-skeyh-ston-21o-aiwna>

Κολιόπουλος, Κων/νος (2008). *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*. Αθήνα: Ποιότητα.

Κοσμίδης, Ν. (2014). *Ελληνική αποτρεπτική στρατηγική*. (Μεταπτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Πειραιώς).

Κουσκουβέλης, Η. Ι. (2000). *Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική* (2η εκδ.). Αθήνα: Ποιότητα.

Κουσκουβέλης, Η.Ι. (2004). *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις (Ε΄ Εκδ. 2007)*. Αθήνα: Ποιότητα.

Κωστούλας, Π. (2018). *Μικρές δυνάμεις σε διεθνείς στρατιωτικές επιχειρήσεις/αποστολές: 3 μελέτες περίπτωσης* (Μεταπτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη).

Λίτσας Σπυρίδων, Ν. (2014). *ΙΛΙΑΔΑ και Διεθνής Πολιτική. Μία Θεωρητική Προσέγγιση*. Βάρη Αττικής: Εκδόσεις Ποιότητα.

Λίτσας, Σ. Ν. (2010). *Πόλεμος και Ορθολογισμός. Θεωρητικές προεκτάσεις και στρατηγικές εφαρμογές*. Βάρη Αττικής: Ποιότητα.

Μπαμπινιώτης, Γ. (2008, Νοέμβριος 24). *Παγκοσμιοποίηση ή Διεθνοποίηση; Το Βήμα* (Ηλεκτρονική Έκδοση).

Ανάκτηση από το: <https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/pagkosmioiisi-i-diethnoroisi/>

Μπλιούμης, Γ. (2018). *Ημερήσια Διαταγή Παραλαβάνοντος Αρχηγού ΓΕΑ Αντιπτέραρχου (I) Γεώργιου Μπλιούμη, της 01/02/2019*. Ανάκτηση από: www.haf.gr

Παπασωτηρίου, Χ. (2009). *Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα (2^η Εκδ.)*. Αθήνα: Ποιότητα.

Χριστοδούλου, Χρ. (2018). *HAF Chief Iniochos '18 Speech, την 20/03/2018*. Ανάκτηση από: www.haf.gr/wp-content/uploads/2018/03/18-03-20xHAFxChiefxIniochosxxxx18xSpeech.pdf